

De toetsing aan grondrechten door het Grondwettelijk Hof: Overzicht
van rechtspraak 2019

Peer-reviewed author version

DE MEYST, Dominique; INDESTEEGE, Simon; THEUNIS, Jan; SMET, Stijn;
VERBIST, Stijn & VRANCKEN, Merel (2021) De toetsing aan grondrechten door het
Grondwettelijk Hof: Overzicht van rechtspraak 2019. In: Tijdschrift voor
bestuurswetenschappen en publiek recht, 2021 (1) , p. 4 -43.

Handle: <http://hdl.handle.net/1942/33620>

De toetsing aan grondrechten door het Grondwettelijk Hof

Overzicht van rechtspraak 2019

Het Grondwettelijk Hof heeft in het afgelopen jaar 206 arresten gewezen. In het merendeel van die arresten wordt aan een grondrecht getoetst (177),¹ maar een groot aantal daarvan ervan betreft een zuivere toetsing aan het gelijkheidsbeginsel (67), dus een toetsing aan de artikelen 10 en 11 van de Grondwet zonder dat dit onrechtstreeks tot een toetsing aan andere grondrechten leidt.² Het grootste deel van de arresten (110) heeft betrekking op een ander grondrecht dan het gelijkheidsbeginsel. Het zijn die laatste, dus ruim de helft van de arresten van het Hof, die in het hiernavolgende overzicht aan bod komen.³ De meest in het oog springende arresten zijn arrest 36/2019 over de Pleegzorgwet, arrest 37/2019 over de lage-emissiezones in Brussel, arrest 44/2019 over de informatieplicht, arrest 99/2019 over de Transgenderwet, de arresten 111 en 112/2019 over de Vreemdelingenwet, arrest 141/2019 over de Witwaswet en arrest 203/2019 over de erkenning van geloofsgemeenschappen. Opvallend is voorts dat het Hof meermaals een schending van de standstill-verplichting heeft vastgesteld, vooral inzake de bescherming van een gezond leefmilieu. Als een grondrecht niet aan bod komt in dit overzicht, dan was er over dat grondrecht in 2019 geen relevante rechtspraak van het Hof (bv. inzake het recht op onderwijs).

1. Inleiding: de bevoegdheid van het Grondwettelijk Hof inzake grondrechten

1. De bevoegdheid van het Grondwettelijk Hof wordt elders meer in detail beschreven,⁴ maar de grote lijnen luiden als volgt. Het Hof is in de eerste plaats slechts bevoegdheid om wetgevende

¹ De andere arresten betreffen arresten waarin het Hof het beroep of de prejudiciële vraag onontvankelijk verklaart, waarin het vaststelt dat de prejudiciële vraag geen antwoord behoeft, waarin het de prejudiciële vraag terugstuurt naar de verwijzende rechter, waarin het vaststelt dat het beroep of de prejudiciële vraag zonder voorwerp is of niet tot de bevoegdheid van het Hof behoort, waarin het een vordering tot schorsing verworpt zonder dat op de middelen wordt ingegaan, waarin het een vordering tot uitlegging beantwoordt, waarin het enkel aan bevoegdheidsverdelende bepalingen toetst, waarin het prejudiciële vragen aan het Hof van Justitie stelt of waarin het vaststelt dat door een afstand van geding een einde aan de rechtspleging is gekomen.

² Zie daarover J. THEUNIS, "Het Grondwettelijk Hof (1980-2020): van bevoegdheidshof over gelijkheidshof naar grondrechtenhof", in R. LEYSEN, K. MUYLLE, J. THEUNIS en W. VERRIJDT (eds.), *Semper Perseverans. Liber Amicorum André Alen*, Antwerpen, Intersentia, 2020, 247-256.

³ Voor een overzicht van rechtspraak met meer cijfergegevens, zie L. LAVRYSEN, J. THEUNIS, J. GOOSSENS, T. MOONEN, P. CANNOOT, S. DEVRIENDT en V. MEERSCHAERT, "Belgium. Developments in Belgian Constitutional Law", in R. ALBERT, D. LANDAU, P. FARAGUNA en S. DRUGDA (eds.), *2019 Global Review of Constitutional Law*, I-CONNECT-Clough Center, 2020, 33-37 (e-book ISBN: 978-0-692-15916-3). Zie ook het Jaarverslag van het Hof op www.const-court.be.

⁴ H. BORTELS, "Rechtspraakoverzicht Grondwettelijk Hof 2017. Bevoegdheid en rechtspleging", *TBP* 2020, xxx-xxx.

normen te toetsen.⁵ Het dient er regelmatig aan te herinneren dat besluiten, behalve indien zij bekrachtigd zijn, buiten zijn bevoegdheid vallen.⁶

Die wetgevende normen (wetten, decreten, ordonnances) kan het Hof in de eerste plaats toetsen aan de bevoegdheidsverdelende regels. Dat zogenaamde bevoegdheidscontentieux is beperkt.⁷ Het Hof is daarnaast bevoegd om te toetsen aan de artikelen van titel II van de Grondwet en nog enkele andere grondwetsartikelen (143, § 1, 170, 172 en 191). Titel II van de Grondwet (artikelen 8 tot 32) waarborgt een aantal grondrechten. Dat zogenaamde grondrechtencontentieux vormt het grootste aandeel van de rechtspraak van het Hof.

2. Het Hof is niet bevoegd om een wetgevende norm rechtstreeks te toetsen aan andere dan de vermelde grondwetsartikelen.⁸ Het Hof is evenmin bevoegd om wetgevende normen rechtstreeks te toetsen aan algemene rechtsbeginselen,⁹ noch aan bepalingen van internationaal recht of van het recht van de Europese Unie.¹⁰ Het kan die andere grondwetsartikelen, rechtsbeginselen en internationaalrechtelijke bepalingen evenwel onrechtstreeks in zijn toetsing betrekken. Dat gebeurt in de eerste plaats door ze in samenhang te lezen met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet.¹¹ Die bepalingen hebben een algemene draagwijdte. Zij verbieden elke discriminatie, ongeacht de oorsprong ervan: de grondwettelijke regels van de gelijkheid en van de niet-discriminatie zijn toepasselijk ten aanzien van alle rechten en alle vrijheden, met inbegrip van die welke voortvloeien uit internationale verdragen die België binden.¹² Verdragsbepalingen kunnen daarnaast ook in samenhang worden gelezen met (geheel of gedeeltelijk) analoge grondwetsbepalingen waaraan het Hof rechtstreeks mag toetsen, bijvoorbeeld artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) in samenhang gelezen met artikel 16 van de Grondwet (*infra* nr. 49).¹³

De verenigbaarheid van een wetsbepaling met het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, in samenhang gelezen met grondwetsartikelen, kan door het Hof alleen worden onderzocht indien de in het geding zijnde bepaling het Unierecht ten uitvoer legt.¹⁴ Verzoekende

⁵ Wanneer de wetgever zich evenwel beperkt tot een louter legistieke of taalkundige ingreep of tot een coördinatie van bestaande bepalingen, wordt hij niet geacht opnieuw te legifereren en zijn de grieven *ratione temporis* onontvankelijk in zoverre zij in werkelijkheid tegen de voorheen reeds bestaande bepalingen zijn gericht en de termijn om tegen die bepalingen een beroep tot vernietiging in te dienen is verstreken, GwH 8 mei 2019, nr. 61/2019, B.1.

⁶ GwH 28 februari 2019, nr. 32/2019, B.10; GwH 28 februari 2019, nr. 38/2019, B.7; GwH 29 augustus 2019, nr. 118/2019, B.1.2 (zie ook B.9.4 en B.14).

⁷ In 2019 kwam het slechts in 19 arresten aan bod.

⁸ GwH 23 januari 2019, nr. 1/2019, B.26.2; GwH 29 augustus 2019, nr. 118/2019, B.1.2

⁹ GwH 28 februari 2019, nr. 39/2019, B.1.4; GwH 8 mei 2019, nr. 61/2019, B.7.2.

¹⁰ GwH 28 februari 2019, nr. 37/2019, B.26.2; GwH 23 mei 2019, nr. 72/2019, B.7.2.

¹¹ Bv. GwH 24 oktober 2019, nr. 150/2019, B.2.2.

¹² GwH 14 februari 2019, nr. 26/2019, B.3; GwH 14 februari 2019, nr. 28/2019, B.4.2; GwH 4 april 2019, nr. 53/2019, B.17; GwH 28 november 2019, nr. 193/2019, B.3.1. Zie ook GwH 17 oktober 2019, nr. 136/2019, B.16: "Uit de verklaring van het Koninkrijk België die is opgenomen in de akte van bekrachtiging van dat Handvest, zoals zij op 2 maart 2004 bij de secretaris-generaal van de Raad van Europa is neergelegd (*Belgisch Staatsblad*, 10 mei 2004, pp. 37424 en 37430), alsook uit de op 10 juni 2015 bij dezelfde autoriteit neergelegde kennisgeving (*Belgisch Staatsblad*, 29 juni 2015, p. 37198), blijkt dat de Staat zich niet gebonden acht door artikel 31 van deel II van [het Herziene Europees Sociaal Handvest]".

¹³ Het Hof toont zich daarbij doorgaans inschikkelijk, bv. GwH 28 februari 2019, nr. 37/2019, B.16.1-B.16.4.

¹⁴ GwH 6 juni 2019, nr. 95/2019, B.5.2; GwH 18 juli 2019, nr. 111/2019, B.31.1; GwH 17 oktober 2019, nr. 136/2019, B.20.

partijen moeten dus een aanknopingspunt van hun situatie met de tenuitvoerlegging van het recht van de Unie aantonen.¹⁵ De bepalingen van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie moeten overigens, overeenkomstig artikel 52, lid 3, van dat Handvest, in de zin van het EVRM worden uitgelegd.¹⁶

3. Wetskrachtige normen, behoudens wanneer zij bepalingen bevatten die de bevoegdheid tussen de Staat, de gemeenschappen en de gewesten verdelen, behoren niet tot de normen waaraan het Hof een andere wetskrachtige norm vermag te toetsen. In beginsel staat immers niets eraan in de weg dat een bepaling van wetgevende aard afwijkt van een andere bepaling van dezelfde aard. Koninklijke besluiten behoren, onder hetzelfde voorbehoud, evenmin tot de normen waaraan het Hof een wetskrachtige norm vermag te toetsen.¹⁷

4. Het Hof is in beginsel niet bevoegd om de wijze van totstandkoming van wetten te toetsen. Het acht zich enkel bevoegd wanneer de regels die de wijze van totstandkoming mee bepalen worden beschouwd als regels die de onderscheiden bevoegdheid bepalen van de federale overheid, de gemeenschappen en de gewesten, als regels die bijdragen tot de inachtneming van de federale loyaliteit of als regels die ertoe strekken de rechten en vrijheden te waarborgen die zijn erkend door titel II of door de artikelen 170, 172 en 191 van de Grondwet.¹⁸

Wanneer een middel is gericht tegen het niet uitvoeren van een milieueffectrapportering en tegen de ontstentenis van een procedure die inspraak van het publiek mogelijk maakt, voorafgaand aan de goedkeuring van de bestreden bepalingen, dient het Hof de draagwijdte van de bestreden bepalingen te bepalen en na te gaan of zij binnen de werkingssfeer van de betrokken richtlijn van de Europese Unie kunnen vallen. In dat geval valt het onderzoek van de bevoegdheid van het Hof samen met dat van de grond van de zaak.¹⁹

5. Het Hof is niet bevoegd om uitspraak te doen over de doeltreffendheid van een wetsbepaling,²⁰ over de opportuniteit of de wenselijkheid ervan – ook niet als die vermomd als “noodzakelijkheidsbeginsel” wordt aangevoerd²¹ – of over de verenigbaarheid ervan met een rechterlijke beslissing.²²

6. Het Hof is ten slotte niet bevoegd wanneer het in wezen wordt ondervraagd over een grondwetsbepaling, of over keuzes van de Grondwetgever die de in het geding zijnde bepaling zou weergeven.²³ Het kan zich evenmin rechtstreeks uitspreken over de verenigbaarheid van een bepaling van internationaal recht met de Grondwet.²⁴

¹⁵ GwH 14 maart 2019, nr. 41/2019, B.18.2, met verwijzing naar HvJ, grote kamer, 26 februari 2013, C-617/10, *Åklagaren*, punten 17 e.v.; GwH 19 december 2019, nr. 203/2019, B.7.

¹⁶ GwH 14 maart 2019, nr. 43/2019, B.9.4.

¹⁷ GwH 28 februari 2019, nr. 32/2019, B.12; GwH 28 februari 2019, nr. 38/2019, B.10; GwH nr. 180/2019, B.7.2 (zie ook B.8.4).

¹⁸ GwH 26 september 2019, nr. 121/2019, B.13.2. Vgl. GwH 28 februari 2019, nr. 33/2019, B.16.1 en GwH 24 oktober 2019, nr. 147/2019, B.4.2.

¹⁹ GwH 28 februari 2019, nr. 33/2019, B.17.

²⁰ GwH 23 januari 2019, nr. 1/2019, B.33.

²¹ GwH 7 november 2019, nr. 169/2019, B.13.5.

²² GwH 18 juli 2019, nr. 113/2019, B.5.2.

²³ GwH 23 mei 2019, nr. 70/2019, B.3.4.

²⁴ GwH 6 juni 2019, nr. 92/2019, B.12.1.

7. Wat de draagwijdte van de toetsing aan grondrechten betreft, maakt het Hof in zijn arrest over de inlichtingenmethoden een vergelijking met de toetsing door het Europees Hof voor de rechten van de mens. Volgens de rechtspraak van dat Hof staat het in de eerste plaats aan de Staten, overeenkomstig het subsidiariteitsbeginsel, de naleving te waarborgen van de rechten en vrijheden neergelegd in het Verdrag, omdat de nationale autoriteiten, in het bijzonder de nationale rechters, in principe beter geplaatst zijn om de evenredigheid van een beperking van de rechten en vrijheden te beoordelen in het licht van de feiten en de realiteit die de betrokken samenleving kenmerken. Het Grondwettelijk Hof leidt daaruit af “dat de beoordeling van een beperking van een grondrecht door de nationale rechter ertoe kan leiden dat het beschermingsniveau in het licht van de nationale situatie hoger is dan die waarin het Europees Hof voor de Rechten van de Mens voorziet”.²⁵

8. Het Hof herhaalt ook enkele keren dat, wanneer bepalingen in het geding zijn die grondrechten waarborgen waarvan de inachtneming rechtstreeks voor een rechter kan worden aangevoerd, het aanvoeren van een *standstill*-verplichting niet relevant is.²⁶

9. In de arresten over de opheffing van het vorderingsrecht van inwoners namens de gemeente of de provincie merkt het Hof ten slotte op dat de eerbiediging van de rechtsstaat een essentiële voorwaarde is voor de bescherming van alle grondrechten.²⁷

2. Het gelijkheidsbeginsel

10. Gelet op het groot aantal arresten waarin het Grondwettelijk Hof enkel aan de artikelen 10 en 11 van de Grondwet toetst, zonder dat een ander grondrecht in het geding is, valt de bespreking van die rechtspraak buiten het bereik van deze bijdrage. De krachtlijnen ervan zullen in een andere bijdrage worden uiteengezet.²⁸

Vermeldenswaard is wel reeds dat het Hof in arrest 19/2019 voor het eerst seksuele geaardheid als een verdacht criterium beschouwt, dat tot een striktere toetsing aanzet.²⁹ Voorheen was dat enkel het geval voor het onderscheid op grond van geboorte en geslacht.³⁰

Nog belangrijker wellicht is de vaststelling in arrest 99/2019 dat de gelijkheid tussen vrouwen en mannen, waaraan de Grondwet middels de artikelen 10, derde lid, en 11*bis* een bijzonder belang toekent, niet met zich meebrengt dat de categorieën van man of vrouw als een uitgangspunt van de Belgische grondwettelijke orde kunnen worden aanzien, en evenmin verhindert dat maatregelen worden genomen die tot doel hebben verschillen in behandeling op basis van een niet-binaire genderidentiteit te bestrijden. Naar het oordeel van het Hof is het niet redelijk verantwoord dat personen met een niet-binaire genderidentiteit, in tegenstelling tot personen met

²⁵ GwH 14 maart 2019, nr. 41/2019, B.11.

²⁶ GwH 4 april 2019, nr. 49/2019, B.10.1; GwH 18 juli 2019, nr. 112/2019, B.3.2. Zie het vorige overzicht van rechtspraak, *TBP* 2020, 109.

²⁷ GwH 10 oktober 2019, nrs. 129 en 131/2019, B.10.3.

²⁸ D. BIJNENS, H. BORTELS en J. THEUNIS, “Behoorlijke wetgeving in de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof (2019-2020)”, *TvW* 2021 (te verschijnen).

²⁹ GwH 7 februari 2019, nr. 19/2019, B.5.1.

³⁰ Bv. GwH 14 januari 2016, nr. 2/2016, B.8.7, aangehaald in GwH 7 februari 2019, nr. 21/2019, B.2.3 en GwH 6 juni 2019, nr. 95/2019, B.2.3. Zie ook GwH 26 september 2019, nr. 122/2019, B.7.3.

een binaire genderidentiteit, worden verplicht een registratie in hun geboorteakte te aanvaarden die niet in overeenstemming is met hun genderidentiteit. Bijgevolg bevat de zogenaamde Transgenderwet, door de aanpassing van de registratie van het geslacht in de akte van geboorte te beperken tot een binaire keuze, een lacune die het gelijkheidsbeginsel in samenhang gelezen met het recht op zelfbeschikking schendt (zie ook *infra* nrs. 21 en 30).³¹

3. Verbod van foltering en onmenselijke of vernederende behandeling

11. In arrest 111/2019 beoordeelt het Grondwettelijk Hof de grondwettigheid van de wet van 15 maart 2017 tot wijziging van artikel 39/79 van de Vreemdelingenwet. Die wet schaft de opschortende werking af van het annulatieberoep tegen verwijderingsbeslissingen, wanneer deze steunen op dwingende redenen van nationale veiligheid. Het Hof bevestigt dat het verbod van foltering, en het daaruit voortvloeiende verbod van *refoulement*, een absoluut recht is.³² Bijgevolg kunnen de bevoegde administratieve overheden een vreemdeling, ongeacht de inhoud van de bestreden bepaling, niet naar zijn land van herkomst terugsturen wanneer een risico op foltering, onmenselijke of vernederende behandeling bestaat.³³ Uit de parlementaire voorbereidingen blijkt bovendien dat de nieuwe bepaling zal worden toegepast zonder afbreuk te doen aan de internationale verplichtingen van België, waaronder het verbod van *refoulement*.³⁴

12. In arrest 112/2019 beoordeelt het Grondwettelijk Hof de grondwettigheid van de wet van 24 februari 2017 tot wijziging van de Vreemdelingenwet. Het bij de bestreden wet ingevoegde artikel 1/3 van de Vreemdelingenwet voorziet dat een verwijderingsmaatregel tegen een vreemdeling niet wordt aangetast wanneer nadien een nieuwe verblijfsaanvraag wordt ingediend. Dit stelt de overheid vrij van het uitvaardigen van een nieuw bevel om het grondgebied te verlaten, indien de nieuwe verblijfsaanvraag wordt verworpen. Het Hof verduidelijkt dat het verbod van *refoulement*, zoals het voortvloeit uit het folterverbod, vereist dat op het ogenblik van de tenuitvoerlegging van de verwijderingsmaatregel een nieuw onderzoek wordt verricht van het risico op schending van artikel 3 van het EVRM.³⁵ Rekening houdend met deze verplichting, houdt de bestreden bepaling geen schending in van de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, in samenhang gelezen met artikel 3 van het EVRM.³⁶

In hetzelfde arrest beoordeelt het Hof tevens de grondwettigheid van de mogelijkheid, ingevoerd bij de bestreden wet, om een vreemdeling die in een andere lidstaat van de Europese Unie internationale bescherming geniet niettemin te verwijderen naar een derde land, wanneer ernstige redenen van openbare orde of nationale veiligheid voorhanden zijn. Het Hof oordeelt dat de bestreden bepaling geen onevenredige gevolgen meebrengt voor de in een andere lidstaat van de EU erkende vluchteling, aangezien het verbod op *refoulement*, zoals het voortvloeit uit het folterverbod, onverkort blijft gelden. De vluchteling kan bijgevolg niet verwijderd worden naar een land waar hij een risico loopt op foltering, onmenselijke of vernederende behandeling.³⁷

³¹ GwH 19 juni 2019, nr. 99/2019, B.6.6.

³² GwH 18 juli 2019, nr. 111/2019, B.29.1.

³³ GwH 18 juli 2019, nr. 111/2019, B.29.2.

³⁴ GwH 18 juli 2019, nr. 111/2019, B.28.2.

³⁵ GwH 18 juli 2019, nr. 112/2019, B.7.5. en B.8.1.

³⁶ GwH 18 juli 2019, nr. 112/2019, B.8.2.

³⁷ GwH 18 juli 2019, nr. 112/2019, B.26.3.4-B.26.3.5.

13. In arrest 186/2019 oordeelt het Grondwettelijk Hof dat artikel 39/2, § 2, van de Vreemdelingenwet de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, in samenhang gelezen met de artikelen 3 en 13 van het EVRM, niet schendt. Overeenkomstig artikel 39/2, § 2, kan de Raad voor Vreemdelingenbetwistingen (RvV) geen *ex nunc* onderzoek uitvoeren van de gezondheidstoestand van een vreemdeling die een beroep tot vernietiging instelt tegen een weigeringsbeslissing genomen op grond van artikel 9ter van de Vreemdelingenwet (medische regularisatie). Het Hof bevestigt dat een daadwerkelijk beroep in de zin van artikel 13 van het EVRM, in gevallen waarin een ernstig zieke vreemdeling een schending van artikel 3 van het EVRM opwerpt, een aandachtige, volledige en strikte controle van de actuele gezondheidstoestand van de verzoeker vereist.³⁸ Het beroep tot vernietiging bij de RvV op grond van artikel 39/2, § 2, voldoet niet aan deze voorwaarden en is bijgevolg geen daadwerkelijk beroep in de zin van artikel 13 van het EVRM.³⁹ Evenwel beschikt de ernstig zieke vreemdeling over andere rechtsmiddelen die de RvV wel toelaten een *ex nunc* onderzoek van diens gezondheidstoestand uit te voeren (o.m. een vordering tot schorsing bij uiterst dringende noodzakelijkheid tegen een verwijderingsmaatregel waarvan de uitvoering imminent is, overeenkomstig artikel 39/82, § 4, tweede lid, van de Vreemdelingenwet).⁴⁰ Bijgevolg geniet de ernstig zieke vreemdeling wel degelijk een effectief beroep in de zin van artikel 13 van het EVRM.⁴¹

4. Het recht op vrijheid van de persoon

14. In arrest 90/2019 beoordeelt het Grondwettelijk Hof de grondwettigheid van artikel 20, §§ 2, 3 en 4, van de wet van 19 december 2003 betreffende het Europees aanhoudingsbevel. Overeenkomstig die bepaling kan een persoon die het voorwerp uitmaakt van een Europees aanhoudingsbevel en die in hechtenis wordt gehouden niet langer de voorwaardelijke invrijheidsstelling of invrijheidstelling tegen borgstelling vragen zodra het aanhoudingsbevel definitief uitvoerbaar is verklaard. Dit heeft tot gevolg dat, in gevallen waarin de uitlevering met toepassing van artikel 24 van de wet van 19 december 2003 uiteindelijk wordt uitgesteld met het oog op vervolging in België voor andere feiten, de persoon in hechtenis het recht uit artikel 5, lid 4, van het EVRM wordt ontnomen om de wettigheid van zijn detentie te laten beoordelen.⁴² In dergelijke gevallen, oordeelt het Hof, moet de persoon in hechtenis steeds de voorwaardelijke invrijheidstelling of invrijheidstelling tegen borgstelling kunnen vragen. In die zin schendt de bestreden bepaling het recht op vrijheid van de persoon.⁴³

15. In arrest 112/2019 beoordeelt het Grondwettelijk Hof de grondwettigheid van, onder meer, artikel 18 van de wet van 24 februari 2017 tot wijziging van de Vreemdelingenwet, met het doel de bescherming van de openbare orde en de nationale veiligheid te versterken. De bestreden bepaling laat de minister toe om een vreemdeling die de openbare orde of de nationale veiligheid heeft geschaad, te verplichten bepaalde plaatsen te verlaten, ervan verwijderd te blijven of in een bepaalde plaats te verblijven. Het Hof oordeelt dat dergelijke maatregel geen vrijheidsberoving

³⁸ GwH 20 november 2019, nr. 186/2019, B.3.2, met verwijzing naar rechtspraak van het EHRM, waaronder EHRM 20 december 2011, Yoh-Ekale Mwanje/België, §§ 105-107; EHRM 16 december 2016, Paposhvili/België, § 188.

³⁹ GwH 20 november 2019, nr. 186/2019, B.4.-B.5.

⁴⁰ GwH 20 november 2019, nr. 186/2019, B.6.-B.9.

⁴¹ GwH 20 november 2019, nr. 186/2019, B.11.

⁴² GwH 28 mei 2019, nr. 90/2019, B.12.1.-B.12.2.

⁴³ GwH 28 mei 2019, nr. 90/2019, B.12.2.

door aanhouding of gevangenhouding inhoudt en bijgevolg niet onder het toepassingsgebied van artikel 5 van het EVRM en artikel 12 van de Grondwet valt.⁴⁴

16. In arrest 159/2019 beoordeelt het Grondwettelijk Hof de grondwettigheid van artikel 9, § 1, van de wet van 5 mei 2014 betreffende de internering, zoals vervangen bij artikel 150 van de wet van 4 mei 2016. Het Hof bevestigt eerst dat de internering van een persoon met een geestesstoornis geen straf is, maar een veiligheidsmaatregel.⁴⁵ Het Hof stelt vervolgens vast dat de wetgever redelijkerwijze heeft kunnen oordelen dat de pleger van een misdrijf dat de fysieke of psychische integriteit van derden aantast of bedreigt, in aanmerking komt voor internering, ongeacht of het misdrijf strafbaar is gesteld met andere straffen dan een gevangenisstraf, wanneer die persoon een geestesstoornis heeft die een blijvend gevaar betekent voor de fysieke of psychische integriteit van anderen.⁴⁶ Het Hof bevestigt ten slotte dat de vrijheidsberoving van een persoon met een geestesstoornis in beginsel slechts rechtmatig is in de zin van artikel 5, lid 1, e), van het EVRM indien ze plaatsvindt in een aangepaste inrichting waar de nodige therapeutische zorg wordt geboden.⁴⁷ Het Hof oordeelt dat het wettelijke kader inzake internering voldoet aan deze voorwaarden, maar het vermag zich niet uit te spreken over mogelijke tekortkomingen in de uitvoering van het wettelijk kader door de uitvoerende macht.⁴⁸

17. In de arresten 185/2019 en 189/2019 bevestigt het Grondwettelijk Hof zijn vaste rechtspraak dat, gelet op het fundamentele belang van de *habeas corpus*, alle beperkingen op de individuele vrijheid restrictief moeten worden geïnterpreteerd en hun grondwettigheid met de grootste omzichtigheid dient te worden onderzocht.⁴⁹

5. Het recht op eerbiediging van het privé- en gezinsleven

5.1. Draagwijdte van het recht

18. In arrest 4/2019 bevestigt het Grondwettelijk Hof dat het recht op eerbiediging van het privéleven een ruime draagwijdte heeft. Het Hof somt, met verwijzing naar rechtspraak van het Europees Hof voor de rechten van de mens (EHRM), een aantal gegevens en informatie op die onder het toepassingsgebied van het recht vallen: onder meer de naam, het adres, de professionele activiteiten, de persoonlijke relaties, digitale vingerafdrukken, camerabeelden, foto's, communicatiegegevens, DNA-gegevens, gerechtelijke gegevens (veroordeling of verdenking), financiële gegevens en informatie over bezittingen.⁵⁰

19. In arrest 21/2019 brengt het Hof in herinnering dat het recht om zijn familienaam aan zijn kind te geven, anders dan het recht om een naam te dragen, niet als een grondrecht kan worden

⁴⁴ GwH 18 juli 2019, nr. 112/2019, B.38.3. Artikel 2 Protocol 4 EVRM is wel van toepassing, maar is volgens het Hof niet geschonden.

⁴⁵ Zie ook GwH 28 juni 2018, nr. 80/2018, B.62 en B.66.1.

⁴⁶ GwH 18 juli 2019, nr. 112/2019, B.6.

⁴⁷ GwH 18 juli 2019, nr. 112/2019, B.7.3, met verwijzing naar rechtspraak van het EHRM, waaronder EHRM 30 juli 1998, Aerts/België, § 46; EHRM 10 januari 2013, Swennen/België, § 72.

⁴⁸ GwH 18 juli 2019, nr. 112/2019, B.7.9.

⁴⁹ GwH 20 november 2019, nr. 185/2019; GwH 20 november 2019, nr. 189/2019.

⁵⁰ GwH 23 januari 2019, nr. 4/2019, B.10.1. Zie ook GwH 14 maart 2019, nr. 43/2019, B.4.1; GwH 17 oktober 2019, nr. 135/2019, B.16.1.

beschouwd. Bijgevolg beschikt de wetgever over een ruime beoordelingsbevoegdheid wat de regeling van familienamen betreft.⁵¹

20. In arrest 66/2019 bevestigt het Hof dat de erfrechten een niet te verwaarlozen element van het gezinsleven uitmaken, ook al worden zij gewoonlijk uitgeoefend op een ogenblik dat het gezinsleven ontbonden wordt. Het recht op eerbiediging van het gezinsleven omvat daarentegen geen algemeen recht op een zeker deel van de nalatenschap van de personen met wie het gezinsleven is opgebouwd (zie ook *infra* nr. xx).⁵²

21. In arrest 99/2019 bevestigt het Hof, met verwijzing naar rechtspraak van het EHRM, dat de interpretatie van het recht op eerbiediging van het privéleven is gebaseerd op het beginsel van de 'persoonlijke autonomie'.⁵³ Bijgevolg omvat het grondrecht een recht op zelfbeschikking van transseksuele personen.⁵⁴ De seksuele identiteit, als element van de persoonlijke identiteit, valt tevens onder het recht op de eerbiediging van het privéleven.⁵⁵ Zodoende, aldus het Grondwettelijk Hof, behoort ook het recht van een transseksuele persoon om de voornaam en het geslacht te wijzigen in de akten van de burgerlijke stand onder het toepassingsgebied van het recht op eerbiediging van het privéleven.⁵⁶

22. In arrest 122/2019 oordeelt het Hof dat het belang van personen om bloed te doneren geen grondrecht is en dus geen deel uitmaakt van het recht op eerbiediging van het privéleven.⁵⁷

5.2. Afstamming

23. In arrest 19/2019 beoordeelt het Grondwettelijk Hof de grondwettigheid van artikel 332*quinquies*, § 3, BW voor zover deze bepaling de vaststelling van de afstamming aan vaderszijde zou verhinderen in het geval van een exogene medisch begeleide voortplanting (i.e. voortplanting met donatie van gameten van een derde). Artikel 332*quinquies*, § 3, BW vereist dat de rechter de vordering tot onderzoek naar het vaderschap afwijst indien vaststaat dat de persoon in kwestie niet de biologische vader is. Het Hof oordeelt evenwel dat de wetgever hierbij niet de hypothese voor ogen had waarbij de vordering zou worden ingesteld in het kader van een exogene zwangerschap. Uit een geheel van andere wettelijke bepalingen blijkt immers dat de wetgever de bedoeling had om de wensafstamming te doen primeren op de biologische afstamming, wanneer de verwekking van een kind voortvloeit uit de toepassing van een techniek van medisch begeleide voortplanting. Bijgevolg is artikel 332*quinquies*, § 3, BW ongrondwettig, wanneer de bepaling zou worden toegepast op een vordering tot onderzoek naar het vaderschap betreffende een kind geboren met behulp van een techniek van exogene medisch begeleide voortplanting.⁵⁸

24. In arrest 20/2019 beoordeelt het Grondwettelijk Hof de grondwettigheid van artikel 330 BW en artikel 138*bis* Ger.W. in de mate dat beide bepalingen uitsluiten dat grootouders een ontvankelijke

⁵¹ GwH 7 februari 2019, nr. 21/2019, B.7.1. Zie ook GwH 6 juni 2019, nr. 95/2019, B.10.1.

⁵² GwH 16 mei 2019, nr. 66/2019, B.5.2.-B.5.3.

⁵³ GwH 19 juni 2019, nr. 99/2019, B.5.5. (met verwijzing naar, onder meer, EHRM 6 april 2017, A.P., Garçon en Nicot/Frankrijk, § 93).

⁵⁴ GwH 19 juni 2019, nr. 99/2019, B.5.5. (met verwijzing naar, onder meer, EHRM 6 april 2017, A.P., Garçon en Nicot/Frankrijk, § 93).

⁵⁵ GwH 19 juni 2019, nr. 99/2019, B.5.5. (met verwijzing naar, onder meer, EHRM 6 april 2017, A.P., Garçon en Nicot/Frankrijk, § 93).

⁵⁶ GwH 19 juni 2019, nr. 99/2019, B.5.5.-B.5.6. (met verwijzing naar EHRM 11 oktober 2018, S.V./Italië, §§ 57-58).

⁵⁷ GwH 26 september 2019, nr. 122/2019, B.14.5.

⁵⁸ GwH 7 februari 2019, nr. 19/2019, B.6.1.-B.12.

vordering tot betwisting van het vaderschap van hun kleinkind kunnen instellen. Het Hof erkent dat het contact tussen grootouders en kleinkinderen onder het recht op familieleven valt.⁵⁹ Dit contactrecht houdt voor de overheid evenwel geen verplichting in om grootouders op dezelfde manier te behandelen als ouders met betrekking tot het recht om de afstamming te betwisten.⁶⁰ Het Hof oordeelt dat de doelstelling van rechtszekerheid nagestreefd door de wetgever, die tot uiting komt in het feit dat de vordering tot betwisting van de afstamming wordt voorbehouden aan een beperkte kring van personen die “daadwerkelijk belanghebbenden” zijn, redelijk verantwoord dat grootouders worden uitgesloten van de vordering.⁶¹

25. In arrest 142/2019 beoordeelt het Grondwettelijk Hof de grondwettigheid van artikel 331*ter* BW. Dit artikel bepaalt dat de gemeenrechtelijke verjaringstermijn inzake vorderingen die betrekking hebben op afstamming 30 jaar bedraagt. Het Hof brengt in herinnering dat het invoeren van verjaringstermijnen in het afstammingsrecht op zich niet strijdig is met artikel 8 van het EVRM, krachtens vaste rechtspraak van het EHRM.⁶² Het vaststellen van een verjaringstermijn kan immers worden verantwoord door de zorg om de rechtszekerheid en het definitieve karakter van de familiebanden te waarborgen. Evenwel mag de verjaringstermijn niet in de weg staan aan de vordering in het geval waarin het kind, vóór het verstrijken van de termijn, geen kennis heeft gekregen van de omstandigheden in verband met de identiteit van de vader.⁶³ Ook al voorziet artikel 331*ter* BW in een zeer lange verjaringstermijn, toch heeft de keuze van het aanvangspunt ervan op het ogenblik dat het kind de meerderjarigheid bereikt tot gevolg dat aan het kind die de identiteit van zijn vermeende vader na het verstrijken van de termijn verneemt, elke mogelijkheid tot vordering tot onderzoek naar het vaderschap wordt onzegd. In die mate, oordeelt het Hof, is de in het geding zijnde bepaling niet bestaanbaar met artikel 22 van de Grondwet.⁶⁴

5.3. Beschermingsmaatregelen minderjarigen

26. In arrest 36/2019 beoordeelt het Grondwettelijk Hof de grondwettigheid van de wet van 19 maart 2017 inzake pleegzorg. Die wet beoogt de rechtszekerheid te waarborgen van de relaties tussen het pleegkind, zijn ouders of zijn voogd en de pleegzorgers. Zij voorziet dat een aantal aspecten van de pleegzorg bij schriftelijke overeenkomst worden vastgelegd tussen ouders of voogd, aan de ene kant, en de pleegzorgers, aan de andere kant. De overeenkomst kan onder meer betrekking hebben op de wijze waarop ouders of voogd hun recht op persoonlijk contact uitoefenen en de delegatie naar de pleegzorger van de bevoegdheid om belangrijke beslissingen te nemen over, onder meer, de gezondheid en opvoeding van het kind. De wet voorziet tevens dat deze overeenkomst ter homologatie wordt voorgelegd aan de familierechtbank, die de homologatie enkel kan weigeren indien ze in strijd is met het belang van het kind. Het Hof acht het redelijk verantwoord dat de homologatie enkel in dat geval kan worden geweigerd, en niet wanneer deze strijdig zou zijn met de belangen van de ouders, voogd en/of pleegzorgers, aangezien het belang van het kind in alle maatregelen inzake pleegzorg doorslaggevend is.⁶⁵

27. In arrest 89/2019 beoordeelt het Grondwettelijk Hof de grondwettigheid van artikel 379, eerste lid, Sw. in samenhang gelezen met artikel 100*ter*, Sw. inzake de strafbaarstelling van aanzetten

⁵⁹ GwH 7 februari 2019, nr. 20/2019, B.5.1. (met verwijzing naar EHRM 20 januari 2015, Manuello en Nevi/Italië, § 53).

⁶⁰ GwH 7 februari 2019, nr. 20/2019, B.5.1.

⁶¹ GwH 7 februari 2019, nr. 20/2019, B.3.2. en B.5.2.-B.6.1.

⁶² Met verwijzing naar onder meer EHRM 6 juli 2010, Backlund/Finland, § 45.

⁶³ Met verwijzing naar EHRM 20 december 2007, Phinikaridou/Cyprus, §§ 62-63.

⁶⁴ GwH 17 oktober 2019, nr. 142/2019, B.6.1.-B.9.

⁶⁵ GwH 28 februari 2019, nr. 36/2019, B.23.1, steunend op rechtspraak van het EHRM en met name EHRM 22 juni 2017, Barnea en Caldararu/Italië.

tot ontucht van minderjarigen boven de 16 jaar, ook wanneer dit gebeurt met toestemming van de minderjarige. Het Hof bevestigt dat het recht op privéleven de positieve verplichting inhoudt voor de overheid om maatregelen te nemen om minderjarigen te beschermen tegen geweld en andere misbruiken in de seksuele sfeer en daartoe in doeltreffende strafbepalingen te voorzien.⁶⁶ Het Hof oordeelt dat de wetgever vermocht te oordelen dat een strafbaarstelling opportuun is in het geval van aanzetten van minderjarigen tot ontucht, aangezien deze een schadelijke impact heeft of kan hebben op de minderjarige, en door de maatschappij als buitensporig wordt beschouwd.⁶⁷

28. In de arresten 118/2019 en 119/2019 beoordeelt het Grondwettelijk Hof de grondwettigheid van het decreet van de Vlaamse Gemeenschap van 12 juli 2013 betreffende de integrale jeugdhulp.

In arrest 118/2019 erkent het Hof dat situaties waarin de gerechtelijke jeugdhulpmaatregel niet kan worden uitgevoerd met de nodige spoedeisendheid of omwille van een gebrek aan plaatsen, en de betrokken minderjarige hierdoor in een niet aangepaste omgeving wordt geplaatst, dit aanleiding kan geven tot een schending van de artikelen 12, 22 en 22*bis* van de Grondwet. Evenwel kunnen dergelijke tekortkomingen niet worden verweten aan de decretale regeling inzake de gerechtelijke jeugdhulpverlening, maar aan de uitvoering ervan, waarover het Hof zich niet vermag uit te spreken.⁶⁸

Nog in arrest 118/2019 herhaalt het Hof inzake het recht om gehoord te worden dat kinderen en hun ouders in voldoende mate moeten worden betrokken in het besluitvormingsproces in administratieve en gerechtelijke procedures die raken aan hun rechten, opdat deze rechten afdoende worden beschermd.⁶⁹ De Jeugdbeschermingswet voorziet dat ouders, voogden en kinderen indien zij minstens twaalf jaar oud zijn, als partij betrokken worden bij de procedure voor de jeugdrechter. Bijgevolg biedt de procedure voor de jeugdrechter de nodige waarborgen om te verzekeren dat minderjarigen die zich in verontrustende situaties bevinden en hun ouders in voldoende mate worden betrokken in het besluitvormingsproces om hun belangen te beschermen.⁷⁰

In arrest 119/2019 oordeelt het Hof met betrekking tot maatregelen genomen door de jeugdrechter in zogenaamde “verontrustende situaties” dat de decreetgever, niettegenstaande zijn streven naar de voorrang van de vrijwillige hulpverlening, vermag te oordelen dat een gedwongen hulpverlening in verontrustende situaties noodzakelijk kan zijn ter bescherming van de minderjarige. Bovendien wordt bij het opleggen van dergelijke maatregelen voorzien in de noodzakelijke procedurele waarborgen, waarbij de toegang tot de rechter en een op tegenspraak gevoerd debat met alle betrokken partijen worden gewaarborgd. Evenwel ontbreken dezelfde procedurele maatregelen bij de intrekking van een gerechtelijke maatregel. Onder de in het geding zijnde decretale bepalingen is de jeugdrechter verplicht onverwijld de door hem genomen beschermingsmaatregel in te trekken, zonder dat hij kan oordelen of die intrekking in het belang van de minderjarige is en zonder dat een debat op tegenspraak kan worden gevoerd en de minderjarige, zijn ouders, het openbaar ministerie en andere belanghebbenden kunnen worden gehoord. Het Hof oordeelt dat

⁶⁶ GwH 28 mei 2019, nr. 89/2019, B.7, met verwijzing naar EHRM 12 oktober 2013, Söderman/Zweden.

⁶⁷ GwH 28 mei 2019, nr. 89/2019, B.8.2.

⁶⁸ GwH 29 augustus 2019, nr. 118/2019, B.9.3.-B.9.4.

⁶⁹ GwH 29 augustus 2019, nr. 118/2019, B.11.1. (met verwijzing naar EHRM 8 juli 2003, Sommerfeld/Duitsland, §§ 65-69).

⁷⁰ GwH 29 augustus 2019, nr. 118/2019, B.12.2.-B.13.

het ontbreken van de noodzakelijke procedurele waarborgen niet redelijk verantwoord is en bijgevolg strijdig is met het recht op eerbiediging van het privéleven en gezinsleven.⁷¹

5.3. Naam

29. In arrest 21/2019 beoordeelt het Grondwettelijk Hof de grondwettigheid van artikel 335, § 3, BW inzake de naamgeving van een kind bij onenigheid tussen de ouders. Artikel 335, § 3, BW voorziet dat wanneer de afstamming ten aanzien van een van beide ouders later komt vast te staan dan ten aanzien van de andere ouder en in geval van onenigheid over de familienaam tussen de ouders, de familienaam behouden blijft die het kind reeds heeft, d.w.z. de naam van de ouder waarvan de afstamming eerst kwam vast te staan. Dit wijkt af van de regel volgens welke in geval van onenigheid tussen de ouders automatisch de dubbele familienaam wordt toegekend. Het Hof acht het evenwel redelijk verantwoord dat de wetgever ter vrijwaring van het maatschappelijk nut van de bestendigheid van de naam en het belang van het kind, erin heeft voorzien dat in gevallen waarin de afstamming eerst ten aanzien van een van beide ouders vaststaat en pas nadien ten aanzien van de andere ouder, de reeds toegekende familienaam slechts kan worden gewijzigd met instemming van beide ouders.⁷²

5.4. Genderidentiteit

30. In arrest 99/2019 beoordeelt het Grondwettelijk Hof de grondwettigheid van de Transgenderwet van 25 juni 2017.

Inzake de registratie van het geslacht, oordeelt het Hof dat uit het beginsel van zelfbeschikking voortvloeit dat bij de aanpassing van de registratie van het geslacht in de akte van geboorte rekening kan worden gehouden met de innerlijk beleefde genderidentiteit, ongeacht of deze binair dan wel niet-binair is. De noodzakelijke aanpassingen aan het rechtssysteem kunnen niet verantwoorden dat niet-binaire personen verplicht worden een registratie te aanvaarden die niet overeenstemt met hun genderidentiteit. Het Hof stelt vervolgens een lacune in de wetgeving vast, die het evenwel niet zelf kan invullen, aangezien er verschillende mogelijkheden zijn om de ongrondwettigheid te verhelpen, waaronder de creatie van één of meerdere bijkomende categorieën die uiting geven aan een grotere verscheidenheid aan genderidentiteit en de mogelijkheid om de registratie van het geslacht of de genderidentiteit als element van de burgerlijke staat van een persoon te schrappen. Het is aan de wetgever om een regeling te treffen die de ongrondwettigheid verhelpt.⁷³

Inzake de principiële onherroepelijkheid van de aanpassing van de registratie van het geslacht en de onmogelijkheid om de voornaam meer dan één maal te wijzigen, oordeelt het Hof dat deze beperkingen evenmin in overeenstemming zijn met het recht op zelfbeschikking over genderidentiteit. Immers, personen met een fluïde genderidentiteit van wie de genderidentiteit evolueert na de eerste aanpassing van de registratie van het geslacht, zijn verplicht een registratie te ondergaan die niet overeenstemt met hun genderidentiteit. Het Hof acht de beperkingen niet redelijk verantwoord in het licht van de doelstelling om fraude te vermijden, onder meer aangezien zowel de ambtenaar van de burgerlijke stand als de procureur des Konings op de hoogte zijn van het feit dat het om een bijkomende aanpassing gaat. De beperking kan evenmin worden verantwoord door het legitieme doel om de onbeschikbaarheid van de staat van persoon te waarborgen, aangezien dit beginsel net gemilderd werd door de bestreden wet teneinde personen

⁷¹ GwH 29 augustus 2019, nr. 119/2019, B.7.1.-B.8.

⁷² GwH 7 februari 2019, nr. 21/2019, B.8.4.

⁷³ GwH 19 juni 2019, nr. 99/2019, B.6.5.-B.7.3.

van wie de genderidentiteit niet overeenstemt met de registratie van het geslacht in de akte van geboorte toe te staan die registratie te laten aanpassen.⁷⁴

5.5. Verblijfsrechtelijke maatregelen

31. In arrest 112/2019 beoordeelt het Grondwettelijk Hof de grondwettigheid van de wet van 24 februari 2017 tot wijziging van de Vreemdelingenwet, met het doel de bescherming van de openbare orde en de nationale veiligheid te versterken. Het Hof beoordeelt de grondwettigheid van een aantal wijzingen die de bestreden wet aanbrengt in de Vreemdelingenwet.

Ten eerste voorziet de bestreden wet dat het verblijf van een vreemdeling kan worden beëindigd wanneer hij een werkelijke, actuele en voldoende ernstige bedreiging vormt voor een fundamenteel belang van de samenleving, zonder dat daarbij vereist is dat hij zich aan enig strafrechtelijk misdrijf schuldig heeft gemaakt of strafrechtelijk is veroordeeld. Het Hof oordeelt dat de verplichting van de Staat om de orde te handhaven en misdrijven te voorkomen, een wettig doel vormt dat kan verantwoorden dat een einde wordt gemaakt aan het verblijf van een vreemdeling, ook bij gebrek aan strafrechtelijke veroordelingen. Het bestaan van strafrechtelijke veroordelingen, aldus het Hof, is immers niet het enige element dat in overweging moet worden genomen om de gevaarlijkheid van de betrokken persoon te beoordelen.⁷⁵

Ten tweede wijzigt de bestreden wet de voorwaarden voor de verwijdering van vreemdelingen, met name voor wat betreft de verwijdering van vreemdelingen die in België zijn geboren of die vóór de leeftijd van twaalf jaar op het grondgebied zijn aangekomen. De bestreden wet maakt het mogelijk om deze vreemdelingen te verwijderen, waar dit voorheen niet mogelijk was. Het Hof bevestigt dat de verwijdering van vreemdelingen die in België zijn geboren of die vóór de leeftijd van twaalf jaar op het grondgebied zijn aangekomen, enkel aanvaardbaar is in het licht van het recht op eerbiediging van het privéleven indien de verwijdering wordt gemotiveerd door een “zeer gegronde reden”.⁷⁶ Het Hof oordeelt vervolgens dat de bestreden bepalingen toelaten om rekening te houden met de bijzondere (gezins)situatie van deze categorie van vreemdelingen. Met name stelt de wet strengere eisen aan de beëindiging van hun verblijfsrecht door de verwijdering enkel mogelijk te maken wanneer “ernstige” redenen van openbare orde dit noodzaken. Het Hof verduidelijkt ten slotte dat de verwijzing naar ernstige redenen van openbare orde beperkend geïnterpreteerd moet worden, in overeenstemming met de parlementaire voorbereiding, als uitsluitend verwijzend naar gevallen van terrorisme of zeer zware criminaliteit.⁷⁷

5.6. Bescherming van persoonsgegevens

32. In arrest 4/2019 beoordeelt het Grondwettelijk Hof de grondwettigheid van de artikelen 46*bis* en 46*quater* Sv. en artikel 32 van voorafgaande titel Sv., in de mate dat deze bepalingen voorzien in politionele verwerking van persoonsgegevens om de houder van een nummerplaat te identificeren. Met verwijzing naar zijn arrest 153/2018 oordeelt het Hof dat voldoende wettelijke waarborgen voorhanden zijn om misbruik van persoonsgegevens door de politiediensten te voorkomen.⁷⁸

⁷⁴ GwH 19 juni 2019, nr. 99/2019, B.8.1.-B.8.6.

⁷⁵ GwH 18 juli 2019, nr. 112/2019, B.19.1.-B.19.2.

⁷⁶ GwH 18 juli 2019, nr. 112/2019, B.24.5, met verwijzing naar EHRM 23 juni 2008, Maslov/Oostenrijk, § 75.

⁷⁷ GwH 18 juli 2019, nr. 112/2019, B.24.8.-B.24.10.

⁷⁸ GwH 23 januari 2020, nr. 4/2019, B.11.3.-B.11.4, met verwijzing naar GwH 8 november 2018, nr. 153/2018, B.11.1.-B.13.

33. In arrest 43/2019 beoordeelt het Hof de grondwettigheid van artikel 53^{quinquies} W.BTW, waaronder advocaten sinds 1 januari 2014 verplicht zijn de relevante gegevens van hun cliënten te delen met de administratie belast met de belasting over de toegevoegde waarde. Het Hof bevestigt dat het recht op privéleven tevens het beroepsgeheim van advocaten beschermt en met name de informatie over hun cliënten waarover advocaten beschikken. Het Hof oordeelt evenwel dat de verplichting voor advocaten om beperkte gegevens ter kennis te brengen van de btw-administratie redelijk verantwoord is in het licht van de doelstellingen om de heffing van de btw te verzekeren en belastingontduiking te bestrijden. Bovendien zorgt de geheimhoudingsplicht waardoor de btw-ambtenaar zelf gebonden is voor een bijkomende waarborg ter bescherming van het privéleven van de btw-plichtige cliënten van advocaten.⁷⁹

34. In arrest 44/2019 beoordeelt het Grondwettelijk Hof de grondwettigheid van de wet van 17 mei 2017 tot wijziging van het Wetboek van strafvordering om de strijd tegen het terrorisme te bevorderen. De wet van 17 mei 2017 voorziet onder meer in een passieve informatieplicht voor socialezekerheidsinstellingen wanneer de procureur des Konings administratieve inlichtingen vordert over een of meer personen die betrokken zijn bij een onderzoek wegens feiten van terrorisme. Het Hof oordeelt dat de passieve informatieplicht redelijk verantwoord is in het licht van de strijd tegen het terrorisme en stelt vast dat zij geen aanleiding kan geven tot misbruiken. De vordering van de procureur des Konings moet immers passen in het strikte kader van het opsporen van misdrijven die tot de meest ernstige behoren, namelijk terroristische misdrijven. Bijgevolg kan de procureur des Konings de informatieplicht niet op wettige wijze misbruiken om andere inlichtingen te vorderen. Bovendien blijven de gegevens die kunnen worden gevorderd beperkt tot de administratieve situatie van de persoon in kwestie.⁸⁰

35. In arrest 49/2019 beoordeelt het Hof de grondwettigheid van de wet van 1 december 2016 waarbij het gebruik van het dwangbevel tot invordering van schuldvorderingen van de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ) wordt veralgemeend. De RSZ-wet voorziet in de mogelijkheid om de opdracht tot invordering te delegeren aan een concessiehouder. Invordering van onbetaalde schulden door de concessiehouder houdt noodzakelijkerwijze de verwerking in van een reeks persoonsgegevens, waaronder naam, voornamen, rijksregisternummer, geboortedatum, geboorteplaats, geslacht, burgerlijke stand, huwelijksvermogensstel en beroep.

Het Hof bevestigt dat bij de beoordeling van de evenredigheid van maatregelen met betrekking tot de verwerking van persoonsgegevens rekening moet worden gehouden met een reeks materiële en procedurele waarborgen, waaronder de pertinentie en het al dan niet buitensporige karakter van de gegevens die worden verwerkt, het al dan niet voorhanden zijn van maatregelen die de duur van de bewaring van de gegevens beperken, het al dan niet voorhanden zijn van een systeem van onafhankelijk toezicht en het al dan niet voorhanden zijn van afdoende controlerechten en rechtsmiddelen voor de betrokkenen.⁸¹

De gegevensoverdracht is *in casu* strikt beperkt tot hetgeen noodzakelijk is om de invordering van onbetaalde RSZ-schulden te verzekeren. Bovendien zijn de waarborgen van de wet van 30 juli 2018 betreffende de bescherming van natuurlijke personen met betrekking tot de verwerking van persoonsgegevens, alsook de algemene verordening gegevensbescherming (AVG), van toepassing op de verzameling en verwerking van de gegevens door de concessiehouder. Ten

⁷⁹ GwH 14 maart 2019, nr. 43/2019, B.4.2.-B.9.3, met verwijzing naar EHRM 24 mei 2018, Laurent/Frankrijk.

⁸⁰ GwH 14 maart 2019, nr. 44/2019, B.23.1.

⁸¹ GwH 4 april 2019, nr. 49/2019, B.45.4, met verwijzing naar onder meer EHRM 4 mei 200, Rotaru/Roemenië, § 59; HvJ 8 april 2014, C-293/12, Digital Rights Ireland Ltd, overw. 56-66. Zie tevens GwH 17 oktober 2019, nr. 135/2019, B.35.4.

slotte mag de concessiehouder de gegevens niet langer bewaren dan noodzakelijk om de invorderingsprocedure tot een einde te brengen. Bijgevolg is de inmenging in het recht op privéleven evenredig met het nagestreefde doel om de invordering van onbetaalde RSZ-schulden te verzekeren.⁸²

36. In arrest 84/2019 beoordeelt het Grondwettelijk Hof de grondwettigheid van decretale bepalingen inzake de schatting door schatters-experten van onroerende goederen in een nalatenschap. Het bestreden decreet voorziet in de mogelijkheid tot uitwisseling van informatie met beroepsverenigingen waarbij schatters-experten zijn aangesloten, in het kader van het toezicht op de naleving van de relevante decretale bepalingen door de Vlaamse Belastingdienst. Indien daarbij inbreuken worden vastgesteld, kan de schatter-expert van de lijst van schatters-experten worden geschrapt. Het Hof wijst erop dat kandidaat-schatters-experten op de hoogte zijn van en instemmen met de decretale regeling, inclusief de mogelijkheid tot informatie-uitwisseling, wanneer zij een aanvraag indienen tot erkenning als schatter-expert. Bovendien wordt de ingewonnen informatie niet openbaar gemaakt. In het geval van een schrapping van de lijst van schatters-experten, ten slotte, wordt enkel de naam van de schatter geschrapt. De reden ervoor wordt niet openbaar gemaakt. Het Hof oordeelt dat de mogelijkheid tot informatie-uitwisseling bijgevolg evenredig is met de nagestreefde doelstelling van het verzekeren van toezicht.⁸³

37. In arrest 135/2019 beoordeelt het Grondwettelijk Hof de grondwettigheid van de wet van 25 december 2016 betreffende de verwerking van passagiersgegevens. De bestreden wet legt vervoerders en reisoperators de verplichting op om de passagiersgegevens, de zogenoemde “PNR-gegevens” (*Passenger Name Record*), door te geven aan de overheid teneinde terroristische misdrijven en ernstige criminaliteit te voorkomen, op te sporen en te onderzoeken en vervolgen. Het Hof herhaalt dat een inmenging in het recht op bescherming van de persoonsgegevens volgens het Hof van Justitie van de Europese Unie tot het “strikt noodzakelijke” moet worden beperkt.⁸⁴ Het Hof oordeelt vervolgens dat de strijd tegen terroristische misdrijven en zware grensoverschrijdende criminaliteit doelstellingen van algemeen belang vormen die inmengingen kunnen verantwoorden in het recht op bescherming van persoonsgegevens.⁸⁵

Het Hof stelt evenwel vast dat, alvorens het de evenredigheid kan beoordelen van de inmenging in het recht op privéleven veroorzaakt door de verwerking van persoonsgegevens waarin de bestreden wet voorziet, eerst een aantal prejudiciële vragen dienen te worden gesteld aan het Hof van Justitie. De bestreden wet zet immers drie verschillende richtlijnen om in nationaal recht. De prejudiciële vragen hebben onder meer betrekking op de toepasselijkheid van de AVG op de bestreden wet en de strikte noodzakelijkheid van de verplichting om zeer ruime gegevens te verzamelen en door te geven. Naast de gegevens van de check-in-status en het instappen, worden ook onder meer de volgende gegevens ingezameld: de volledige reisroute voor de betrokken passagier, het reisbureau, alle bagage-informatie, de betalingsinformatie, met inbegrip van het factuuradres.⁸⁶

5.7. Observatiemethoden

⁸² GwH 4 april 2019, nr. 49/2019, B.46.4.-B.46.8.

⁸³ GwH 28 mei 2019, nr. 84/2019, B.19.2.-B.19.3.

⁸⁴ GwH 17 oktober 2019, nr. 135/2019, B.35.1, met verwijzing naar HvJ 26 juli 2017, advies 1/15.

⁸⁵ GwH 17 oktober 2019, nr. 135/2019, B.40.1, met verwijzing naar HvJ 8 april 2014, C-293/12, Digital Rights Ireland Ltd, overw. 42.

⁸⁶ GwH 17 oktober 2019, nr. 135/2019, beschikkend gedeelte.

38. In arrest 41/2019 beoordeelt het Grondwettelijk Hof de grondwettigheid van de artikelen 4, 4°, en 5, e), f) en g), tweede streepje, van de wet van 30 maart 2017 inzake de regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdienst.

Artikel 4, 4°, van die wet voorziet enkel in een zogenaamde “passieve notificatie” aan personen die het voorwerp hebben uitgemaakt van een toezichtsmethode. Het Hof oordeelt, in lijn met zijn arrest 145/2011, dat de passieve notificatie niet volstaat om het recht op eerbiediging van het privéleven te vrijwaren. Gezien de ernst van de inmenging die de geheime toezichtsmethoden inhouden, aangezien deze zonder medeweten van de persoon worden gebruikt, moet elke persoon die er het voorwerp van is geweest actief worden ingelicht door de betrokken diensten, opdat hij de wettigheid van de geheime toezichtsmethode op retrospectieve wijze in rechte zou kunnen betwisten. Bijgevolg dient de wetgever te voorzien in een mechanisme van actieve kennisgeving, zodra die kennisgeving kan gebeuren zonder het doel van de geheime toezichtsmethode in het gedrang te brengen.⁸⁷

Artikel 5, e), en f), van de wet van 30 maart 2017 voorziet dat een specifieke inlichtingenmethode volstaat en er dus geen uitzonderlijke inlichtingenmethode vereist is, wanneer een observatie plaatsvindt van een niet voor het publiek toegankelijke plaats die zichtbaar is vanaf de openbare weg en die niet aan het zicht onttrokken is (bv. een voortuin of oprit). Het Hof stelt vast dat de wetgever de zichtbaarheid voor de gewone toevallige voorbijganger op de openbare weg voor ogen had. De woorden “voor iedereen zichtbaar vanaf de openbare weg” betekenen derhalve zichtbaar vanop de openbare weg voor een persoon met een normale lengte en een normaal zicht. De zinsnede “niet aan het zicht onttrokken” moet bovendien restrictief worden geïnterpreteerd, zodat in geval van redelijke twijfel verondersteld dient te worden dat de plaats aan het zicht onttrokken is. De minimumwaarborgen inzake de specifieke inlichtingenmethode van observatie blijven bovendien onverkort gelden. Bijgevolg is de bestreden bepaling in overeenstemming met artikel 22 van de Grondwet.⁸⁸

Artikel 5, g), van de wet van 30 maart 2017, tenslotte, voorziet dat een mobiele videocamera kan worden gebruikt ter observatie indien het gebruik van een fototoestel de discretie en veiligheid van de agenten niet kan verzekeren, op voorwaarde dat het gebruik van een videocamera is toegestaan door het diensthoofd of zijn gedelegeerde. Het Hof oordeelt dat het gebruik van een videocamera ter observatie redelijk verantwoord is, aangezien het gepaard gaat met een aantal minimumwaarborgen: 1) het gebruik van een vaste camera, waarmee een bepaalde plaats gedurende een langere periode kan worden geobserveerd zonder te worden bediend door een agent, is niet toegelaten; 2) de mobiele camera kan enkel in die beperkte omstandigheden worden gebruikt waarin het niet mogelijk is een fototoestel te gebruiken; 3) het diensthoofd dient zijn toestemming te geven; en 4) enkel relevant geachte vaste beelden (d.w.z. foto's) mogen worden bewaard en moeten bovendien binnen een maand na de opname worden vernietigd.⁸⁹

5.8. Onschendbaarheid van de woning

39. In arrest 102/2019 beoordeelt het Grondwettelijk Hof de grondwettigheid van artikel 24 van het Sociaal Strafwetboek, in de mate dat het bestreden artikel de sociaal inspecteurs ook toelaat bewoonde ruimten te betreden om toezicht te houden op de naleving van de wetsbepalingen tot bescherming van werknemers en de strijd tegen illegale arbeid en sociale fraude. Het Hof oordeelt dat met name de machtigingsprocedure, waarbij de sociaal inspecteur in een met redenen

⁸⁷ GwH 14 maart 2019, nr. 41/2019, B.12.-B.15.3.

⁸⁸ GwH 14 maart 2019, nr. 41/2019, B.22.1.-B.23.

⁸⁹ GwH 14 maart 2019, nr. 41/2019, B.27.-B.28.2.

omkleed verzoek machtiging vraagt aan de onderzoeksrechter voordat zij of hij bewoonde ruimten binnengaat, waarborgt dat het evenredigheidsbeginsel in acht wordt genomen.⁹⁰

40. In arrest 104/2019 beoordeelt het Grondwettelijk Hof de grondwettigheid van artikel 319, tweede lid, WIB en artikel 63, derde lid, WBTW, in de mate dat de bestreden bepalingen de fiscale administratie toelaten particuliere woningen en bewoonde lokalen te betreden mits machtiging van de politierechter.⁹¹ Het Hof verduidelijkt dat de fiscale visitatie inzake de inkomstenbelastingen en inzake de belasting over de toegevoegde waarde gepaard moet gaan met effectieve waarborgen tegen misbruik.⁹² Het Hof stelt vast dat het voorafgaande optreden van de politierechter als onafhankelijke en onpartijdige magistraat een belangrijke waarborg vormt tegen het gevaar voor misbruik of willekeur door de fiscale administratie. Bovendien is in principe een effectieve rechterlijke controle mogelijk van de regelmatigheid van een fiscale visitatie, door de rechtbank van eerste aanleg. Evenwel, oordeelt het Hof, wordt de effectiviteit van de rechterlijke controle op onevenredige wijze ondermijnd indien de door de politierechter verleende toestemming niet dient te worden gemotiveerd. Afhankelijk van de interpretatie die wordt gegeven aan de in het geding zijnde bepaling (i.e. wel of geen motivering vereist) schenden artikel 319, tweede lid, WIB en artikel 63, derde lid, WBTW het recht op eerbiediging van het privéleven en het recht op de onschendbaarheid van de woning.⁹³

5.9. Erfrechtelijke maatregelen

41. In arrest 137/2019 beoordeelt het Grondwettelijk Hof de grondwettigheid van het bij wet van 31 juli 2017 ingevoegde artikel 1100/5 BW, inzake het sluiten van punctuele en globale erfovereenkomsten. Verzoekers klagen het gebrek aan verplichte bijstand door een afzonderlijke raadsman aan. Het Hof stelt vast dat de bestreden bepaling invloed kan hebben op het recht op eerbiediging van het privéleven en op de rechten van het kind, aangezien ondertekening van een punctuele of globale erfovereenkomst kan betekenen dat de ondertekenaar afziet van vermogensrechten. Het Hof wijst erop dat de erfovereenkomst formeel gestalte dient te krijgen in een notariële akte, waarbij de onafhankelijk optredende notaris krachtens artikel 1100/5, § 2, BW verplicht is elke partij op meerdere ogenblikken te informeren over de mogelijkheid een aparte raadsman te kiezen of een individueel onderhoud met hem te hebben. Bijgevolg is gewaarborgd dat iedere partij bij de overeenkomst op de hoogte is van de draagwijdte en de gevolgen ervan.⁹⁴

5.10. Procedure voor het Grondwettelijk Hof

42. In arrest 138/2019 verduidelijkt het Hof de mate waarin de eigen procedure en arresten in overeenstemming zijn met het recht op eerbiediging van het privéleven. Het brengt in herinnering dat artikel 30^{quater} Bijz.W.GwH elke partij toelaat om in elke stand van de rechtspleging, en zelfs na de uitspraak van het arrest, de voorzitter van het Hof te verzoeken te beslissen dat vermeldingen waardoor zij rechtstreeks kunnen worden geïdentificeerd, zullen worden weggelaten in elke publicatie waartoe het Hof overgaat. Bijgevolg kan de omstandigheid dat verzoekende partijen concrete financiële gegevens dienen over te leggen om hun belang bij hun

⁹⁰ GwH 27 juni 2019, nr. 102/2019, B.5.4.

⁹¹ Zie ook GwH 12 oktober 2017, nr. 116/2017, waarin het Grondwettelijk Hof oordeelde dat dezelfde bepalingen grondwettig zijn voor zover zij betrekking hebben op de toegang tot beroepslokalen.

⁹² GwH 27 juni 2019, nr. 104/2019, B.9.1, met verwijzing naar EHRM 14 maart 2013, Bernh Larsen Holding AS/Noorwegen, § 163.

⁹³ GwH 27 juni 2019, nr. 104/2019, GwH B.9.2.-B.9.6.

⁹⁴ GwH 17 oktober 2019, nr. 137/2019, B.5.3.-B.7.4.

beroep tot vernietiging te staven, niet leiden tot een schending van het recht op eerbiediging van het privéleven.⁹⁵

6. De vrijheid van meningsuiting

43. In arrest 112/2019 beoordeelt het Grondwettelijk Hof de grondwettigheid van, onder meer, artikel 18 van de wet van 24 februari 2017 tot wijziging van de Vreemdelingenwet, met het doel de bescherming van de openbare orde en de nationale veiligheid te versterken. De bestreden bepaling laat de minister toe om een vreemdeling die de openbare orde of de nationale veiligheid heeft geschaad, te verplichten bepaalde plaatsen te verlaten, ervan verwijderd te blijven of in een bepaalde plaats te verblijven (zie ook *supra* nr. 15). Het Hof verduidelijkt dat bij het opleggen van dergelijke verplichting en bij de controle op de naleving ervan rekening moet worden gehouden met de eerbiediging van de fundamentele rechten en vrijheden van de betrokken vreemdeling, met name diens recht op eerbiediging van het privé- en gezinsleven, de vrijheid van meningsuiting en de vrijheid van vergadering.⁹⁶

7. De godsdienstvrijheid

44. In arrest 53/2019 beoordeelt het Grondwettelijk Hof de grondwettigheid van het verbod op onverdoofd slachten ingevoerd bij het decreet van het Vlaamse Gewest van 7 juli 2017. Het Hof wijst erop dat zowel het EHRM als het Hof van Justitie hebben geoordeeld dat speciale slachtmethodes die vereist zijn voor religieuze riten binnen de werkingssfeer van de vrijheid van godsdienst vallen.⁹⁷ Het Hof stelt eveneens vast dat artikel 4, lid 4, van verordening (EG) nr. 1099/2009 een uitzondering bevat op de principiële plicht om het dier te verdoven vóór het doden ervan, met name voor het slachten van dieren volgens speciale methodes die vereist zijn voor religieuze riten.⁹⁸ Deze uitzondering is ingegeven door de bedoeling de vrijheid van godsdienst, gewaarborgd bij artikel 10 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, te eerbiedigen.⁹⁹ Tezelfdertijd staat artikel 26, lid 2, van dezelfde verordening de lidstaten toe nationale voorschriften aan te nemen die strekken tot uitgebreidere bescherming van dieren, inclusief met betrekking het slachten, en daarmee verband houdende activiteiten, van dieren overeenkomstig artikel 4, lid 4, van de verordening. Bijgevolg, aldus het Hof, rijst de vraag of artikel 26, lid 2, eerste alinea, c), van de verordening inhoudt dat het de lidstaten van de Europese Unie al dan niet is toegestaan om nationale voorschriften aan te nemen zoals vervat in het bestreden decreet. Desgevallend rijst eveneens de vraag of artikel 26, lid 2, eerste alinea, c), van de vermelde verordening bestaanbaar is met de vrijheid van godsdienst, zoals gewaarborgd bij artikel 10 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie. Het Hof oordeelt dat beide vragen moeten worden voorgelegd aan het Hof van Justitie, alvorens het Hof de grondwettigheid van het decretale verbod op onverdoofd slachten ten gronde kan beoordelen.¹⁰⁰

⁹⁵ GwH 17 oktober 2019, nr. 138/2019, B.8.3.

⁹⁶ GwH 18 juli 2019, nr. 112/2019, B.44.1.

⁹⁷ GwH 4 april 2019, nr. 53/2019, B.20.4, met verwijzing naar EHRM 27 juni 2000, Cha'are Shalom Ve Tsedek/Frankrijk, § 74; HvJ 29 mei 2018, C-426/16, Liga van Moskeeën en Islamitische Organisaties Provincie Antwerpen VZW e.a., overw. 45.

⁹⁸ GwH 4 april 2019, nr. 53/2019, B.19.2.

⁹⁹ GwH 4 april 2019, nr. 53/2019, B.19.3.

¹⁰⁰ GwH 4 april 2019, nr. 53/2019, B.23.3.-B.25. In zijn conclusie van 20 september 2020 oordeelt advocaat-generaal Hogan dat de verordening (EG) nr. 1099/2009 zo geïnterpreteerd moet worden dat zij de lidstaten *niet* toestaat om voorschriften aan te nemen die voorzien, enerzijds, in een verbod op het onverdoofd slachten van dieren dat ook geldt

45. In arrest 178/2019 beoordeelt het Grondwettelijk Hof de grondwettigheid van artikel 253, § 2, WIB 1992, waarbij het kadastraal inkomen van onroerende goederen gelegen in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest die worden gebruikt als plaats voor het openbaar uitoefenen van een eredienst wordt vrijgesteld van de onroerende voorheffing. Enkel de erkende erediensten genieten deze vrijstelling. Het Hof oordeelt dat de voorwaarde van erkenning redelijk verantwoord is in het licht van de legitieme doelstelling om fraude tegen te gaan. De vrijheid van godsdienst houdt bovendien niet in dat erediensten een ander fiscaal statuut moeten krijgen dan andere belastingplichtigen.¹⁰¹ Ten slotte toont de verzoekende partij, een congregatie van Getuigen van Jehova, niet aan dat de onroerende voorheffing onevenredig is ten opzichte van de middelen van niet-erkende erediensten, hun voortbestaan zou bedreigen of hun interne organisatie, werking en religieuze activiteiten ernstig zou belemmeren. Bijgevolg is de opgelegde voorwaarde van erkenning verenigbaar met de vrijheid van godsdienst.¹⁰²

46. In arrest 203/2019 beoordeelt het Grondwettelijk Hof de grondwettigheid van het decreet van het Waalse Gewest van 18 mei 2017 betreffende de erkenning en de verplichtingen van de instellingen belast met het beheer van de temporalieën van de erkende erediensten. Het bestreden decreet strekt ertoe het juridische kader vast te leggen inzake de plaatselijke geloofsgemeenschappen en hun erkenning te objectiveren. Het Hof bevestigt dat de vrijheid van godsdienst inhoudt dat geloofsgemeenschappen vreedzaam kunnen functioneren, zonder willekeurige inmenging van de overheid. De autonomie van de geloofsgemeenschappen is immers onmisbaar voor het pluralisme in een democratische samenleving en raakt derhalve de kern zelf van de vrijheid van godsdienst.¹⁰³ Artikel 19 van de Grondwet verbiedt bovendien dat de vrijheid van eredienst aan preventieve beperkingen wordt onderworpen, maar niet dat misdrijven die ter gelegenheid van het gebruikmaken van die vrijheid worden gepleegd, worden bestraft.¹⁰⁴

Het Hof oordeelt vervolgens dat de invoering van een registratieprocedure als verplichte stap voorafgaand aan de erkenningsprocedure redelijk verantwoord is door een doel van transparantie, om de gemeenten te helpen een kadaster van de eredienstplaatsen op te maken en om de strijd aan te binden tegen de clandestiene eredienstplaatsen. De registratieprocedure doet niet op onevenredige wijze afbreuk aan de organisatorische autonomie van de geloofsgemeenschappen, op voorwaarde dat de decretale voorwaarde dat de aanvrager over een “juridische structuur” beschikt niet in die zin wordt geïnterpreteerd dat de betrokken geloofsgemeenschap wordt verplicht de rechtspersoonlijkheid aan te vragen.¹⁰⁵

Het Hof oordeelt tevens dat de decretale voorwaarde dat de met redenen omklede erkenningsaanvraag een verklaring op eer moet bevatten met betrekking tot de naleving van de fundamentele rechten en vrijheden, bestaanbaar is met de vrijheid van eredienst. Het Hof stelt dat

voor de in het kader van een religieuze rite uitgevoerde slachting en, anderzijds, in een alternatief verdovingsprocedé voor de in het kader van een religieuze rite uitgevoerde slachting, gebaseerd op de omkeerbare verdoving en op het voorschrift dat de verdoving niet de dood van het dier tot gevolg mag hebben (d.w.z. de decretale regelgeving). Zie conclusie van advocaat-generaal Hogan 10 september 2020, C-336/19, Centraal Israëlitisch Consistorie van België e.a., overw. 88. **[UPDATE INDIEN ARREST HvJ]**

¹⁰¹ GwH 14 november 2019, nr. 178/2019, B.11.1, met verwijzing naar EHRM (beslissing) 14 juni 2001, Alujer Fernandez en Caballero Garcia/Spanje.

¹⁰² GwH 14 november 2019, nr. 178/2019, B.7-B.12.2.

¹⁰³ GwH 19 december 2019, nr. 203/2019, B.33.1, met verwijzing naar EHRM 26 oktober 2000, Hassan en Tchaouch/Bulgarije, § 62.

¹⁰⁴ GwH 19 december 2019, nr. 203/2019, B.33.2.

¹⁰⁵ GwH 19 december 2019, nr. 203/2019, B.40.1.-B.41.2.

het in een democratische samenleving noodzakelijk is de waarden en beginselen van de Grondwet en het EVRM te beschermen tegen personen of groeperingen die deze waarden en beginselen trachten te ondergraven. Een democratie moet zich met energie kunnen verdedigen en mag in het bijzonder niet toestaan dat de vrijheid van godsdienst en erediens wordt aangewend om haar te vernietigen. Bijgevolg, aldus het Hof, kan de bevoegde wetgever de erkenning van de geloofsgemeenschappen afhankelijk maken van sommige voorwaarden, met name de naleving van de bij de Grondwet en het EVRM gewaarborgde rechten en vrijheden.¹⁰⁶

8. De vrijheid van vereniging

47. In arrest 84/2019 beoordeelt het Grondwettelijk Hof de grondwettigheid van decretale bepalingen inzake de schatting door schatters-experten van onroerende goederen in een nalatenschap. Het bestreden decreet voorziet in de mogelijkheid tot uitwisseling van informatie met beroepsverenigingen waarbij schatters-experten zijn aangesloten, als onderdeel van het toezicht op de naleving van de relevante decretale bepalingen door de Vlaamse Belastingdienst. Indien daarbij inbreuken worden vastgesteld, kan de schatter-expert van de lijst van schatters-experten worden geschrapt (zie ook *supra* nr. 36). Het Hof oordeelt dat de bestreden bepaling niet kan worden geacht een weerslag te hebben op de vrijheid van vereniging, aangezien deze enkel voorziet in de mogelijkheid van informatie-uitwisseling.¹⁰⁷

48. In arrest 154/2019 beoordeelt het Grondwettelijk Hof de grondwettigheid van het decreet van het Vlaamse Gewest van 23 maart 2018 dat de Dierenwelzijnswet wijzigt. De bestreden bepaling beoogt het dierenwelzijn te bevorderen door dieren die een verboden ingreep hebben ondergaan, uit te sluiten van tentoonstellingen, keuringen of wedstrijden. Tot de verboden ingrepen behoort het blokstaarten van paarden. Het Hof oordeelt dat het verbod als noodzakelijk kan worden beschouwd om een doeltreffende bescherming van het welzijn van de betrokken dieren te verzekeren en om elk risico op fysieke of psychische mishandeling uit te sluiten. Het verbod schendt de vrijheid van vereniging niet, aangezien de bestreden bepaling niet belet dat personen deel uitmaken van een vereniging en hen niet verhindert om deel te nemen aan de activiteiten van die vereniging. De vrijheid van vereniging omvat immers niet het onbeperkte en onvoorwaardelijke recht op deelname aan alle activiteiten tot verwezenlijking van de doelstellingen van de vereniging. Dat is des te minder het geval, aldus het Hof, wanneer die activiteiten op onevenredige wijze afbreuk zouden kunnen doen aan het wettig doel om het dierenwelzijn te waarborgen.¹⁰⁸

9. Het recht op eerbiediging van de eigendom

9.1. Algemeen

49. Aangezien artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij het EVRM een draagwijdte heeft die analoog is met die van artikel 16 van de Grondwet vormen de erin vervatte waarborgen een onlosmakelijk geheel met diegene die zijn ingeschreven in die grondwetsbepaling, zodat het Hof bij zijn toetsing van de bestreden bepalingen rekening houdt met de eerstgenoemde.¹⁰⁹

¹⁰⁶ GwH 19 december 2019, nr. 203/2019, B.46-B.48.

¹⁰⁷ GwH 28 mei 2019, nr. 84/2019, B.17.3.

¹⁰⁸ GwH 24 oktober 2019, nr. 154/2019, B.8-B.9.

¹⁰⁹ GwH 28 februari 2019, nr. 37/2019, B.16.3; GwH 7 november 2019, nr. 171/2019, B.4.1.

Artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol biedt niet alleen bescherming tegen een onteigening of een eigendomsberoving (eerste alinea, tweede zin), zoals artikel 16 van de Grondwet, maar ook tegen elke verstoring van het genot van de eigendom (eerste alinea, eerste zin) en elke regeling van het gebruik van de eigendom (tweede alinea).¹¹⁰ Het recht van vruchtgebruik is eigendom in de zin van die bepaling.¹¹¹

50. Bovendien vermeldt artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol dat de bescherming van het eigendomsrecht “echter op geen enkele wijze het recht [aantast] dat een Staat heeft om die wetten toe te passen welke hij noodzakelijk oordeelt om toezicht uit te oefenen op het gebruik van eigendom in overeenstemming met het algemeen belang of om de betaling van belastingen of andere heffingen en boeten te verzekeren”.¹¹² Dienaangaande dient te worden opgemerkt dat, ook al beschikt de fiscale wetgever over een ruime beoordelingsbevoegdheid, een belasting onevenredig kan zijn en op onverantwoorde wijze afbreuk kan doen aan het ongestoord genot van iemands eigendom indien zij het billijk evenwicht verbreekt tussen de vereisten van het algemeen belang en de bescherming van het recht op het ongestoord genot van eigendom.¹¹³

51. De inmenging in het recht op het ongestoord genot van de eigendom is enkel verenigbaar met dat recht indien ze een redelijk verband van evenredigheid heeft tot het nagestreefde doel, dit wil zeggen indien ze het billijke evenwicht tussen de vereisten van het algemeen belang en die van de bescherming van dat recht niet verbreekt. Ofschoon de fiscale wetgever over een ruime beoordelingsmarge beschikt, schendt een belasting bijgevolg dat recht, indien ze op de belastingplichtige een overdreven last doet wegen of fundamenteel afbreuk doet aan zijn financiële situatie.¹¹⁴

Meer algemeen moet elke inmenging in het eigendomsrecht een billijk evenwicht vertonen tussen de vereisten van het algemeen belang en die van de bescherming van het recht op het ongestoord genot van de eigendom. Er moet een redelijk verband van evenredigheid bestaan tussen de aangewende middelen en het nagestreefde doel.¹¹⁵

52. Het enkele feit dat de overheid in het algemeen belang beperkingen aan het eigendomsrecht oplegt, heeft niet tot gevolg dat zij tot schadeloosstelling is gehouden. Een vergoeding is slechts vereist indien en in de mate waarin de gevolgen van de erfdienstbaarheid van openbaar nut de last te boven gaan die in het algemeen belang aan een particulier kan worden opgelegd.¹¹⁶

Dat is evenwel anders in geval van onteigening. De onteigening biedt de overheid de mogelijkheid om voor doeleinden van algemeen nut de beschikking te krijgen over in het bijzonder onroerende

¹¹⁰ GwH 28 februari 2019, nr. 37/2019, B.16.4; GwH 16 mei 2019, nr. 66/2019, B.4.2; GwH 17 oktober 2019, nr. 140/2019, B.8.2; GwH 7 november 2019, nr. 171/2019, B.4.2.

¹¹¹ GwH 16 mei 2019, nr. 66/2019, B.4.2, met verwijzing naar EHRM, 12 december 2002, Wittek t. Duitsland, §§ 42-44; 21 december 2010, Almeida Ferreira en Melo Ferreira t. Portugal, §§ 6 en 26-27.

¹¹² GwH 17 oktober 2019, nr. 140/2019, B.8.2; GwH 7 november 2019, nr. 171/2019, B.4.2.

¹¹³ GwH 7 november 2019, nr. 171/2019, B.4.2, met verwijzing naar EHRM, 31 januari 2006, Dukmedjian t. Frankrijk, §§ 52-54; EHRM (beslissing) 15 december 2009, Tardieu de Maleissye t. Frankrijk.

¹¹⁴ GwH 17 oktober 2019, nr. 140/2019, B.8.2, met verwijzing naar EHRM, 31 januari 2006, Dukmedjian t. Frankrijk, §§ 52-58; EHRM (beslissing) 15 december 2009, Tardieu de Maleissye e.a. t. Frankrijk; EHRM 16 maart 2010, Di Belmonte t. Italië, §§ 38-40.

¹¹⁵ GwH 28 februari 2019, nr. 37/2019, B.16.6; GwH 16 mei 2019, nr. 66/2019, B.4.2.

¹¹⁶ GwH 8 mei 2019, nr. 57/2019, B.3, met verwijzing naar GwH 7 juni 2018, nr. 66/2018, B.7.4.

goederen die niet middels de gewone wijzen van eigendomsoverdracht kunnen worden verworven. Ter waarborging van de rechten van de eigenaar bepaalt artikel 16 van de Grondwet evenwel dat niemand van zijn eigendom kan worden onttrokken dan ten algemenen nutte, in de gevallen en op de wijze bij de wet bepaald en tegen billijke en voorafgaande schadeloosstelling. Om billijk te zijn, moet de schadeloosstelling in beginsel een integraal herstel van het geleden nadeel waarborgen¹¹⁷.

9.2. Belastingverhoging bij laattijdige aangifte

53. Gelet op de finaliteit van de belastingverhoging bij laattijdige aangifte is het redelijk verantwoord, zo oordeelt het Grondwettelijk Hof in arrest 7/2019, dat die verhoging wordt berekend op de grondslag van de op het niet, dan wel laattijdig aangegeven inkomstengedeelte verschuldigde belastingen. Artikel 444 van het WIB 1992 is verenigbaar met de artikelen 10, 11 en 172 van de Grondwet, in samenhang gelezen met artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij het EVRM, nu het tweede lid van dat artikel bepaalt dat de voorgaande bepalingen op geen enkele wijze het recht zullen aantasten dat een Staat heeft om die wetten toe te passen welke hij noodzakelijk oordeelt om de betaling van belastingen of andere heffingen en boeten te verzekeren (zie ook *supra* nr. 50).¹¹⁸

9.3. Verbeurdverklaring

54. In arrest 16/2019 spreekt het Hof zich uit over de burgerlijke vordering tot betaling van de tegenwaarde van de verbeurdverklaarde goederen. Die vordering vloeit weliswaar voort uit het gepleegde misdrijf, maar zij heeft niet als doel de schade die uit dat misdrijf voortvloeit, te vergoeden. Zij beoogt enkel de schade van de Belgische Staat te vergoeden die ontstaat doordat hij niet in het bezit wordt gesteld van de goederen die als gevolg van de verbeurdverklaring zijn eigendom zijn geworden. Die schade, die te onderscheiden is van de schade die de Belgische Staat heeft geleden als gevolg van het gepleegde douanemisdrijf, valt steeds samen met de tegenwaarde van de verbeurdverklaarde goederen.¹¹⁹ De hoofdelijke gehoudenheid voor de tegenwaarde van de verbeurdverklaarde goederen houdt weliswaar in dat de Belgische Staat, indien hij niet in het bezit van de verbeurdverklaarde goederen wordt gesteld, de betaling van de volledige tegenwaarde ervan kan eisen van om het even welke dader, maar zij houdt tevens de waarborg in dat de aangesproken dader op zijn beurt zijn regresrecht kan uitoefenen op de andere daders.¹²⁰ De aan het Grondwettelijk Hof voorgelegde bepalingen van de algemene wet inzake douane en accijnzen (AWDA) houden bijgevolg geen schending in van de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij het EVRM.

9.4. Lage-emissiezone

55. Met arrest 37/2019 verwerpt het Grondwettelijk Hof het beroep tot vernietiging van de ordonnances die de invoering van lage-emissiezones op het grondgebied van het Brussels Hoofdstedelijke Gewest mogelijk maakt. Een lage-emissiezone is een zone waarin omwille van

¹¹⁷ GwH 28 november 2019, nr. 192/2019, B.5.1.

¹¹⁸ GwH 23 januari 2019, nr. 7/2019, B.6.

¹¹⁹ GwH 31 januari 2019, nr. 16/2019, B.5.2.

¹²⁰ GwH 31 januari 2019, nr. 16/2019, B.8.3.

de leefbaarheid, in het bijzonder de milieu- en gezondheidshinder door een slechte luchtkwaliteit, een selectief toelatingsbeleid voor motorvoertuigen wordt gehanteerd in relatie tot de door die voertuigen veroorzaakte milieuhinder.¹²¹ Aangezien het instellen van een of meer permanente lage-emissiezones in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest tot gevolg heeft dat de eigenaars van voertuigen die niet voldoen aan de door de Regering bepaalde emissienormen met die voertuigen in beginsel geen toegang meer hebben tot de lage-emissiezone(s), vormt de bestreden maatregel een regeling van het gebruik van eigendom in de zin van de tweede alinea van artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol en valt hij dus onder het toepassingsgebied van die verdragsbepaling, in samenhang gelezen met artikel 16 van de Grondwet.¹²²

Hoewel het EVRM niet uitdrukkelijk het recht op een gezond leefmilieu bevat, vormt de bescherming ervan een belangrijke maatschappelijke bekommernis. Bovendien kan het recht op eerbiediging van het privé- en gezinsleven in het gedrang komen, als personen rechtstreeks en zeer ernstig worden getroffen door luchtvervuiling. De uitstoot van schadelijke luchtverontreinigende stoffen door voertuigen kan immers ernstige schadelijke gevolgen hebben voor de gezondheid, inzonderheid in dichtbevolkte gebieden met veel verkeer. Economische imperatieven en zelfs sommige fundamentele rechten, zoals het eigendomsrecht, dienen niet noodzakelijk voorrang te krijgen op overwegingen inzake de bescherming van het leefmilieu en de volksgezondheid. Beperkingen van het eigendomsrecht kunnen aldus worden aanvaard, op voorwaarde weliswaar dat een billijk evenwicht tot stand wordt gebracht tussen de betrokken individuele belangen en die van de maatschappij in haar geheel (zie ook *infra* nr. xx).¹²³

9.5. Omzetting vruchtgebruik

56. Krachtens artikel 745*quinquies*, § 3, van het Burgerlijk Wetboek wordt de langstlevende echtgenoot, wanneer hij of zij tot de nalatenschap komt met afstammelingen uit een vorige relatie en de omzetting wordt gevorderd door een van de partijen, geacht ten minste twintig jaar ouder te zijn dan de oudste afstammeling uit een vorige relatie. Dat fictieve leeftijdsverschil strekt ertoe de kinderen uit een vorig huwelijk van de eerststervende te beschermen tegen de uitholling van de eigendom door kapitalisering van het vruchtgebruik. In arrest 66/2019 oordeelt het Grondwettelijk Hof dat die bepaling een inmenging in het eigendomsrecht vormt die een billijk evenwicht vertoont tussen de vereisten van het algemeen belang en die van de bescherming van het recht op het ongestoord genot van de eigendom van de langstlevende echtgenoot.¹²⁴

9.6. Gewaarborgde gezinsbijslag

57. Zowel in het stelsel van de gewaarborgde gezinsbijslag, als in het stelsel van het recht op maatschappelijke integratie en het stelsel van de inkomensgarantie voor ouderen draagt de wetgever de Koning op te bepalen met welke inkomsten geen rekening wordt gehouden bij de raming of berekening van de bestaansmiddelen. Het gegeven dat de wetgever in het stelsel van de inkomensgarantie voor ouderen de Koning daarenboven opdraagt de regels te bepalen

¹²¹ Artikel 2.63 van de Wegcode (Koninklijk besluit van 1 december 1975 houdende algemeen reglement op de politie van het wegverkeer en van het gebruik van de openbare weg).

¹²² GwH 28 februari 2019, nr. 37/2019, B.16.5

¹²³ GwH 28 februari 2019, nr. 37/2019, B.17.3 met verwijzing naar EHRM, 27 november 2007, Hamer t. België, §§ 79-80 en EHRM, beslissing, 12 mei 2009, Greenpeace e.V. en anderen t. Duitsland, § 1.

¹²⁴ GwH 16 mei 2019, nr. 66/2019, B.4.3-B.4.7.

volgens welke het al dan niet belegd roerend kapitaal voor de vaststelling van de bestaansmiddelen in rekening wordt gebracht, terwijl een dergelijke uitdrukkelijke opdracht ontbreekt in het stelsel van de gewaarborgde gezinsbijslag, doet op zichzelf geen verschil in behandeling of beperking van het eigendomsrecht ontstaan, zo luidt het oordeel van het Grondwettelijk Hof in arrest 105/2019. Wanneer onzekerheid zou bestaan over de wijze waarop bepaalde bestaansmiddelen in rekening worden gebracht voor de vaststelling van de bestaansmiddelen, vloeit die onduidelijkheid niet voort uit de wet, maar uit de tenuitvoerlegging daarvan.¹²⁵

9.7. Bankautomatentaks

58. In arrest 140/2019 buigt het Hof zich andermaal over de Waalse taks op bankautomaten. Het brengt in herinnering dat een stelsel van forfaitaire belasting geen rekening kan houden met de bijzonderheden van elk gegeven geval. Het kan de diversiteit ervan niet anders dan benaderend en vereenvoudigend omschrijven. Het kan niet gedetailleerd op de individuele situaties ingaan zonder een controle te organiseren waarvan de kostprijs het rendement van de belasting in het gedrang zou kunnen brengen.¹²⁶ In het voorliggende geval kan worden aangenomen dat, indien men diverse variabelen in aanmerking zou nemen, zoals de installatieduur tijdens het jaar of het omzetcijfer of de rendabiliteit van elke beoogde automaat, de Waalse administratie verrichtingen zou moeten doen die, rekening houdend met het bedrag van de in het geding zijnde belasting en met het aantal betrokken toestellen, de opbrengst ervan in het gedrang zouden brengen. De in het geding zijnde bepalingen, in zoverre zij een forfaitaire belasting op de voor het publiek toegankelijke geldautomaten vestigen, zijn verenigbaar met de artikelen 10, 11, 16 en 172 van de Grondwet, in samenhang gelezen met artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij het EVRM.¹²⁷

9.8. Verbod om in contanten te betalen

59. In arrest 141/2019 oordeelt het Hof dat het verbod om in contanten te betalen, vervat in de Witwaswet,¹²⁸ tot geen enkele beroving leidt van eigendom, noch van de beoogde goederen, noch van de contanten waarvan de professionele handelaars van de betrokken sector eigenaar zijn. Het verbod houdt evenmin een beperking in van het vrije genot van die goederen, daar de beoogde professionele handelaars de contanten die zij bezitten, vrij kunnen plaatsen op een bankrekening en hun verrichtingen kunnen regelen door een betalingsverkeer op die rekening.¹²⁹

9.9. Belasting op afgedankte bedrijfsruimten

60. In arrest 171/2019 stelt het Hof vast dat het Waalse decreet inzake belasting op afgedankte bedrijfsruimten geen schending inhoudt van het eigendomsrecht. De aanslagvoet van 550 euro per are bebouwde oppervlakte en van 70 euro per are niet-bebouwde oppervlakte is niet van die aard dat hij op de eigenaars een buitensporige last doet wegen of fundamenteel afbreuk doet aan

¹²⁵ GwH 27 juni 2019, nr. 105/2019, B.8

¹²⁶ GwH 17 oktober 2019, nr. 140/2019, B.9.1. Zie reeds GwH 27 april 2007, nr. 47/2017, B.4.3.

¹²⁷ GwH 17 oktober 2019, nr. 140/2019, B.9.2-B.10.2.

¹²⁸ Wet van 18 september 2017 tot voorkoming van het wiswassen van geld en de financiering van terrorisme en tot beperking van het gebruik van contanten.

¹²⁹ GwH 17 oktober 2019, nr. 141/2019, B.14.

hun financiële situatie. In dat opzicht kon de decreetgever ervan uitgaan dat de draagkracht van de eigenaar of houder van een zakelijk genotsrecht op een terrein met grotere afmetingen groter is dan die van de eigenaar van een terrein met kleinere afmetingen. Bovendien is de belasting niet verschuldigd wanneer de bedrijfsruimte het voorwerp uitmaakt van een herbestemming, zelfs wanneer die gedeeltelijk is, zodat het voor de eigenaar mogelijk is te ontsnappen aan de belasting door over te gaan tot die herbestemming. Ten slotte heeft de belasting in principe ook geen onevenredige gevolgen in zoverre in een vrijstelling is voorzien voor de herin te richten bedrijfsruimten waarvoor de Waalse Regering, bij bemiddeling van een operator, de vernieuwingswerken doorvoert.¹³⁰

9.10. Energiefactuur

61. In arrest 183/2019 verwerpt het Hof het beroep tot vernietiging van de bepaling van het Waalse decreet die het risico in verband met de facturen die niet door de eindafnemers zijn betaald, wat betreft de sommen die verschuldigd zijn voor het gebruik van het distributienet, bij de energieleverancier legt. Zonder dat moet worden bepaald of artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij het EVRM te dezen van toepassing is, volstaat het vast te stellen dat het eigendomsrecht niet absoluut is en dat de inmenging in het eigendomsrecht – in de veronderstelling dat het van toepassing is – redelijk verantwoord is en geen onevenredige gevolgen inhoudt.¹³¹

9.11. Rechtsplegingsvergoeding onteigening

62. In arrest 192/2019 bevestigt het Grondwettelijk Hof zijn vroegere rechtspraak volgens welke artikel 1022 van het Gerechtelijk Wetboek geen schending inhoudt van de artikelen 10, 11 en 16 van de Grondwet, in samenhang gelezen met artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij het EVRM, in zoverre de onteigende krachtens die bepaling in de procedure voor de vrederechter op grond van de wet van 26 juli 1962 betreffende de rechtspleging bij hoogdringende omstandigheden inzake onteigening ten algemenen nutte slechts aanspraak kan maken op een forfaitaire – en dus niet noodzakelijk volledige – vergoeding van de kosten en erelonen van zijn advocaat. Het feit dat de rechtsplegingsvergoeding niet werd verhoogd naar aanleiding van de onderwerping van de diensten van advocaten aan de btw, leidt niet tot een ander resultaat, evenmin als de vaststelling dat de kosten van een technisch raadgever wel volledig worden vergoed.¹³²

10. Het recht op een behoorlijke rechtsbedeling

63. Artikel 6 van het EVRM waarborgt het recht op een behoorlijke rechtsbedeling. Artikel 13 van de Grondwet waarborgt het recht op toegang tot de bevoegde rechter, maar dit recht zou zonder inhoud zijn indien niet tegelijk voldaan is aan de waarborgen van artikel 6 van het EVRM. Deze bepalingen bevatten geen *standstill*-verplichting (*supra* nr. xx). Er is dus geen verbod op het verminderen van het bestaande beschermingsniveau, nu de inachtneming van bepalingen inzake

¹³⁰ GwH 7 november 2019, nr. 171/2019, B.5.

¹³¹ GwH 20 november 2019, nr. 183/2019, B.30-B.31.

¹³² GwH 28 november 2019, nr. 192/2019, B.5.3, met verwijzing naar GwH 18 december 2008, nr. 182/2008; GwH 5 februari 2009, nr. 15/2009; GwH 8 december 2011, nr. 186/2011; EHRM, 23 oktober 2018, Musa Tarhan t. Turkije, §§ 86-87; HvJ 28 juli 2016, C-543/14, punt 35.

toegang tot de rechter rechtstreeks voor de rechter kan worden aangevoerd.¹³³ Het Grondwettelijk Hof gaat wel na of aan de waarborgen, vervat in die bepalingen, is voldaan.

10.1. Toepasselijkheid

64. Krachtens de rechtspraak van het EHRM is een maatregel een strafsanctie in de zin van artikel 6 van het EVRM, indien hij volgens de internrechtelijke kwalificatie een strafrechtelijk karakter heeft, of indien uit de aard van het strafbaar feit, namelijk de algemene draagwijdte en het preventieve en repressieve doel van de bestraffing, blijkt dat het om een strafsanctie gaat, of nog indien uit de aard en de ernst van de sanctie die de betrokkene ondergaat, blijkt dat hij een bestraffend en daardoor ontradend karakter heeft. Het EHRM hanteert dezelfde criteria voor de toepassing van artikel 4 van het Zevende Protocol bij het EVRM. Dat artikel heeft een soortgelijke draagwijdte als artikel 14, lid 7 van het Internationaal verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (IVBPR).¹³⁴

Hetzelfde autonome strafsanctiebegrip geldt overigens wat betreft het beginsel van niet-terugwerkende kracht van wetten en sancties (*infra* nrs. xxx-xxx), dat vervat is in artikel 7 van het EVRM.¹³⁵

65. De artikelen 35*septies*, §2 van de wet van 26 maart 1971 op de bescherming van de oppervlaktewateren tegen verontreiniging en 28*quater*, 62, lid 1, 2° van het decreet van het Vlaams Gewest van 24 januari 1984 houdende maatregelen inzake het grondwaterbeheer, bepalen de wijze waarop het bedrag van de heffing op de waterverontreiniging wordt bepaald. Bij gebrek aan exacte gegevens, voorziet de regelgeving in een forfaitaire berekeningsmethode.

De milieuheffingen op de waterverontreiniging beogen, enerzijds, een beperking van de vervuiling van het water en, anderzijds, de financiering en verdeling van de geldelijke lasten ten gevolge van de milieuvervuiling. Door bij ontstentenis van de vereiste meetgegevens rekening te houden met het objectieve en individualiseerbare element van de maximale capaciteit van de waterpomp, heeft de in het geding zijnde maatregel geen dermate ernstige gevolgen dat hij als strafrechtelijke sanctie zou moeten worden aangemerkt. Het is dan ook geen strafsanctie in de zin van artikel 6 van het EVRM, waardoor de onbevoegdheid van de rechter om forfaitair berekende heffingen te toetsen op kennelijke onevenredigheid, geen problemen oplevert (zie *infra* nr. 100).¹³⁶

66. De preventie-adviseur is binnen zijn bevoegdheid tot opvolging van verzoeken tot formele psychosociale interventie onderhevig aan een beroepsgeheim.¹³⁷ De vordering tot schadeloosstelling op basis van artikel 1382 BW die volgt na een beslissing op basis van een advies na psychosociale interventie vormt, wegens zijn patrimoniale karakter, een betwisting van burgerlijke rechten en valt onder het toepassingsgebied van artikel 6.1 van het EVRM.¹³⁸

¹³³ GwH, 18 juli 2019, nr. 112/2019, B.3.2; GwH 4 april 2019, nr. 49/2019, B.10.1- B.10.2, met verwijzing naar GwH 31 mei 2018, nr. 62/2018.

¹³⁴ GwH 24 oktober 2019, nr. 159/2019, B.10; GwH 10 oktober 2019, nr. 133/2019, B3; GwH 19 maart 2019, nr. 48/2019, B.6.2 en GwH 4 april 2019, nr. 50/2019, B.3.3, met verwijzing naar EHRM, grote kamer, 15 november 2016, A en B t. Noorwegen, §§105-107; EHRM, grote kamer, 10 februari 2009, Zolotoukhine t. Rusland, § 53; EHRM, grote kamer, 23 november 2006, Jussila t. Finland, §§ 30-31.

¹³⁵ GwH 10 oktober 2019, nr. 133/2019, B3.

¹³⁶ GwH 19 maart 2019, nr. 48/2019, B.7.1-B.7.3.

¹³⁷ Artt. 32*quinqüesdecies* en 32*septiesdecies* van de wet van 4 augustus 1996 betreffende het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk

¹³⁸ GwH 23 januari 2019, nr. 2/2019, B.7.3.

Omwille van het patrimoniale karakter is ook de herstellvordering tegenover een arts die onnodige en/of dure behandelingen heeft voorgeschreven die vergoed werden door de verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging, een betwisting over burgerlijke rechten en verplichtingen die onder artikel 6 van het EVRM valt.¹³⁹

67. De vordering tot betaling van de tegenwaarde van verbeurdverklaarde goederen, gesteund op artikel 1382 BW en artikel 50 Sw., als gevolg van de sancties voorzien in artikelen 220, § 1, 221, § 1, en 257, § 3, van de AWDA (*supra* nr. 54), moet als een burgerrechtelijk gevolg van deze strafsancities worden beschouwd.¹⁴⁰

Artikel 22ter van de wet van 27 juni 1969 tot herziening van de besluitwet van 28 december 1944 betreffende de maatschappelijke zekerheid der arbeiders voorziet in een vermoeden dat deeltijdse werknemers voltijds aan de slag zijn indien niet aan bepaalde voorwaarden rond de openbaarmaking van hun uurroosters is voldaan. De ambtshalve regularisatie van de bijdragen van de deeltijdse werknemers op basis van een voltijdse tewerkstelling met toepassing van dat vermoeden, heeft geen repressieve functie maar is een maatregel van burgerlijke aard, die dient ter financiering van de sociale zekerheid en tot het beëindigen van een situatie in strijd met de wet.¹⁴¹

De financiële sanctie die OCMW's overeenkomstig artikel 57ter van de organieke wet van 8 juli 1976 betreffende de openbare centra voor maatschappelijk welzijn boven het hoofd hangt indien zij niet zorgen voor een evenwichtige spreiding van de opvangplaatsen voor asielzoekers over de gemeenten door lokale opvanginitiatieven op te richten, is evenmin een strafsancitie.¹⁴² Het Hof onderzoekt bijgevolg niet meer of de sanctie onder artikel 7 van het EVRM valt.¹⁴³

68. De belastingverhoging en boete die de artikelen 444 en 445 van het WIB1992 bepalen bij niet-, onjuiste of onvolledige aangifte van de inkomsten, zijn wel repressief van aard zijn en dus sancties waarop de waarborgen van artikel 6 van het EVRM van toepassing zijn.¹⁴⁴

69. Artikel 22 van het decreet van het Waals Gewest van 16 juli 2015 tot invoering van een kilometerheffing voor het wegengebruik door zware vrachtwagens, bepaalt de administratieve boete voor overtreding van de bepalingen van het decreet. Nu de Waalse regering niet aantoonst dat het forfaitair bedrag vergoedend van aard is voor het geleden nadeel en de cumul van inbreuken tot hoge bedragen kan leiden, betreft het eveneens een strafsancitie.¹⁴⁵

70. In tegenstelling tot het verval van het recht tot sturen is de verplichting om te slagen voor een theoretisch en een praktisch examen en voor een geneeskundig en een psychologisch onderzoek om het herstel in het recht tot sturen te verkrijgen, nadat het verval van het recht tot sturen bij vonnis is uitgesproken, geen strafrechtelijke sanctie, maar een preventieve beveiligingsmaatregel die een doel van algemeen belang nastreeft (zie *infra* nr. xx).¹⁴⁶

¹³⁹ GwH 31 januari 2019, nr. 15/2019, B.4.1-B.4.2.

¹⁴⁰ GwH 31 januari 2019, nr. 16/2019, B.4.1-B.4.4, met verwijzing naar GwH 1 december 2011, nr. 181/2011, waar het Hof voor het beantwoorden van de prejudiciële vraag meeging in de interpretatie van de verwijzende rechter dat het om een strafsancitie ging, nu die interpretatie "niet kennelijk onredelijk was".

¹⁴¹ GwH 4 april 2019, nr. 50/2019, B.6, met verwijzing naar Cass. 5 juni 2001, P.99.1501.N.

¹⁴² GwH 8 mei 2019, nr. 60/2019, B.4.

¹⁴³ GwH 8 mei 2019, nr. 60/2019, B.5.

¹⁴⁴ GwH 23 januari 2019, nr. 7/2019, B.12.3.

¹⁴⁵ GwH 10 oktober 2019, nr. 133/2019, B.4.

¹⁴⁶ GwH 28 mei 2019, nr. 88/2019, B.11.1.

71. De wet van 24 februari 2017 tot wijziging van de Vreemdelingenwet heeft tot doel een beter verwijderingsbeleid te verzorgen en de administratie middelen te geven om sneller en efficiënter op te treden als de openbare orde of de nationale veiligheid bedreigd is.¹⁴⁷ In dat kader is de beslissing om een einde te maken aan het verblijf van een legaal op het grondgebied verblijvende vreemdeling om die redenen geen strafsanctie, wel een veiligheidsmaatregel. De beslissing tot verwijdering kan evenmin als een straf worden beschouwd in de zin van artikel 6 van het EVRM, bij gebrek aan repressief karakter (zie *infra* nr. xx).¹⁴⁸

72. Artikel 3, 2° van het Vlaams decreet van 23 maart 2018 houdende wijziging van de wet betreffende de bescherming en het welzijn der dieren, voorziet de uitsluiting van geblokstaarte paarden van tentoonstellingen, keuringen of wedstrijden. Dit verbod is geen strafsanctie, maar een preventieve maatregel met als doel de fysieke integriteit en het welzijn van de dieren te beschermen.¹⁴⁹

10.2. Toegang tot de rechter

10.2.1. Algemeen

73. Artikel 13 van de Grondwet impliceert een recht op toegang tot de bevoegde rechter. Dat recht wordt ook gewaarborgd door artikel 6, lid 1, van het EVRM, door artikel 14, lid 1, van IVBPR en door een algemeen rechtsbeginsel.¹⁵⁰ De toegang tot de rechter kan worden onderworpen aan ontvankelijkheidsvoorwaarden. Die voorwaarden mogen de toegang tot de rechter niet dermate beperken dat afbreuk wordt gedaan aan de essentie zelf ervan. Dat zou het geval zijn wanneer een beperking niet redelijk evenredig met het gewettigde doel zou zijn. De verenigbaarheid van een dergelijke beperking met het recht op toegang tot de rechter hangt af van de bijzonderheden van de in het geding zijnde procedure en wordt beoordeeld in het licht van het proces in zijn geheel.¹⁵¹

10.2.2. Inzake de mogelijkheid om een geschil aan de (bevoegde) rechter voor te leggen

- Observatiemethoden

74. In arrest 41/2019 vernietigt het Grondwettelijk Hof artikel 2, § 3, van de wet van 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdienst, zoals ingevoegd bij artikel 4, 4°, van de wet van 30 maart 2017 (zie ook *supra* nr. 38).¹⁵² Volgens het Hof is de kwestie van de latere kennisgeving van toezichtsmethoden onlosmakelijk verbonden met het daadwerkelijke karakter van de jurisdictionele beroepen en dus met het bestaan van daadwerkelijke waarborgen tegen misbruik. Wanneer de betrokkene niet wordt ingelicht over de buiten zijn weten toegepaste methoden, kan hij in beginsel de wettigheid ervan moeilijk op retrospectieve wijze in rechte betwisten.¹⁵³ Aangezien de opheffing van het geheim een onontbeerlijke voorwaarde is voor de

¹⁴⁷ GwH 18 juli 2019, nr. 112/2019, B.1.2.

¹⁴⁸ GwH 18 juli 2019, nr. 112/2019, B.28.2.

¹⁴⁹ GwH 24 oktober 2019, nr. 154/2019, B.10.

¹⁵⁰ GwH 26 september 2019, nr. 123/2019, B.2.4.

¹⁵¹ GwH 14 februari 2019, nr. 22/2019, B.6.

¹⁵² Wet van 30 maart 2017 tot wijziging van de wet van 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdienst en van artikel 259bis van het Strafwetboek, BS 28 april 2017.

¹⁵³ GwH 22 september 2011, nr. 145/2011, B.86-B.88.

uitoefening van een daadwerkelijk beroep tegen een maatregel van geheim toezicht, staat het aan de wetgever te voorzien in een mechanisme van actieve kennisgeving waarmee het door hem aangewezen orgaan de betrokkene ervan in kennis stelt dat hij het voorwerp heeft uitgemaakt van een maatregel van geheim toezicht, zodra die kennisgeving kan gebeuren zonder het doel van de beperking in het gedrang te brengen.¹⁵⁴

- Voorafgaande deelname aan openbaar onderzoek

75. In arrest 46/2019 vernietigt het Grondwettelijk Hof de artikelen 133 en 151 van het decreet van het Vlaamse Gewest van 8 december 2017 houdende wijziging van diverse bepalingen inzake ruimtelijke ordening, milieu en omgeving.¹⁵⁵ Artikel 133, 2°, van het decreet van 8 december 2017 wijzigt artikel 53 van het Omgevingsvergunningsdecreet¹⁵⁶ en voorziet in een nieuwe ontvankelijkheidsvoorwaarde voor het administratief beroep in het kader van de gewone vergunningsprocedure. Wanneer een aanvraag in eerste administratieve aanleg overeenkomstig de gewone vergunningsprocedure werd behandeld, kunnen leden van het betrokken publiek enkel een administratief beroep instellen wanneer zij tijdens het openbaar onderzoek een gemotiveerd standpunt, opmerking of bezwaar hebben ingediend, behoudens enkele uitzonderingen. Artikel 151, 3°, van het decreet van 8 december 2017 wijzigt artikel 105 van het Omgevingsvergunningsdecreet en voorziet in dezelfde bijkomende ontvankelijkheidsvoorwaarde als artikel 133, 2°, van het decreet van 8 december 2017, maar dan voor het beroep bij de Raad voor Vergunningsbetwistingen. Het Hof stelt dat de beperking van het recht op toegang tot de rechter voor de leden van het betrokken publiek, tot diegenen die in het kader van het openbaar onderzoek een gemotiveerd bezwaar, standpunt of opmerking hebben ingediend, niet evenredig is met de door de decreetgever nagestreefde doelstelling die in essentie erin bestaat de bestuurlijke geschillenbeslechting te stroomlijnen en te versnellen.¹⁵⁷

- Voorafgaande ingebrekestelling bij dwangbevel en verzet tegen dwangbevel

76. In arrest 49/2019 vernietigt het Hof artikel 40 van de wet van 27 juni 1969, zoals het werd vervangen bij artikel 4 van de wet van 1 december 2016,¹⁵⁸ in zoverre het niet voorziet in een procedure die voorafgaat aan het verlenen van een dwangbevel en die de nodige waarborgen bevat. De aan het dwangbevel voorafgaande ingebrekestelling moet de werkgever-schuldenaar in staat stellen om (1) kennis te nemen van een duidelijke beschrijving en van een verantwoording van de verschillende bedragen die van hem worden gevorderd en die, in voorkomend geval, zullen worden ingevorderd door middel van een dwangbevel (bijdragen, bijdrageopslagen, verwijlntresten, forfaitaire vergoedingen met inbegrip van de bijslagen en sommen als bedoeld in

¹⁵⁴ GwH 14 maart 2019, nr. 41/2019, B.14-B.16.

¹⁵⁵ Decr.VI. 8 december 2017 houdende wijziging van diverse bepalingen inzake ruimtelijke ordening, milieu en omgeving, *BS* 20 december 2017.

¹⁵⁶ Decr.VI. 25 april 2014 betreffende de omgevingsvergunning, *BS* 23 oktober 2014.

¹⁵⁷ GwH 14 maart 2019, nr. 46/2019, B.5.6.

¹⁵⁸ Wet van 1 december 2016 tot wijziging van de wet van 27 juni 1969 tot herziening van de besluitwet van 28 december 1944 betreffende de maatschappelijke zekerheid der arbeiders en tot opheffing van hoofdstuk III, afdeling 3, van het koninklijk besluit van 28 november 1969 tot uitvoering van de wet van 27 juni 1969 tot herziening van de besluitwet van 28 december 1944 betreffende de maatschappelijke zekerheid der arbeiders, wat betreft de invordering door middel van dwangbevel door de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid en tot wijziging van de wet van 24 februari 2003 betreffende de modernisering van het beheer van de sociale zekerheid en betreffende de elektronische communicatie tussen ondernemingen en de federale overheid, *BS* 29 december 2016.

de artikelen 30*bis* en 30*ter*), (2) die bedragen te betwisten bij de RSZ of (3) een minnelijk invorderingsplan te vragen dat het uitvaardigen van een eventueel dwangbevel zou opschorten. Die ingebrekestelling dient de mogelijkheden te vermelden waarover de schuldenaar beschikt om te reageren en dient de nadere regels voor de betwisting van de schuldvordering te bepalen. Het komt de wetgever toe die waarborgen te formaliseren door een bepaling aan te nemen die artikel 40 van de wet van 27 juni 1969 aanvult.¹⁵⁹

Voorts vernietigt het Hof artikel 40, § 5, tweede lid, van de wet van 27 juni 1969, zoals het werd vervangen bij artikel 4 van de wet van 1 december 2016, in zoverre het niet toelaat dat het verzet tegen een dwangbevel wordt gedaan door middel van een verzoekschrift op tegenspraak en in zoverre het bepaalt dat dat verzet moet worden gedaan binnen vijftien dagen te rekenen vanaf de betekening van het dwangbevel. Die maatregel getuigt van een excessief formalisme en buitensporige kosten die, volgens het Hof, op een klaarblijkelijk onevenredige wijze de schuldenaar van de RSZ dreigen te belemmeren bij de uitoefening van zijn recht van beroep tegen het algemeen toegepaste dwangbevel van de RSZ. Die vaststelling wordt nog verscherpt, aldus het Hof, door de niet-bestreden vereiste in de bestreden bepaling volgens welke het verzet op straffe van nietigheid met redenen omkleed moet zijn.¹⁶⁰

- Intrekking maatregel jeugdhulp

77. In arrest 119/2019 stelt het Hof dat artikel 54 van het Decreet Integrale Jeugdhulp niet bestaanbaar is met de artikelen 10, 11 en 22*bis* van de Grondwet, in samenhang gelezen met de artikelen 6, lid 1, en 8 van het EVRM, in zoverre het bepaalt dat, wanneer de sociale dienst aan de jeugdrechter meedeelt dat hulpverlening op vrijwillige basis is georganiseerd, de jeugdrechter verplicht is om onverwijld en uiterlijk de volgende dag de door hem bevolen maatregel in te trekken, zonder dat hij kan oordelen of die intrekking verantwoord is en zonder dat over die rechterlijke beslissing een op tegenspraak gevoerd debat mogelijk is. Hoewel de gerechtelijke jeugdhulpverlening subsidiair is en de voorrang van de vrijwillige jeugdhulpverlening ook door de jeugdrechter in aanmerking moet worden genomen, vereisen die waarborgen dat de jeugdrechter, die bij hoogdringendheid werd geadieerd omdat de betrokken minderjarige zich in een verontrustende situatie bevindt, kan vaststellen dat de voorgestelde vrijwillige jeugdhulpverlening de fysieke en psychische integriteit van de minderjarige vrijwaart, vooraleer hij tot de intrekking van de eerder door hem opgelegde maatregel kan worden verplicht (zie ook *supra* nr. 28).¹⁶¹

10.2.3. Inzake vormvoorschriften en termijnen

78. De regels betreffende de vormvoorschriften en termijnen om beroep in te stellen zijn gericht op een goede rechtsbedeling en het weren van de risico's van rechtsonzekerheid. Die regels mogen de rechtzoekenden echter niet verhinderen de beschikbare rechtsmiddelen te doen gelden.¹⁶²

¹⁵⁹ GwH 4 april 2019, nr. 49/2019, B.20.2-B.22.

¹⁶⁰ GwH 4 april 2019, nr. 49/2019, B.35.3.

¹⁶¹ GwH 29 augustus 2019, nr. 119/2019, B.7.2-B.8.

¹⁶² GwH 14 februari 2019, nr. 22/2019, B.6, met verwijzing naar EHRM 24 februari 2009, L'Erablière t. België, §§ 35-37; EHRM 29 maart 2011, R.T.B.F. t. België, § 69; EHRM 18 oktober 2016, Miessen t. België, §§ 63-66; EHRM 17 juli 2018, Ronald Vermeulen t. België, § 43.

- Derdenverzet

79. In arrest 22/2019 spreekt het Grondwettelijk Hof zich uit over de termijn van vijftien dagen om derdenverzet in te stellen tegen een vonnis waarbij het tijdstip van staking van betaling wordt vastgesteld. Volgens het Hof doet artikel 14, derde lid, tweede zin, van de faillissementswet geen afbreuk aan de rechten van de betrokken partijen, doordat het afwijkt van de artikelen 1128 en 1129 van het Gerechtelijk Wetboek. Immers, de termijn van vijftien dagen na bekendmaking van het vonnis in het Belgisch Staatsblad waarin de voormelde bepaling voorziet, verhindert de rechtzoekende niet het buitengewone rechtsmiddel van derdenverzet tijdig in te stellen. Bovendien geldt ook in dat geval het algemene rechtsbeginsel dat de gestrengheid van de wet in geval van overmacht kan worden gemilderd, waarvan de in het geding zijnde wet niet is afgeweken.¹⁶³

- Hoger beroep in strafzaken

80. Artikel 210, tweede lid, Sv. past in het kader van de doelstelling van een efficiëntere behandeling van de strafzaken in hoger beroep, die wordt nagestreefd, enerzijds, met de beperking van het debat in hoger beroep tot enkel de grieven die in het verzoekschrift door de partijen tegen het vonnis in eerste aanleg worden ingebracht (artikel 204 Sv.) en, anderzijds, met de beperking van de mogelijkheid voor de rechter om middelen van openbare orde ambtshalve op te werpen (artikel 210 Sv.). Het komt het Hof echter toe te onderzoeken of de onmogelijkheid voor de appelrechter om zijn saisine uit te breiden wanneer het opduiken van een “nieuw element” dat een weerslag kan hebben op de schuld van de beklaagde wordt aangevoerd, redelijk is verantwoord ten aanzien van de door de wetgever nagestreefde doelstelling en of zij het beginsel van het hoger beroep in strafzaken niet uitholt. Het Hof stelt in arrest 67/2019 dat de onmogelijkheid voor de appelrechter om ambtshalve een middel van openbare orde op te werpen met betrekking tot het gegeven dat de feiten die bij hem aanhangig zijn gemaakt, geen misdrijf zijn wegens de ontdekking, na de neerlegging van het verzoekschrift in hoger beroep, van een “nieuw element”, wanneer de schuldvraag in het genoemde verzoekschrift niet is beoogd, in strijd is met artikel 13 van de Grondwet, in samenhang gelezen met artikel 6 van het EVRM.¹⁶⁴

In arrest 185/2019 toetst het Hof de artikelen 204 en 210 Sv. aan dezelfde bepalingen, los van het opduiken van een “nieuw element”. Geïnterpreteerd in die zin dat het de beklaagde niet toestaat zijn gebrek aan schuld aan te tonen wanneer hij die grief met betrekking tot een geïdentificeerde tenlastelegging niet heeft beoogd in zijn verzoekschrift in hoger beroep of in zijn grievenformulier, doet artikel 204 Sv. niet op onevenredige wijze afbreuk aan het recht op toegang tot een rechter in strafzaken, met inbegrip van de rechten van verdediging en het recht om een daadwerkelijk rechtsmiddel uit te oefenen.¹⁶⁵

Artikel 210, tweede lid, derde streepje, Sv. biedt de rechter de mogelijkheid om, behoudens de grieven opgeworpen zoals bepaald in artikel 204 van hetzelfde Wetboek, ambtshalve de middelen van openbare orde op te werpen die zijn afgeleid uit “het gegeven dat de feiten die bij hem wat betreft de schuldvraag aanhangig zijn gemaakt, geen misdrijf zijn of de noodzaak om deze feiten te herkwalficeren of een niet te herstellen nietigheid die het onderzoek naar deze feiten

¹⁶³ GwH 14 februari 2019, nr. 22/2019, B.9.

¹⁶⁴ GwH 16 mei 2019, nr. 67/2019, B.2.3.

¹⁶⁵ GwH 20 november 2019, nr. 185/2019, B.9.2-B.11.3.

aantasten”. Het Hof onderzoekt wat de weerslag van die bepaling is wanneer de grief “schuld” in het grievenformulier niet is aangekruist. Geïnterpreteerd in die zin dat het niet de mogelijkheid beperkt, voor het rechtscollege in hoger beroep, om ambtshalve de feiten te kwalificeren die bij dat rechtscollege aanhangig zijn gemaakt en om te zeggen of die feiten al dan niet vaststaan, wanneer de schuldvraag niet werd beoogd in het genoemde verzoekschrift of in het grievenformulier, houden de artikelen 204 en 210 Sv. geen schending in van artikel 13 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met artikel 6 van het EVRM.¹⁶⁶ In arrest 189/2019 bevestigt het Hof deze interpretatie van de artikelen 204 en 210 Sv.¹⁶⁷

- Aanvang beroepstermijn

81. Het Grondwettelijk Hof heeft reeds herhaalde malen geoordeeld dat een bepaling krachtens welke de termijn waarover een persoon beschikt om een jurisdictioneel¹⁶⁸ of een administratief beroep¹⁶⁹ in te stellen tegen een beslissing aanvangt op het ogenblik van de verzending van die beslissing, niet verenigbaar is met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet in zoverre het recht van verdediging van de geadresseerde op onevenredige wijze wordt beperkt doordat die termijn begint te lopen op een ogenblik dat de geadresseerde nog geen kennis kan hebben van de inhoud van de beslissing. In arrest 84/2019 brengt het Hof die rechtspraak in herinnering.¹⁷⁰

Artikel 3.3.1.0.9/1, §§ 2 tot 4, van de Vlaamse Codex Fiscaliteit¹⁷¹ bepaalt dat een beroep tegen de beslissing van weigering tot opname op de lijst van schatters-experten, respectievelijk de schrapping van die lijst, moet worden ingesteld binnen een termijn van één maand na de betrokken beslissing. In de interpretatie dat de termijn om een administratief beroep in te stellen tegen een weigerings- of een schrappingsbeslissing, aanvangt op het ogenblik van het nemen van die beslissing, zijn die bepalingen strijdig met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet. Het Hof stelt evenwel dat een andere interpretatie mogelijk is. Teneinde te vermijden dat het recht van verdediging van de betrokkene op onevenredige wijze zou worden beperkt, kan de termijn waarover een persoon beschikt om een administratief beroep in te stellen tegen een weigerings- of een schrappingsbeslissing pas aanvangen bij de ontvangst van de kennisgeving van de betrokken beslissing aan de kandidaat-schatter-expert of de schatter-expert.¹⁷²

82. In arrest 87/2019 onderzoekt het Hof artikel 2, § 2, eerste lid, van de wet van 17 januari 2003 betreffende de rechtsmiddelen¹⁷³ in de interpretatie van de verwijzende rechter volgens welke de beroepstermijn van zestig dagen tegen de besluiten van het Belgisch Instituut voor postdiensten en telecommunicatie (BIPT) ingaat op een ogenblik dat de geadresseerde daarvan geen kennis kan hebben. Hierdoor beperkt deze bepaling de rechten van verdediging van de geadresseerde van het besluit van het BIPT op onevenredige wijze. Het Hof merkt evenwel op dat een andere interpretatie van artikel 2, § 2, eerste lid, van de wet van 17 januari 2003 inzake de rechtsmiddelen mogelijk is, namelijk waarbij de beroepstermijn ingaat vanaf de dag waarop de geadresseerde

¹⁶⁶ GwH 20 november 2019, nr. 185/2019, B.13.1-B.16.

¹⁶⁷ GwH 20 november 2019, nr. 189/2019, B.5-B.6.2.

¹⁶⁸ Zie de arresten nrs. 170/2003, 166/2005, 34/2006, 43/2006 en 48/2006.

¹⁶⁹ Zie de arresten nrs. 85/2007, 123/2007, 162/2007 en 178/2009.

¹⁷⁰ GwH 28 mei 2019, nr. 84/2019, B.32.1.

¹⁷¹ Decr. 13 december 2013 houdende de Vlaamse Codex Fiscaliteit, BS 23 december 2013.

¹⁷² GwH 28 mei 2019, nr. 84/2019, B.32.1- B.32.3.

¹⁷³ Wet betreffende de rechtsmiddelen en de geschillenbehandeling naar aanleiding van de wet van 17 januari 2003 met betrekking tot het statuut van de regulator van de Belgische post- en telecommunicatiesector, BS 24 januari 2003.

van het besluit daarvan kennis heeft gekregen of daarvan naar alle waarschijnlijkheid kennis heeft kunnen nemen. In die interpretatie beperkt de in het geding zijnde bepaling de rechten van verdediging van de geadresseerde niet op onevenredige wijze.¹⁷⁴

- Verlenging beroepstermijn

83. In arrest 144/2019 oordeelt het Hof dat artikel 1476*quater*, vijfde lid, BW niet in strijd is met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, in zoverre de termijn om beroep aan te tekenen bij de familierechtbank tegen de weigering van de ambtenaar van de burgerlijke stand om van de verklaring van wettelijke samenwoning melding te maken, die binnen de gerechtelijke vakantie begint te lopen en ook verstrijkt, niet verlengd wordt tot de vijftiende dag van het nieuw gerechtelijk jaar, terwijl artikel 50, tweede lid, Ger.W. wel voorziet in een dergelijke verlenging voor de termijn van hoger beroep bedoeld in de artikelen 1051 en 1253*quater*, c) en d), Ger.W. Immers, tussen een beroep dat wordt ingesteld tegen een beslissing van de ambtenaar van de burgerlijke stand op grond van artikel 1476*quater*, vijfde lid, BW en het hoger beroep bedoeld in artikel 50 van het Ger.W. bestaat een fundamenteel verschil: in het eerste geval gaat het om een beroep tegen een administratieve beslissing, terwijl het in het tweede geval gaat om de aanwending van een rechtsmiddel tegen een rechterlijke beslissing. De rechten van de belanghebbende partijen die tegen de weigering door de ambtenaar van de burgerlijke stand om van de verklaring van wettelijke samenwoning melding te maken, beroep wensen aan te tekenen bij de familierechtbank, worden derhalve niet op onevenredige wijze beperkt.¹⁷⁵

84. In dezelfde lijn oordeelt het Hof in arrest 168/2019 over artikel 1385*undecies* Ger.W. Die bepaling voorziet niet erin dat de vervaltermijn van drie maanden voor het instellen van een vordering inzake de geschillen betreffende de toepassing van de belastingwet wordt verlengd voor de partij die geen woon- of verblijfplaats of geen gekozen woonplaats in België heeft overeenkomstig artikel 55 Ger.W. Daarentegen voorzien de artikelen 1048 en 1051 Ger.W. wel erin dat de termijn van één maand om tegen een vonnis verzet of hoger beroep aan te tekenen, dient te worden verlengd overeenkomstig artikel 55 Ger.W. De gemeenrechtelijke verzets- en beroepstermijnen hebben evenwel betrekking op de aanwending van rechtsmiddelen tegen rechterlijke beslissingen. De in artikel 1385*undecies* Ger.W. bedoelde termijn daarentegen heeft betrekking op het instellen van een rechtsvordering die gericht is tegen een administratieve beslissing in een belastinggeschil. Bovendien verschilt de termijn van drie maanden voor het instellen van de fiscale rechtsvordering wezenlijk van de voormelde verzets- en beroepstermijnen, die slechts één maand bedragen. Het Hof is van oordeel dat daardoor de rechten van de partij die een vordering inzake de geschillen betreffende de toepassing van de belastingwet wenst in te stellen niet op onevenredige wijze worden beperkt.¹⁷⁶

- Korte verjaringstermijn

85. Het recht op toegang tot de rechter verzet zich niet tegen ontvankelijkheidsvoorwaarden zoals verjaringstermijnen, voor zover dergelijke beperkingen de essentie van dat recht niet aantasten en voor zover zij in een evenredige verhouding staan met een legitieme doelstelling. Het recht op

¹⁷⁴ GwH 28 mei 2019, nr. 87/2019, B.4-B.6.

¹⁷⁵ GwH 17 oktober 2019, nr. 144/2019, B.6.3.

¹⁷⁶ GwH 7 november 2019, nr. 168/2019, B.6.

toegang tot de rechter wordt geschonden indien een beperking niet langer de rechtszekerheid en de goede rechtsbedeling dient, maar veeleer een barrière vormt die de rechtsonderhorige verhindert om zijn rechten door de bevoegde rechter te laten beoordelen.¹⁷⁷

Artikel 2272 BW voert een korte verjaringstermijn van één jaar in voor sommige rechtsvorderingen, waaronder die van kostschoolhouders, tot betaling van het kostgeld van hun leerlingen, en van andere meesters, tot betaling van het leergeld. Die bepaling wijkt af van artikel 2262*bis* BW, op grond waarvan alle persoonlijke rechtsvorderingen verjaren door verloop van tien jaar. De korte verjaringstermijn is gebaseerd op een vermoeden van betaling en wordt gemotiveerd door het feit dat van het ontstaan en de kwijting van dergelijke schulden doorgaans geen geschrift wordt opgesteld. Het Hof stelt dat deze korte verjaringstermijn de betrokken verzoeker niet verhindert zijn vordering tijdig in te stellen. Het komt de wetgever toe de meest wenselijke verjaringstermijn in te voeren. Het Hof vermag niet de opportuniteit van die keuze af te keuren wanneer zij geen onevenredige gevolgen heeft. Immers, inzake verjaring is er een zodanige verscheidenheid aan situaties dat uniforme regels in het algemeen niet haalbaar zijn en dat de wetgever moet kunnen beschikken over een ruime beoordelingsbevoegdheid wanneer hij die aangelegenheid regelt.¹⁷⁸

10.2.4. Inzake het belang

86. Door op onweerlegbare wijze te vermoeden dat natuurlijke personen of rechtspersonen andere dan de Belgische Staat, de gemeenschappen, de gewesten en de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie nooit belang hebben bij het invoeren van de schending van de in artikel 14*bis*, eerste lid, van de gecoördineerde wetten op de Raad van State bedoelde mechanismen van samenwerkingsfederalisme en door die personen bijgevolg uit te sluiten van elke mogelijkheid om de schending van die vormen in te roepen, beperkt deze bepaling het recht van een categorie van rechtzoekenden op toegang tot de rechter op onevenredige wijze. Bijgevolg brengt artikel 14*bis*, eerste lid, van de gecoördineerde wetten op de Raad van State een discriminerende aantasting van het recht op toegang tot de rechter met zich mee.¹⁷⁹

87. Artikel 194 van het Gemeentedecreet beoogt de inwoners van een gemeente in de mogelijkheid te stellen om namens de gemeente in rechte op te treden indien het college van burgemeester en schepenen dat ten onrechte nalaat. Een inwoner van een gemeente die op grond van die bepaling in rechte optreedt, treedt niet op uit eigen naam, maar enkel uit naam en als vertegenwoordiger van de gemeente. De vordering dient te steunen op een recht van de gemeente en heeft tot doel een collectief belang te verdedigen. Bijgevolg vermag een inwoner van een gemeente slechts namens haar in rechte op te treden voor zover de gemeente in kwestie zelf een ontvankelijke vordering kan instellen. Het komt daarbij aan de rechter bij wie de zaak aanhangig is gemaakt, toe om de vordering of het beroep onontvankelijk te verklaren indien de inwoners die namens de gemeente in rechte optreden, geen collectief, maar een louter persoonlijk belang zouden nastreven.¹⁸⁰

¹⁷⁷ GwH 5 december 2019, nr. 199/2019, B.6, met verwijzing naar EHRM, 27 juli 2006, *Efstathiou e.a. t. Griekenland*, § 24.

¹⁷⁸ GwH 5 december 2019, nr. 199/2019, B.5.

¹⁷⁹ GwH 24 oktober 2019, nr. 147/2019, B.11.3.

¹⁸⁰ GwH 14 februari 2019, nr. 28/2019, B.6.1.

10.2.5. Inzake de toegang tot een rechter met volle rechtsmacht

88. Het recht op een behoorlijke rechtsbedeling, gewaarborgd bij artikel 6 van het EVRM, houdt in dat een belanghebbende een administratieve beslissing moet kunnen voorleggen aan een onafhankelijke en onpartijdige rechterlijke instantie met volle rechtsmacht, die « bij de wet » is ingesteld en die binnen een redelijke termijn uitspraak doet.¹⁸¹

Overeenkomstig artikel 3.3.1.0.9/1, § 4, van de Vlaamse Codex Fiscaliteit (*supra* nr. 81) kan een erkende schatter-expert van de lijst worden geschrapt en is dergelijke schrapping onmiddellijk uitvoerbaar, terwijl hij nog een beroep kan instellen bij het besluitvormingsorgaan. Het Hof overweegt dat de uitvoerbaarheid van de schrappingsbeslissing door het bevoegde personeelslid een wettig doel nastreeft, namelijk ervoor zorgen dat, in het belang van de belastingplichtige, de van de lijst geschrapte schatter-expert zijn taak niet meer kan uitoefenen. Deze maatregel is bovendien in redelijkheid te verantwoorden, aangezien beroep tegen de beslissing kan worden ingesteld, zowel bij de administratie zelf als bij de Raad van State, die over de vereiste volle rechtsmacht beschikt. Indien, in het kader van het door de schatter-expert ingediende beroep bij het besluitvormingsorgaan, er niet tijdig een beslissing is, wordt de betrokken schatter-expert opnieuw opgenomen op de lijst. Het Hof voegt hier ten slotte aan toe dat de Vlaamse Belastingdienst een overheidsdienst is, die een administratieve beslissing kan nemen die uitvoerbaar is, zonder dat die voorafgaandelijk door een rechter moet worden getoetst.¹⁸²

10.2.6. Inzake financiële drempels

89. Het recht op toegang tot de rechter kan het voorwerp uitmaken van beperkingen, ook van financiële aard, voor zover die beperkingen geen afbreuk doen aan de essentie zelf van het recht op toegang tot een rechter. De invoering van financiële regelingen is van dien aard dat ongegronde procedures en excessieve kosten worden ontmoedigd en draagt bij aan het verzekeren van de behoorlijke rechtsbedeling en het vrijwaren van de belangen en de rechten van anderen waaronder de staat als procespartij. Op zich doet de invoering van een rechtsplegingsvergoeding, of ruimer de regel dat de in het ongelijk ongestelde partij alle kosten draagt en dus het risico loopt om die rechtsplegingsvergoeding te moeten betalen, geen afbreuk aan dat recht, voor zover geen excessieve last wordt opgelegd aan een procespartij.¹⁸³

In arrest 58/2019 stelt het Hof dat het verantwoord is de tussenkomende partijen uit te sluiten van de regeling van de verhaalbaarheid van de kosten en erelonen van een advocaat voor de Raad van State. Zij kunnen bijgevolg niet worden veroordeeld tot de betaling van een rechtsplegingsvergoeding, noch de begunstigde ervan zijn. Wanneer de tussenkomende partij afstand doet van de stedenbouwkundige vergunning of verkavelingsvergunning waarvan zij de begunstigde is, worden volgens de rechtspraak van de afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State de verzoekende partij en de tegenpartij niet in het gelijk, noch in het ongelijk gesteld, zodat geen enkele rechtsplegingsvergoeding onder hen wordt toegekend.¹⁸⁴ Dit heeft volgens het

¹⁸¹ GwH 28 mei 2019, nr. 84/2019, B.28.1-B.28.3.

¹⁸² GwH 28 mei 2019, nr. 84/2019, B.27-B.28.4.

¹⁸³ GwH 8 mei 2019, nr. 58/2019, B.7.3, met verwijzing naar EHRM 3 juni 2014, Harrison McKee t. Hongarije, §§ 27-28; EHRM 6 september 2016, Cindrić en Bešlić t. Kroatië, §§ 96-99 en §§ 121-122.

¹⁸⁴ GwH 8 mei 2019, nr. 58/2019, B.4, met verwijzing naar RvS 29 januari 2016, nr. 233.671; RvS 21 januari 2016, nr. 233.577, en RvS 10 november 2015, nr. 232.871.

Hof geen onevenredige gevolgen, zelfs wanneer daaruit voortvloeit dat een verzoekende partij geen rechtsplegingsvergoeding ten laste van de tussenkomende partij kan verkrijgen, wanneer die laatste afstand heeft gedaan van de bestreden vergunning. Dat gevolg wordt immers gecompenseerd door de waarborg waarover de verzoekende partij beschikt dat zij nooit een rechtsplegingsvergoeding zal moeten betalen ten gunste van een tussenkomende partij.¹⁸⁵

10.2.7. Inzake de effectiviteit van het rechterlijk toezicht in vreemdelingenzaken

90. Artikel 13 van het EVRM vereist dat rechtzoekenden die een verdedigbare grief aanvoeren die is afgeleid uit de schending van dat Verdrag, toegang hebben tot een intern rechtsmiddel dat waarborgt dat de inhoud van de grief wordt onderzocht teneinde gepast herstel te bieden. De vereisten die voortvloeien uit artikel 13 kunnen evenwel variëren naar gelang van de aard van de grief, al dient het rechtsmiddel wel steeds daadwerkelijk te zijn. Om na te gaan of artikel 13 van het EVRM is geschonden, dient rekening te worden gehouden met alle beroepen waarover de rechtzoekenden beschikken. Het geheel van de door het interne recht geboden beroepen kan voldoen aan de vereisten van artikel 13, zelfs wanneer geen enkele daarvan op zich daaraan helemaal beantwoordt.¹⁸⁶

In arrest 111/2019 onderzoekt het Hof de mogelijkheden die een vreemdeling heeft om op te komen tegen een verwijderingsbeslissing “om redenen van openbare orde of nationale veiligheid” (zie ook *supra* nr. 11). Het Hof stelt vast dat de vreemdeling in elk geval over de mogelijkheid beschikt om bij de Raad voor Vreemdelingenbetwistingen een vordering in te stellen tot schorsing van de tenuitvoerlegging van de beslissing. Die vordering heeft niet tot gevolg dat de beslissing van rechtswege wordt geschorst. Indien de tenuitvoerlegging van een bevel het grondgebied te verlaten imminent is, kan de betrokken vreemdeling evenwel een vordering tot schorsing bij uiterst dringende noodzakelijkheid instellen, dat wel een van rechtswege schorsende werking heeft (artikel 39/83 van de Vreemdelingenwet), of kan hij, bij wege van voorlopige maatregelen, vragen dat een reeds ingestelde vordering tot schorsing wordt behandeld, wat tot gevolg heeft dat “er vanaf de ontvangst van de vordering tot het bevelen van voorlopige maatregelen niet overgegaan [kan] worden tot een gedwongen tenuitvoerlegging van de verwijderings- of teruggedrijvingsmaatregel totdat de Raad zich heeft uitgesproken over de ingeleide vordering” (artikel 39/85 van de Vreemdelingenwet). Gelet op de rechtsmiddelen waarover de betrokken personen beschikken, stelt het Hof derhalve dat de bestreden maatregel niet zonder redelijke verantwoording is. Het recht op een daadwerkelijk rechtsmiddel wordt derhalve gewaarborgd.¹⁸⁷

91. In arrest 186/2019 stelt het Hof dat de persoon wiens aanvraag voor een machtiging tot verblijf om medische redenen, ingediend op grond van artikel 9ter van de Vreemdelingenwet, is verworpen en wiens medische toestand sinds de instantie haar beslissing heeft genomen, is geëvolueerd, een daadwerkelijk beroep in de zin van artikel 13 van het EVRM geniet. Wanneer de gezondheidstoestand van de verzoeker na de indiening van zijn beroep is gewijzigd, beschikt hij immers op elk ogenblik over de mogelijkheid om een nieuwe aanvraag voor een machtiging tot verblijf om medische redenen in te dienen, waarbij nieuwe medische elementen kunnen worden

¹⁸⁵ GwH 8 mei 2019, nr. 58/2019, B.10.2-4.

¹⁸⁶ GwH 18 juli 2019, nr. 111/2019, B.31.3, met verwijzing naar EHRM, 5 februari 2002, Čonka t. België, § 75; grote kamer, 21 januari 2011, M.S.S. t. België en Griekenland, § 288; grote kamer, 15 december 2016, Khlaifia e.a. t. Italië, § 268.

¹⁸⁷ GwH 18 juli 2019, nr. 111/2019, B.14.3-B.33.

aangevoerd.¹⁸⁸ Voorts stelt het Hof dat de situatie van de vreemdeling die een beroep tot vernietiging instelt tegen een beslissing tot weigering van een machtiging tot verblijf om medische redenen die is genomen op grond van artikel 9ter van de Vreemdelingenwet, niet dient te worden vergeleken met de situatie van de aanvrager van internationale bescherming die een beroep met volle rechtsmacht heeft ingesteld tegen een beslissing tot weigering van een machtiging tot verblijf, in de hypothese dat de ene en de andere risico's voor hun leven aanvoeren, alsook risico's van onmenselijke en vernederende behandelingen.¹⁸⁹ Het Hof bevestigt dat in arrest 206/2019.¹⁹⁰

10.2.8. Inzake de uitvoering van de uitspraak

92. Artikel 194 van het Vlaamse Gemeentedecreet van 15 juli 2005 verleent de inwoners van een gemeente de bevoegdheid om, onder bepaalde voorwaarden, namens de gemeente in rechte op te treden en om de verkregen rechterlijke beslissing namens de gemeente te laten uitvoeren (*supra* nr. 87). Die bepaling, die werd aangenomen op grond van de aan het Vlaamse Gewest toekomende bevoegdheid om de samenstelling, de organisatie, de bevoegdheid en de werking van de provinciale en gemeentelijke instellingen en van de bovengemeentelijke besturen te regelen,¹⁹¹ beperkt de bevoegdheden van de gemeentelijke organen en aldus ook het beginsel van de lokale autonomie. Gelet op het feit dat de inwoners van een gemeente slechts in rechte kunnen optreden namens de gemeente wanneer het college van burgemeester en schepenen nalaat om dat te doen, en ermee rekening houdend dat het recht op uitvoering van definitief geworden rechterlijke beslissingen een essentieel deelaspect vormt van het beginsel van de rechtsstaat, is de voormelde beperking van het beginsel van de lokale autonomie evenwel niet kennelijk onevenredig. Het verschil in behandeling dat erin bestaat dat de inwoners van een gemeente, in tegenstelling tot het college van burgemeester en schepenen, niet door de gemeenteraad ter verantwoording kunnen worden geroepen, is om dezelfde redenen redelijk verantwoord.¹⁹²

10.2.9. Inzake het taalgebruik

93. Bij de regeling van het taalgebruik in gerechtszaken dient de wetgever rekening te houden met de taalverscheidenheid die verankerd is in artikel 4 van de Grondwet en met de grondwettelijke waarborg van de voorrang van de taal van het eentalige gebied of van het tweetalige karakter van het gebied. Voorts dient hij eveneens de bij artikel 149 van de Grondwet en artikel 6, lid 1, van het EVRM gewaarborgde motiveringsplicht te eerbiedigen.¹⁹³ De wet van 15 juni 1935¹⁹⁴ heeft het taalgebruik in gerechtszaken in België geregeld met de eentaligheid van de gerechtelijke akten en van de rechtspleging als uitgangspunt, wat zijn weerslag vindt in de rechterlijke organisatie en de vereiste taalkennis van magistraten. De rechter beschikt evenwel over geen enkele mogelijkheid om ambtshalve in te grijpen wanneer de partijen de regels van de artikelen 1 tot 39 van de wet van 15 juni 1935 niet naleven en hierdoor de eentaligheid van de

¹⁸⁸ GwH 20 november 2019, nr. 186/2019, B.7-B.9.

¹⁸⁹ GwH 20 november 2019, nr. 186/2019, B.11-B.12.

¹⁹⁰ GwH 19 december 2019, nr. 206/2019, B.11-B.12.

¹⁹¹ Artikel 6, § 1, VIII, 1°, eerste lid, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen.

¹⁹² GwH 14 februari 2019, nr. 28/2019, B.11, met verwijzing naar EHRM 7 mei 2002, Burdov t. Rusland, § 34; EHRM 17 juni 2003, Ruianu t. Roemenië, § 65.

¹⁹³ GwH 19 september 2019, nr. 120/2019, B.11.1.

¹⁹⁴ Wet van 15 juni 1935 op het gebruik der talen in gerechtszaken, BS 22 juni 1935.

rechtspleging, het recht op een eerlijk proces of de behoorlijke rechtsbedeling in het gedrang brengen. De ontstentenis van elke mogelijkheid voor de rechter om ambtshalve in te grijpen, heeft tot gevolg dat hij ertoe verplicht kan worden kennis te nemen van processtukken die niet zijn gesteld in de verplichte taal van de rechtspleging voor het rechtscollege waartoe hij behoort en die hij wettelijk niet wordt verondersteld te kennen. Dit geldt niet enkel voor de door de partijen ingediende processtukken, maar onder meer ook voor deskundigenverslagen, die volgens artikel 33 van de wet van 15 juni 1935 eveneens in de taal van de eentalige rechtspleging moeten worden gesteld. Aldus is niet gewaarborgd dat de rechter voorafgaand aan zijn beslissing op gepaste wijze kennis kan nemen van de grieven en argumenten van de partijen en dat het recht op een eerlijk proces is gewaarborgd. Het Hof vernietigt daarom artikel 5 van de wet van 25 mei 2018 tot vermindering en herverdeling van de werklast binnen de rechterlijke orde.¹⁹⁵

94. In arrest 124/2019 stelt het Hof dat bepaalde bepalingen van de wet van 15 juni 1935, zo geïnterpreteerd dat de verweerder die verstek laat gaan en in eerste aanleg is veroordeeld, de verandering van taal *in limine litis* niet kan vragen voor het rechtscollege in hoger beroep, terwijl de verweerder die verstek laat gaan en in laatste aanleg bij verstek is veroordeeld, dat wel kan vragen wanneer hij hoger beroep instelt, een verschil in behandeling invoert dat niet redelijk verantwoord is. Immers, niets verantwoordt dat een verwerende partij die bij verstek is veroordeeld en per definitie nog geen middel van verweer heeft kunnen uiteenzetten, wanneer zij hoger beroep instelt, geen verandering van taal kan vragen. Het Hof oordeelt derhalve dat de betrokken bepalingen zo dienen te worden geïnterpreteerd dat zij de verweerder die in eerste aanleg bij verstek is veroordeeld, niet verbieden om in hoger beroep de verandering van de taal van de rechtspleging te vragen. De verweerder die verstek laat gaan dient derhalve over het recht te beschikken om een verandering van taal *in limine litis* te vragen, zelfs in hoger beroep.¹⁹⁶

10.2.10. *Inzake de territoriale bevoegdheid van de rechtbanken (nabijheid rechter)*

95. Artikel 13 van de Grondwet verhindert de wetgever op zich niet over te gaan tot een nieuwe afbakening van het rechtsgebied van de gerechtelijke kantons en tot een nieuwe aanwijzing van de zetels van de vrederechten in die kantons, die worden verantwoord door een streven naar een efficiëntere werking van de vrederechten en een betere werklastverdeling. Immers, het is inherent aan een maatregel waarmee de plaats van de zetel van het vrederecht in een gerechtelijk kanton wordt bepaald, dat sommige rechtzoekenden zich verder dienen te verplaatsen dan anderen om een zitting van de vrederechter bij te wonen. Dat verschil in behandeling vormt op zich geen schending van de artikelen 10 en 11 van de Grondwet. In arrest 165/2019 stelt het Hof dat, rekening houdend met de door de wetgever nagestreefde doelstellingen en gelet op de relatief beperkte omvang van de rechtsgebieden van de gerechtelijke kantons, de opheffing van de zetel van het vrederecht te Kraainem voor de rechtzoekenden die zich ten gevolge van die maatregel verder dienen te verplaatsen dan voorheen om een zitting van de vrederechter bij te wonen, niet leidt tot een onevenredige beperking van het recht op toegang tot de rechter.¹⁹⁷

10.2.11. *Inzake het recht op gelijke toegang tot de rechter*

¹⁹⁵ GwH 19 september 2019, nr. 120/2019, B.26.1-B.29.

¹⁹⁶ GwH 26 september 2019, nr. 124/2019, B.8-B.9.

¹⁹⁷ GwH 7 november 2019, nr. 165/2019, B.26-B.27.

96. In arrest 40/2019 vernietigt het Hof het woord “vernietigde” in artikel 2244, § 1, derde lid, van het Burgerlijk Wetboek, in zoverre het enkel aan de bij de Raad van State ingestelde beroepen die tot een arrest van nietigverklaring leiden, een verjaringstuitende werking verleent en niet aan de bij de Raad van State ingestelde beroepen die niet tot een arrest van nietigverklaring leiden maar tot een arrest waarbij het beroep wordt verworpen wegens gebrek aan belang.¹⁹⁸ Het Hof bevestigt derhalve zijn arresten 148/2018 van 8 november 2018 en 175/2018 van 6 december 2018, die op prejudiciële vraag werden gewezen.¹⁹⁹

97. Het recht op toegang tot de rechter, dat het voorwerp van financiële beperkingen kan uitmaken, en het beginsel van de wapengelijkheid houden de verplichting in om een billijk evenwicht tussen de procespartijen te waarborgen en om aan elke partij de redelijke mogelijkheid te bieden haar argumenten te doen gelden in omstandigheden die haar niet kennelijk benadelen ten aanzien van hun tegenpartij of tegenpartijen.²⁰⁰ Op zich doet een regeling die de kosten ten laste van een van de partijen legt geen afbreuk aan voormeld recht op toegang tot de rechter. Het recht op toegang tot de rechter dient evenwel met respect voor de wapengelijkheid te worden gewaarborgd, hetgeen onder meer de gelijke behandeling vereist van alle procespartijen met betrekking tot het dragen van het risico van een proces.²⁰¹

In arrest 63/2019 stelt het Hof dat artikel 20 van het Wetboek der successierechten, in zoverre niet alleen de kosten van de voorafgaande schatting, maar ook de gerechtskosten die voortvloeien uit de rechtsvordering tot de betwisting van die schatting steeds volledig ten laste worden gelegd van de belastingplichtige, zonder redelijke verantwoording afbreuk doet aan het recht op gelijke toegang tot de rechter. Het Hof interpreteert deze bepaling derhalve zo dat de daarin vermelde kosten betrekking hebben op de kosten van de voorafgaande schatting en niet op de gerechtskosten die uit de in artikel 120 van het Wetboek der successierechten beoogde rechtsvordering tot betwisting van die schatting voortvloeien. In die interpretatie is die bepaling verenigbaar met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met de beginselen van rechtszekerheid en eerlijke procesvoering, inzonderheid het beginsel van de wapengelijkheid.²⁰²

98. In arrest 84/2019 verwerpt het Hof het beroep tot vernietiging van de artikelen 8, 1°, en 23 van het decreet van 8 december 2017, omdat artikel 3.3.1.0.9/1 van de Vlaamse Codex Fiscaliteit niet zou voorzien in de mogelijkheid voor belanghebbende derden om beroep in te stellen bij het besluitvormingsorgaan tegen de opname van een schatter-expert op de lijst van de erkende schatters-experten van de Vlaamse Belastingdienst (*supra* nr. xx). Het loutere gegeven dat de verzoekende partijen het « bijzonder storend » en « allerminst proceseconomisch » vinden dat belanghebbende derden geen gebruik kunnen maken van het administratief beroep bij het

¹⁹⁸ GwH 28 februari 2019, nr. 40/2019, B.5.

¹⁹⁹ Zie het vorige overzicht van rechtspraak, *TBP* 2020, xxx.

²⁰⁰ GwH 8 mei 2019, nr. 63/2019, B.5, met verwijzing naar EHRM 27 oktober 1993, *Dombo t. Nederland*, § 33; EHRM, grote kamer, 12 mei 2005, *Öçalan t. Turkije*, § 140; EHRM 24 april 2003, *Yvon t. Frankrijk*, § 31; EHRM 25 april 2006, *Roux t. Frankrijk*, § 23; EHRM 26 mei 2009, *Batsanina t. Rusland*, § 22; EHRM 11 mei 2010, *Versini t. Frankrijk*, § 62.

²⁰¹ GwH 8 mei 2019, nr. 63/2019, B.6.

²⁰² GwH 8 mei 2019, nr. 63/2019, B.8-B.9.

besluitvormingsorgaan, maar onmiddellijk een jurisdictioneel beroep moeten instellen, houdt geen schending in van de artikelen 10 en 11 van de Grondwet.²⁰³

10.2.12. *Inzake de rechterlijke toetsing van administratieve sancties*

99. In arrest 8/2019 oordeelt het Hof over de bevoegdheid van de rechter om administratieve geldboetes voor inbreuken op onder meer de regels inzake het stilstaan en het parkeren te verminderen (artikel 31, § 1, derde en vierde lid, van de wet van 24 juni 2013 betreffende de gemeentelijke administratieve sancties). Het Hof stelt dat het niet redelijkerwijs verantwoord is om de persoon aan wie een administratieve geldboete wordt opgelegd, de maatregel te ontzeggen die de politierechter in staat zou stellen rekening te houden met verzachtende omstandigheden, waardoor het bedrag van de geldboete kan worden verminderd tot onder het wettelijk vastgestelde bedrag, terwijl die persoon de toepassing van artikel 29, § 1, eerste lid, van de Wegverkeerswet zou kunnen genieten indien hij voor dezelfde feiten voor de politierechter in een strafprocedure zou verschijnen. Artikel 31, § 1, derde en vierde lid, van de wet van 24 juni 2013 dient derhalve zo te worden geïnterpreteerd dat de politierechter de mogelijkheid heeft om te oordelen over de evenredigheid en wettelijkheid van de opgelegde geldboete en deze te hervormen, met inbegrip van de mogelijkheid om de boete te verminderen in het kader van een toetsing aan het evenredigheidsbeginsel.²⁰⁴

10.2.13. *Inzake de beoordelingsvrijheid van de rechter*

100. In arrest 16/2019 oordeelt het Hof over de burgerlijke vordering tot betaling van de tegenwaarde van de verbeurdverklaarde goederen (*supra* nr. 54). Die vordering beoogt enkel de schade van de Belgische Staat te vergoeden die ontstaat doordat hij niet in het bezit wordt gesteld van de goederen die als gevolg van de verbeurdverklaring zijn eigendom zijn geworden. Die schade, die te onderscheiden is van de schade die de Belgische Staat heeft geleden als gevolg van het gepleegde douanemisdrijf, valt steeds samen met de tegenwaarde van de verbeurdverklaarde goederen. Bijgevolg stelt de rechter die van die burgerlijke vordering kennisneemt, de concrete omvang van de door de Belgische Staat geleden schade vast door de tegenwaarde van de verbeurdverklaarde goederen te bepalen.²⁰⁵ Artikel 263 van de AWDA laat de administratie toe in geval van verzachtende omstandigheden te transigeren over de geldboete en verbeurdverklaring maar niet over vorderingen tot schadevergoeding, zoals de burgerlijke vordering tot betaling van de tegenwaarde van de verbeurdverklaarde goederen. De administratie beschikt met betrekking tot die burgerlijke vordering dus niet over een ruimere matigingsbevoegdheid dan de rechter.²⁰⁶

101. In arrest 48/2019 oordeelt het Hof over artikel 35*septies*, § 2, van de wet van 26 maart 1971 op de bescherming van de oppervlaktewateren tegen verontreiniging en artikel 28*quater*, § 2, eerste lid, 2°, van het decreet van het Vlaamse Gewest van 24 januari 1984 houdende maatregelen inzake het grondwaterbeheer (*supra* nr. 65). Het Hof stelt dat, wat betreft de berekening van het bedrag van de heffing op waterverontreiniging, in principe rekening wordt gehouden met de mate waarin de heffingsplichtige aan de hinder bijdraagt. De omstandigheid dat

²⁰³ GwH 28 mei 2019, nr. 84/2019, B.33-34.1.

²⁰⁴ GwH 23 januari 2019, nr. 8/2019, B.9, met verwijzing naar *Parl. St. Kamer*, 1998-1999, nr. 2031/1, p. 6.

²⁰⁵ GwH 31 januari 2019, nr. 16/2019, B.5.1-B.5.3.

²⁰⁶ GwH 31 januari 2019, nr. 16/2019, B.7.1.

bij het niet of niet volledig voorhanden zijn van de meet- en bemonsteringsresultaten, gebruik wordt gemaakt van forfaitaire berekeningsformules, zonder dat de administratie of de rechter het aldus vastgestelde bedrag kan verminderen wanneer de heffingsplichtige de werkelijke hoeveelheid opgenomen grondwater alsnog op een andere wijze kan aantonen, is volgens het Hof niet zonder redelijke verantwoording.²⁰⁷

102. In arrest 88/2019 stelt het Hof dat, wat betreft de artikelen 11 en 26 van de wet van 6 maart 2018 ter verbetering van de verkeersveiligheid, de wetgever niet kennelijk onredelijk handelt wanneer hij, in een poging om het aantal verkeersdoden te beperken en de maatschappij tegen onverantwoord verkeersgedrag te beschermen, het herstel van het recht tot sturen, naar aanleiding van een verval van het recht tot sturen bij het herhaald plegen van zware verkeersovertredingen, afhankelijk maakt van het slagen voor een theoretisch en een praktisch examen en voor een geneeskundig en een psychologisch onderzoek, zonder daarbij een beoordelingsbevoegdheid toe te kennen aan de rechter. Voorts stelt het Hof dat het verschil in behandeling tussen bestuurders die zich schuldig hebben gemaakt aan het herhaald plegen van zware verkeersovertredingen, naargelang het openbaar ministerie hen voor die overtredingen samen dan wel afzonderlijk dagvaardt of naargelang de rechter al dan niet toepassing maakt van artikel 65 Sw., dat de eendaadse samenloop regelt, niet kan worden toegeschreven aan de bestreden bepaling. Het kan het gevolg zijn van de feitelijke omstandigheden waarin de overtredingen hebben plaatsgevonden of van de uitoefening door het openbaar ministerie of door de rechter, van de beleidsvrijheid waarover zij beschikken respectievelijk bij de dagvaarding of bij de toepassing van artikel 65 Sw.²⁰⁸

10.2.13. *Inzake de onmogelijkheid om opschorting en uitstel toe te staan*

103. In arrest 50/2019 stelt het Hof dat artikel 22ter, tweede lid, van de wet van 27 juni 1969²⁰⁹ niet in strijd is met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met artikel 6 van het EVRM, met artikel 14, lid 7, van het IVBPR en met het algemene rechtsbeginsel *non bis in idem*, in zoverre de ambtshalve regularisatie van de bijdragen van de deeltijdse werknemers op basis van een voltijdse tewerkstelling met toepassing van het ingevoerde vermoeden kan worden opgelegd naast en boven de administratieve geldboete die is opgelegd overeenkomstig artikel 151, eerste lid, 4°, van het Sociaal Strafwetboek, toepasselijk in geval van inbreuk op sommige sociale wetten. De maatregelen waarin de wet van 29 juni 1964 betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie voorziet, houden nauw verband met de strafsancities. De bedoeling bestaat erin de rechter de mogelijkheid te verschaffen de dader van een misdrijf op proef te stellen gedurende een bepaalde periode, na afloop waarvan, indien zijn gedrag bevredigend is, geen veroordeling wordt uitgesproken, noch een gevangenisstraf wordt opgelegd.²¹⁰ In die maatregelen werd voorzien om de ontorende gevolgen die aan een strafrechtelijke veroordeling kleven, weg te werken of af te zwakken. Aangezien de maatregel in artikel 22ter, tweede lid, van de wet van 27 juni 1969 een hoofdzakelijk burgerlijke aard heeft

²⁰⁷ GwH 19 maart 2019, nr. 48/2019, B.11.

²⁰⁸ GwH 28 mei 2019, nr. 88/2019, B.12.1- B.12.3.

²⁰⁹ Wet van 27 juni 1969 tot herziening van de besluitwet van 28 december 1944 betreffende de maatschappelijke zekerheid der arbeiders, zoals vervangen bij artikel 79 van de programmawet (I) van 29 maart 2012, BS 25 juli 2969.

²¹⁰ *Hand.* Senaat, 1963-1964, nr. 5, vergadering van 26 november 1963, p. 80.

(*supra* nr. 67), is de onmogelijkheid voor de arbeidsrechtbank om een maatregel zoals de opschorting of het uitstel toe te passen, redelijk verantwoord.²¹¹

10.3. Onafhankelijkheid en onpartijdigheid

104. In de kamer van beroep die oordeelt of een arts onnodige en/of dure behandelingen heeft voorgeschreven die vergoed werden door de verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging (*supra* nr. 66), zetelen een beroepsmagistraat en adviserende artsen, zowel van de zijde van de verzekeringsinstellingen als van de zijde van de representatieve beroepsorganisaties van zorgverleners. Die samenstelling van de kamers van beroep voldoet aan de vereisten van rechterlijke onafhankelijkheid en onpartijdigheid zoals voorgeschreven door artikel 6, lid 1 van het EVRM.²¹²

105. Dat de rechter bij het toekennen van de hogerop vermelde verplichting om te slagen voor een theoretisch en een praktisch examen en voor een geneeskundig en een psychologisch onderzoek (*supra* nr. 102), bij een veroordeling tot het verval van het recht tot sturen, geen discretionaire bevoegdheid krijgt, doet geen afbreuk aan het algemeen beginsel van de onafhankelijkheid van de rechter.²¹³

10.4. Rechten van de verdediging

10.4.1. Voor de strafrechter

106. Artikel 4, lid 1 van de Voorafgaande Titel Sw. houdt het algemeen rechtsbeginsel in dat “*le criminel tient le civil en état*”, wat betreft de punten die gemeenschappelijk zijn aan beide vorderingen.²¹⁴ Om redelijk verantwoord te zijn in het licht van de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, in samenhang met artikel 6 van het EVRM, moet de bepaling in die zin geïnterpreteerd worden dat de beklaagde voor de burgerlijke rechter het bewijs kan genieten dat in die burgerlijke zaak door een derde bij het strafgeding is geleverd en waarbij de elementen van het strafgeding worden weerlegd, ondanks het gezag van strafrechtelijk gewijsde.²¹⁵

10.4.2. Voor de Raad voor Vreemdelingenbetwistingen

107. Wanneer er aanwijzingen zijn dat het ingestelde beroep voor de Raad voor Vreemdelingenbetwistingen kennelijk onrechtmatig is, kan de Raad overeenkomstig artikel 39/73-1 van de Vreemdelingenwet een geldboete wegens onrechtmatig beroep opleggen tijdens de terechtzitting zelf waarop het beroep wordt behandeld.²¹⁶ Deze bepaling schendt de rechten van de verdediging van de verzoekers onder artikel 6 van het EVRM niet, in zoverre (i) in de kennisgeving van de beschikking tot vaststelling van de rechtsdag de Raad de redenen preciseert waarom hij overweegt om zich uit te spreken over het kennelijk onrechtmatige karakter van het

²¹¹ GwH 4 april 2019, nr. 50/2019, B.8.1- B.8.2.

²¹² GwH 31 januari 2019, nr. 15/2019, B.6.3-B.8, met verwijzing naar EHRM, 20 april 2006, Defalque t. België, § 31, waarin het EHRM een eerdere, gelijkaardige samenstelling van de kamers van beroep in overeenstemming achtte met de vereisten van artikel 6 EVRM.

²¹³ GwH 28 mei 2019, nr. 88/2019, B.12.1.

²¹⁴ GwH 14 februari 2019, nr. 24/2019, B.4.

²¹⁵ GwH 14 februari 2019, nr. 24/2019, B.8.

²¹⁶ GwH 24 oktober 2019, nr. 150/2019, B.3.2.

beroep²¹⁷ en (ii) de mogelijke geldboete enkel een oneigenlijk gebruik van het gerecht als openbare dienst bestraffen en geen rekening houdt met de impact van het kennelijk onrechtmatig beroep op de verwerende partij.²¹⁸

Daarnaast doet ook de mogelijkheid dat een financiële sanctie wordt opgelegd door het bureau voor juridische bijstand aan een advocaat die in het kader van de juridische tweedelijnsbijstand is opgetreden in een beroep dat als kennelijk onrechtmatig wordt beschouwd, geen afbreuk aan de rechten van de verdediging van de rechtzoekenden. De eventuele toepassing van een geldelijke sanctie is niet automatisch en valt uitsluitend onder de bevoegdheid van de Raad van de Orde waartoe de advocaat behoort.²¹⁹

10.5. *Gelijke wapens*

108. Het recht op toegang tot de rechter en het beginsel van de wapengelijkheid houden de verplichting in om een billijk evenwicht tussen de procespartijen te waarborgen en om aan elke partij de redelijke mogelijkheid te bieden haar argumenten te doen gelden in omstandigheden die haar niet kennelijk benadelen ten aanzien van hun tegenpartij of tegenpartijen.²²⁰

109. Overeenkomstig artikel 20 van het Wetboek der successierechten kunnen erfgenamen een schatting van de nalatenschap vragen. Die bepaling is niet strijdig met het beginsel van wapengelijkheid indien de erin vermelde kosten betrekking hebben op de kosten van de voorafgaande schatting en niet op de gerechtskosten die uit de in artikel 120 van het Wetboek der successierechten beoogde rechtsvordering tot betwisting van die schatting voortvloeien.

Het Hof van Cassatie interpreteerde deze bepalingen anders: niet alleen de kosten van de voorafgaande schatting, maar ook de gerechtskosten die voortvloeien uit de rechtsvordering tot de betwisting van die schatting worden steeds volledig ten laste gelegd van de belastingplichtige. Op zich doet een regeling die de kosten ten laste van één van de partijen legt geen afbreuk aan het recht op toegang tot de rechter, doch in dit geval bestaat hiervoor geen redelijke verantwoording en zou de ontvanger telkens zonder enig procesrisico de schatting kunnen betwisten.²²¹

110. Artikel 11*bis* van de gecoördineerde wetten op de Raad van State regelt de schadevergoeding voor schade geleden door een vernietigde bestuurlijke akte. Die schadevergoeding kan om redenen van proceseconomie voor de Raad van State zelf worden gevorderd en sluit een burgerlijke procedure voor dezelfde schade uit. Dat de (onherroepelijke) keuze voor de bevoegde rechter en voor de toepasselijke procedure toekomt aan de verzoekende partij, is eigen aan een forumkeuze. Het toekennen van een dergelijke keuze doet op zich geen

²¹⁷ GwH 24 oktober 2019, nr. 150/2019, B.7.

²¹⁸ GwH 24 oktober 2019, nr. 150/2019, B.10.2.

²¹⁹ GwH 24 oktober 2019, nr. 150/2019, B.11.2.

²²⁰ GwH 8 mei 2019, nr. 63/2019, B.5, GwH 6 juni 2019, nr. 96/2019, B.6.2, GwH 23 januari 2019, nr. 2/2019, B.9, met verwijzing naar EHRM 18 oktober 2018, Thiam t. Frankrijk, § 55; EHRM, grote kamer, Regner t. Tsjechische Republiek, 19 september 2017, § 146; EHRM 26 juni 2012, Ghirea t. Moldavië, § 31; EHRM, Versini t. Frankrijk, 11 mei 2010, § 62; EHRM, Batsanina t. Rusland, 26 mei 2009, § 22; EHRM 22 mei 2008, Gacon t. Frankrijk, §§ 31-32; EHRM 3 oktober 2006, Ben Naceur t. Frankrijk, §§ 31-32; EHRM, Roux t. Frankrijk, 25 april 2006, § 23; EHRM grote kamer, Öcalan t. Turkije, 12 mei 2005, § 140; EHRM 24 april 2003, Yvon t. Frankrijk, § 31; EHRM, 5 november 2002, Wynen en Centre hospitalier interrégional Edith-Cavell t. België, § 32; EHRM, Dombo t. Nederland, 27 oktober 1993, § 33.

²²¹ GwH 8 mei 2019, nr. 63/2019, B.6-B.9. Zie voor de visie van het Hof van Cassatie: Cass. 5 november 2015, F.14.0004.N.

afbreuk aan de rechten van de tegenpartij, voor zover beide mogelijke procedures het beginsel van de wapengelijkheid eerbiedigen.²²²

111. Artikel 203, §§1-2 Sv. in samenhang gelezen met artikel 204 Sv. bepaalt op welke wijze partijen hoger beroep moeten aantekenen tegen een strafvonnis. Indien de beklaagde beroep aantekent tussen de twintigste en de dertigste dag van de beroepstermijn, krijgt het openbaar ministerie tien dagen extra de tijd om beroep in te stellen.

Door omgekeerd voor de beklaagde niet te voorzien in enige bijkomende termijn voor hoger beroep, met name wanneer het openbaar ministerie tussen de twintigste en de dertigste dag van de beroepstermijn hoger beroep instelt tegen een op tegenspraak gewezen vonnis en zijn hoger beroep beperkt tot sommige tenlasteleggingen of tot de bepaling van de op te leggen straf, beperken de in het geding zijnde bepalingen op onevenredige wijze de rechten van de verdediging van de beklaagde.²²³

10.6 Recht op tegenspraak

112. Hogerop werd vermeld (*supra* nr. 66) dat artt. 32*quinqüesdecies* en 32*septiesdecies* van de wet van 4 augustus 1996 betreffende het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk een beroepsgeheim opleggen aan de preventieadviseur, dat eveneens speelt in het kader van een burgerlijke procedure tot het verkrijgen van een schadevergoeding.

Om in overeenstemming te zijn met de vereisten van artikel 6 van het EVRM wat betreft het recht op tegenspraak, zo oordeelt het Grondwettelijk Hof in arrest 2/2019, dienen de bepalingen van de Welzijnswet zo te worden geïnterpreteerd dat zij niet verhinderen dat, met toepassing van artikel 877 Ger.W., de overlegging wordt bevolen van stukken waarover de preventieadviseur beschikt en die in principe vallen onder het beginsel van het beroepsgeheim.

De rechter, die bevoegd is om de voorwaarden vast te stellen waaronder de overlegging van documenten kan worden bevolen, kan verzoeken dat die documenten alleen aan hem worden bezorgd teneinde te kunnen oordelen of de documenten al dan niet onmisbaar zijn voor de inachtneming van het beginsel van de tegenspraak in het kader van het geschil dat bij hem aanhangig is gemaakt, zodat die documenten openbaar zouden moeten worden gemaakt, in voorkomend geval, na die te anonimiseren of na de informatie eruit te halen die zou kunnen ingaan tegen de fundamentele rechten die hij meent te moeten beschermen. De rechter kan eveneens oordelen of, in de omstandigheden van de zaak, het beroepsgeheim een wettige reden kan vormen die kan verantwoorden dat sommige documenten niet kunnen worden overgelegd.²²⁴

10.7 Bijstand van een raadsman

113. Sinds 1 januari 2014 zijn de diensten verricht door advocaten in de uitoefening van hun geregelde werkzaamheid niet meer vrijgesteld van btw. Zij dienen in dat kader jaarlijks een btw-listing door te geven aan de fiscale administratie.²²⁵

²²² GwH 23 mei 2019, nr. 70/2019, B.1 en B.11.1.

²²³ GwH 6 juni 2019, nr. 96/2019, B.8.2 – B.9/

²²⁴ GwH 23 januari 2019, nr. 2/2019, B.12-B.16, met verwijzing naar Cass. 19 december 1994, RW 1995-1996, nr. 35, 27 april 1996, p. 1207.

²²⁵ GwH 14 maart 2019, nr. 43/2019, B.1.2-B.1.3.

In het recht op een eerlijk proces gewaarborgd bij artikel 6 van het EVRM ligt ook de wettelijke grondslag voor het beroepsgeheim van advocaten vervat. Het opmaken en doorgeven aan de administratie van een btw-listing, die gegevens over de cliënten bevat die beschermd worden door het beroepsgeheim, is verenigbaar met het beginsel van het beroepsgeheim van advocaten. De btw-listing is nodig om de correcte heffing van de btw te verzekeren. Het bestrijden van belastingontduiking is een gewettigde doelstelling van algemeen belang. Bovendien belet het beroepsgeheim hoe dan ook dat de fiscale administratie de klantgegevens doorgeeft aan derden.²²⁶

114. Een beklaagde heeft de mogelijkheid om zich te laten vertegenwoordigen door een advocaat. Dat volstaat in beginsel om de rechten van de verdediging te verzekeren van de vreemdeling die het voorwerp uitmaakt van een beslissing tot verwijdering van het grondgebied en die voor een strafrecht in België wordt vervolgd. Indien de betrokken vreemdeling bovendien doet gelden dat, naar gelang van de specifieke omstandigheden, zijn aanwezigheid op het grondgebied onontbeerlijk is voor de uitoefening van zijn rechten van de verdediging, moet de overheid dat argument onderzoeken en het op gemotiveerde wijze beantwoorden. Het is daarnaast steeds aan de bevoegde rechter om te controleren of de verwijdering van het grondgebied in overeenstemming is met het recht van de vreemdeling zich te verdedigen tegen een strafvervolgung.²²⁷

10.8. Motiveringsplicht

115. In arrest 120/2019 brengt het Hof in herinnering dat de motivering van rechterlijke beslissingen een essentiële waarborg vormt tegen willekeur. De rechtsstaat en de bestrijding van willekeur dienen om het vertrouwen van de publieke opinie in een objectieve en transparante justitie, een van de grondslagen van elke democratische samenleving, te bewerkstelligen. Het recht op een eerlijk proces behelst, overeenkomstig de behoorlijke rechtsbedeling, dat rechterlijke beslissingen op voldoende wijze de redenen moeten aangeven waarop zij zijn gebaseerd. Dit moet partijen toelaten om effectief gebruik te kunnen maken van de beschikbare rechtsmiddelen.²²⁸

Op grond van artikel 794 Ger.W. kan het gerecht ambtshalve of op verzoek van één van de partijen een fout in de gerechtelijke uitspraak rechtzetten, te weten kennelijke verschrijvingen of vergissingen waarover geen redelijke twijfel kan bestaan. Ook een louter formele miskenning van de wet van 15 juni 1935 op het gebruik der talen in gerechtszaken kan verbeterd worden.

Nu de vordering tot verbetering de in het vonnis bevestigde rechten niet vermag uit te breiden, te beperken of te wijzigen, de vordering tot verbetering evenmin een middel mag zijn om afbreuk te doen aan het gezag van gewijsde van de voorheen genomen beslissing én de rechter zijn beslissing enkel kan verbeteren in zoverre die beslissing niet is bestreden met een rechtsmiddel,

²²⁶ GwH 14 maart 2019, nr. 43/2019, B.8-B.10.

²²⁷ GwH 18 juli 2019, nr. 112/2019, B.29.2 en B.56.1-B.56.2.

²²⁸ GwH 19 september 2019, nr. 120/2019, B.11.2, met verwijzing naar EHRM, grote kamer, 21 januari 1999, García Ruiz t. Spanje, § 26; EHRM, 27 september 2001, Hirvisaari t. Finland, § 30; EHRM, grote kamer, 16 november 2010, *Taxquet t. België*, § 90; EHRM 29 november 2016, *Lhermitte t. België*, § 67

houdt artikel 794 Ger.W. geen schending in van het recht op een eerlijk proces en het beginsel van rechtszekerheid en motivering niet.²²⁹

10.9. Redelijke termijn

116. Overeenkomstig artikel 2244, §1, lid 2 BW stuit de dagvaarding voor het gerecht de verjaring van een burgerlijke vordering tot aan de definitieve uitspraak erover. De vordering is dus onverjaarbaar zolang er geen uitspraak is. Een vordering tot tenuitvoerlegging verjaart evenwel tien jaar na de uitspraak, overeenkomstig 2262*bis* BW.²³⁰

Het Hof oordeelt in arrest 107/2019 dat niet op onevenredige wijze afbreuk wordt gedaan aan de rechten van de rechtzoekende die, in het kader van een burgerlijk proces, wordt geconfronteerd met de inertie van diegene die beweert zijn schuldeiser te zijn. Niet alleen dienen de verjaringstermijnen verschillende doeleinden (m.n. het doen erkennen van een recht dan wel het doen uitvoeren van een reeds erkend recht), bovendien biedt het Gerechtelijk Wetboek mogelijkheden om op te treden tegen inertie van de schuldeiser tijdens de burgerlijke vordering, door de instaatstelling van de zaak te vorderen of het doen bestraffen van deloyaal procesgedrag door de rechter.

Evenmin houdt de stuiting van de verjaring tot de uitspraak van een definitieve beslissing op grond van artikel 6 van het EVRM een overschrijding van de redelijke termijn in. Het is de verwijzende rechter die, rekening houdend met de feitelijke elementen die eigen zijn aan het geschil, nagaat of in een bepaalde zaak de redelijke termijn is overschreden.²³¹

10.11. Uitvoering van de uitspraak

117. Artikel 6, lid 1, van het EVRM vereist weliswaar de daadwerkelijke uitvoering van een rechterlijke uitspraak, maar dat houdt niet in alle omstandigheden het recht in op een onmiddellijke uitvoering. De uitvoering kan in bepaalde gevallen worden uitgesteld, wanneer daarvoor een dwingende reden van algemeen belang bestaat.

Dat is inzonderheid het geval wanneer de vernietiging door de Raad van State van een beslissing over een milieu- of omgevingsvergunning niet in de weg staat aan een nieuwe geldige bestuurshandeling waarvan de geldigheid zal komen vast te staan. Het betreft in arrest 145/2019 de mogelijkheid om, in afwachting van een definitieve beslissing over de omgevingsvergunning, bepaalde exploitaties verder te zetten. Meer bepaald betreft het exploitaties die omgevingsvergunningsplichtig zijn geworden en waarvoor een aanvraag tot het verkrijgen van een omgevingsvergunning werd ingediend, of waarvoor een verlenging van de omgevingsvergunning werd aangevraagd of een omzetting van een milieuvergunning van bepaalde duur in een omgevingsvergunning van onbepaalde duur. Het is in zulk een geval niet zonder redelijke verantwoording dat de wetgever voorziet in een regeling van voorlopige

²²⁹ GwH 19 september 2019, nr. 120/2019, B.12.3-B.13, met verwijzing naar Cass., 5 maart 1990, Arr. Cass., 1989-1990, nr. 404.

²³⁰ GwH 3 juli 2019, nr. 107/2019, B.2.1-B.3.2.

²³¹ GwH 3 juli 2019, nr. 107/2019, B.6-B.8.

handhaving van een bestaande vergunning, onder voorwaarden. Dit doet niet op onevenredige wijze afbreuk doet aan het recht op een daadwerkelijke uitvoering van de uitspraak.²³²

10.12. Recht op hoger beroep, cassatieberoep, verzet

10.12.1. Hoger beroep

118. Artikel 6 van het EVRM waarborgt niet het recht op een dubbele aanleg of op een cassatieberoep. Wanneer de wetgever evenwel ten aanzien van bepaalde rechterlijke beslissingen voorziet in de mogelijkheid om hoger beroep of cassatieberoep in te stellen, mag hij die mogelijkheid niet zonder redelijke verantwoording ontzeggen aan rechtzoekenden die zich in een vergelijkbare situatie bevinden. Het recht op een dubbele aanleg in strafzaken wordt gewaarborgd door artikel 2 van het Zevende Aanvullend Protocol bij het EVRM en door artikel 14, lid 5 van het IVBPR. Lidstaten bij het EVRM mogen dat recht aan bepaalde voorwaarden onderwerpen, maar die beperkingen in interne wetgevingen moeten naar analogie met artikel 6 van het EVRM een wettig doel nastreven en mogen geen afbreuk doen aan het wezen zelf van dat recht. Het recht op hoger beroep moet bijvoorbeeld niet noodzakelijk zowel betrekking hebben op de schuldigverklaring als op de veroordeling, of kan aan een voorafgaande toelating worden onderworpen.²³³

De beoordeling van een “nieuw element” in hoger beroep in strafzaken kwam hoger reeds aan bod (*supra* nr. 80).

119. Op grond van artikel 187, §6, 1° Sv. in samenhang gelezen met artikel 187, §9, lid 2 Sv. maakt het hoger beroep tegen de beslissing waarbij het verzet als ongedaan wordt beschouwd, de grond van de zaak aanhangig bij de rechter in hoger beroep.

Artikel 187, §9, lid 2 voorziet echter niet in het omgekeerde scenario, waarbij een hoger beroep tegen de beslissing die het verzet als gedaan beschouwt, inhoudt dat de grond van de zaak aanhangig wordt gemaakt bij de rechter in hoger beroep wanneer die laatste het verzet voor het eerst ongedaan verklaart in hoger beroep. Een bij verstek veroordeelde beklaagde wiens verzet niet ongedaan is verklaard door de rechter bij wie het verzet werd ingesteld, verliest aldus de mogelijkheid om opnieuw te worden berecht en een nieuwe beslissing over de strafvordering te verkrijgen in geval van een hoger beroep van het openbaar ministerie dat beperkt is tot het als gedaan beschouwde karakter van het verzet. Deze lacune is niet verenigbaar met artikel 13 van de Grondwet, in samenhang gelezen met artikel 2 van het Zevende Protocol bij het EVRM en artikel 14, lid 5 van het IVBPR.²³⁴

120. Zoals hogerop vermeld (*supra* nr. 111), biedt artikel 11*bis* van de RvS-wet de mogelijkheid om een vordering tot schadevergoeding in te stellen voor schade geleden door een vernietigde bestuurshandeling, voor de Raad van State zelf. De Raad oordeelt hierover, zonder dat de mogelijkheid bestaat hiertegen hoger beroep in te stellen. De verzoeker die een vordering tot

²³² GwH 17 oktober 2019, nr. 145/2019, B.12.2 en 15.4, *in fine*, met verwijzing naar GwH 27 maart 2015, nr. 56/2014, B.5 en EHRM, 13 december 2018, Casa di Cura Valle Fiorita S.r.l. t. Italië, § 69.

²³³ GwH 23 mei 2019, nr. 70/2019, B.12.1 en GwH 16 mei 2019, nr. 67/2019, B.8-B.9.1, met verwijzing naar EHRM, grote kamer, 26 oktober 2000, Kudla t. Polen, § 122; EHRM, Panou t. Griekenland, 8 januari 2009, § 32, EHRM 8 januari 2009, Patsouris t. Griekenland, § 35, EHRM 18 december 2007, Marini t. Albanië, § 120 en EHRM 17 juli 2012, Muscat t. Malta, § 42.

²³⁴ GwH 26 september 2019, nr. 123/2019, B.6.2 - B.7 en B.9.1. *in fine*.

schadevergoeding instelt voor de Raad van State en de verzoeker die hetzelfde doet voor de burgerlijke rechter, bevinden zich als gevolg van hun vrije forumkeuze niet in een vergelijkbare situatie. Binnen beide mogelijke procedures bestaat echter geen verschil in behandeling tussen de verzoekende partij en de tegenpartij en is er dus geen sprake van een schending van de artikelen 10 en 11 van de Grondwet.²³⁵

121. De regels en barema's tot vaststelling van de erelonen, de emolumenten en de kosten van de schuldbemiddelaar bestaan uit vergoedingen door de Koning bepaald. Het ereloon en de emolumenten zijn forfaitair. Dit kader biedt weinig of geen beoordelingsruimte aan de rechter. Van discriminatie zou alleen sprake kunnen zijn indien het verschil in behandeling tegenover andere beroepscategorieën dat voortvloeit uit de toepassing van de toepasselijke procedureregels een onevenredige beperking van de rechten van de betrokkenen met zich zou meebrengen. De onmogelijkheid om hoger beroep in te stellen tegen de beschikking van de rechter die uitsluitend betrekking heeft op de begroting van erelonen, emolumenten en kosten, leidt niet tot een onevenredige beperking van de rechten van de schuldbemiddelaars.²³⁶

10.12.2. Cassatieberoep

122. Tegen een vonnis van de vrederechter over een betwisting van de vaststelling van de waarde of oppervlakte van de kavel(s) van een ruilverkaveling, is overeenkomstig artt. 23 en 43 van de wet van 22 juli 1970 op de ruilverkaveling, geen cassatieberoep door belanghebbenden mogelijk.²³⁷

De ruilverkaveling strekt ertoe, in het algemeen belang, te komen tot een betere exploitatie van de landeigendommen. De wetgever wilde de procedure sneller laten verlopen en voor maximale rechtszekerheid zorgen voor de belanghebbende eigenaars, vruchtgebruikers, gebruikers en houders van zakelijke rechten. Het uitsluiten van de mogelijkheid om (behoudens verzet) rechtsmiddelen in te stellen tegen het vonnis van de vrederechter, doet in dat licht niet op onevenredige wijze afbreuk aan de rechten van de betrokkenen, nu ook tijdens de procedure de rechten van de verdediging van betrokkenen geëerbiedigd zijn, door o.a. inspraak tijdens het openbaar onderzoek en in sommige gevallen een recht om gehoord te worden door het ruilverkavelingscomité.²³⁸

123. In arrest 158/2019 bestendig het Grondwettelijk Hof zijn rechtspraak waarin het stelt dat het recht op een eerlijk proces van een tuchtrechtelijk veroordeeld persoon (*in casu* accountant of belastingadviseur) niet op onevenredige wijze beperkt wordt doordat zij voor het indienen van een voorziening in cassatie niet eender welke advocaat mag aanstellen doch een beroep moet doen op een advocaat bij het Hof van Cassatie (naar analogie met burgerlijke procedures en in tegenstelling tot strafrechtelijke procedures). De commissie van beroep is een met eigenlijke rechtspraak belast orgaan en de wetgever vermocht er bijgevolg de rechtspleging zoals in burgerlijke zaken op van toepassing te maken.²³⁹

124. De onmogelijkheid om onmiddellijk cassatieberoep in te stellen tegen voorbereidende beslissingen is een adequate maatregel om de gerechtelijke achterstand bij het Hof van Cassatie

²³⁵ GwH 23 mei 2019, nr. 70/2019, B.12.2 - B.12.3.

²³⁶ GwH 8 mei 2019, nr. 55/2019, B.13 - B.14.3.

²³⁷ GwH 8 mei 2019, nr. 62/2019, B.1-1-B.1.2.

²³⁸ GwH 8 mei 2019, nr. 62/2019, B.8.2 - B.8.5.

²³⁹ GwH 24 oktober 2019, nr. 158/2019, B.4-B.5, met verwijzing naar GwH 20 december 2012, nr. 160/2012, B.6.

te bestrijden. Die maatregel beperkt op zich de rechten van de betrokkenen niet op onevenredige wijze omdat zij nog steeds cassatieberoep kunnen instellen, zij het slechts na het eindarrest of het eindvonnis.²⁴⁰

De onmogelijkheid om onmiddellijk cassatieberoep in te stellen tegen de beslissing tot uithandengeving, beperkt echter op onevenredige wijze de rechten van de betrokken minderjarige. Een dergelijke beslissing heeft immers tot gevolg, zo oordeelt het Grondwettelijk Hof in arrest 161/2019, dat de bijzondere maatregelen waarin voor de minderjarigen is voorzien, niet langer van toepassing zijn en dat de betrokken minderjarige aan de gewone rechtsmacht wordt onderworpen. De mogelijkheid om cassatieberoep in te stellen na de eindbeslissing ten gronde kan in dat geval niet volstaan, omdat de minderjarige dan doorgaans reeds meerderjarig zal zijn.²⁴¹

10.12.3. Verzet

125. Artikel 1047 Ger.W. beperkt de mogelijkheid om verzet in te stellen tot verstekvonnissen waartegen geen hoger beroep mogelijk is. De wetgever wil er hiermee voor zorgen dat de procedure binnen een redelijke termijn finaal wordt beslecht, hetgeen een legitiem doel is. Het onderscheid tussen al dan niet appelleerbare vonnissen is bovendien objectief en pertinent in het licht van dat doel. Artikel 1047, eerste lid, Ger.W. is verenigbaar met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met artikel 6 van het EVRM en artikel 14 van het IVBPR.²⁴²

10.13. *Non bis in idem*

126. Krachtens het algemeen rechtsbeginsel *non bis in idem* mag niemand voor een tweede keer worden berecht of gestraft voor een strafbaar feit waarvoor hij reeds bij einduitspraak is veroordeeld of waarvan hij is vrijgesproken. Dat beginsel wordt eveneens gewaarborgd in artikel 4 van het Zevende Protocol bij het EVRM. *Non bis in idem* verbiedt een persoon te vervolgen of te berechten voor een tweede misdrijf voor zover identieke feiten of feiten die in hoofdzaak dezelfde zijn, eraan ten grondslag liggen. Het beginsel *non bis in idem* is enkel van toepassing indien vaststaat dat de in het geding zijnde maatregel van strafrechtelijke aard is.²⁴³

Zoals hogerop vermeld (*supra* nr. xx) valt de ambtshalve regularisatie van bijdragen, gezien de burgerlijke aard ervan, niet onder het toepassingsgebied van artikel 6 van het EVRM en is evenmin

²⁴⁰ Zie GwH 21 december 2017, nr. 148/2017 met betrekking tot de onmogelijkheid om direct cassatieberoep in te stellen tegen een aantal beslissingen van de kamer van inbeschuldigingstelling, waarnaar wordt verwezen in GwH 24 oktober 2019, nr. 161/2019, B.4. en B.8.

²⁴¹ GwH 24 oktober 2019, nr. 161/2019, B.9.

²⁴² GwH 28 november 2019, nr. 193/2019, B.4.1 – B.6, met verwijzing naar GwH 7 juni 2018, nr. 72/2018, waarin het Hof een gelijkaardige redenering opbouwde over artikel 806 Ger.W., dat stelt dat “de rechter in het verstekvonnis de vorderingen of verweermiddelen van de verschijnende partij inwilligt, behalve in zoverre de rechtspleging, die vorderingen of middelen strijdig zijn met de openbare orde [...]”. Artikel 806 beperkt de rechtsmacht van de rechter die bij verstek oordeelt, volgens het Hof, niet op onevenredige wijze. Ongeacht de omvang van de beoordeling door de rechter in het verstekvonnis dat niet in laatste aanleg werd gewezen, blijft dat vonnis immers vatbaar voor een hoger beroep, waarin uitspraak wordt gedaan met volle rechtsmacht.

²⁴³ GwH 4 april 2019, nr. 50/2019, B.3.1 – B.3.2, met verwijzing naar EHRM, grote kamer, 10 februari 2009, Zolotoukhine t. Rusland, § 82 en EHRM, grote kamer, 15 november 2016, A en B t. Noorwegen, §§101-134; 31 mei 2011, Kurdov en Ivanov t. Bulgarije, §§ 35-46; grote kamer, 10 februari 2009, Zolotoukhine t. Rusland, §§ 52-57, 70-84 voor wat betreft de vereiste dat de maatregel van strafrechtelijke aard is.

het beginsel *non bis in idem* van toepassing wat betreft het opleggen ervan naast en boven de administratieve geldboete voorzien in artikel 151 van het Sociaal Strafwetboek.²⁴⁴

127. Het beginsel *non bis in idem* is wel van toepassing op de sancties voor laattijdige aangifte voorzien in artikelen 444 en 445 WIB1992. Hogerop werd over die bepalingen reeds gesteld dat zij sancties van strafrechtelijke aard in de zin van artikel 4 van het Zevende Protocol bij het EVRM zijn (*supra* nr. xx). De administratie kiest welke van beide sancties dient te worden toegepast naar gelang de ernst van de feiten die aan de belastingplichtige worden toegerekend, met inachtneming van het evenredigheidsbeginsel in strafzaken, waarop de bevoegde rechtscolleges controle uitoefenen.²⁴⁵

11. Nullum crimen, nulla poena sine lege

128. Artikel 12, tweede lid, van de Grondwet waarborgt dat niemand kan worden vervolgd dan in de gevallen die de wet bepaalt en in de vorm die ze voorschrijft. Artikel 14 van de Grondwet behelst het principe dat geen straf kan worden ingevoerd of toegepast dan krachtens de wet. Dit strafrechtelijk wettigheidsbeginsel is op analoge wijze gewaarborgd in artikel 7, lid 1, van het EVRM, artikel 15, lid 1, van het IVBPR en artikel 49, lid 1, van het EU-Handvest.²⁴⁶

Overeenkomstig het strafrechtelijk wettigheidsbeginsel dient de wetgever in voldoende nauwkeurige, duidelijke en rechtszekerheid biedende bewoordingen te bepalen welke feiten strafbaar worden gesteld. De strafwet moet aldus worden geformuleerd in bewoordingen op grond waarvan eenieder, op het ogenblik waarop hij een gedrag aanneemt, kan uitmaken of dat gedrag al dan niet strafbaar is. Aan deze vereiste is voldaan wanneer de rechtszoekende aan de hand van de bewoordingen van de relevante bepaling en, indien nodig, met behulp van de interpretatie daarvan door de rechtscolleges, kan weten voor welke gedragingen hij strafrechtelijk aansprakelijk kan worden gesteld. Enkel bij het onderzoek van een specifieke strafbepaling is het mogelijk om, rekening houdend met de elementen eigen aan de misdrijven die zij wil bestraffen, te bepalen of de door de wetgever gehanteerde algemene bewoordingen zo vaag zijn dat ze het strafrechtelijk wettigheidsbeginsel zouden schenden. Het wettigheidsbeginsel in strafzaken verhindert echter niet dat de wet aan de rechter een beoordelingsbevoegdheid toekent. Het bevat daarenboven de waarborg dat geen enkele gedraging strafbaar zal worden gesteld dan krachtens regels aangenomen door een democratisch verkozen beraadslagende vergadering.²⁴⁷ Het wettigheidsbeginsel in strafzaken belet daarbij niet dat de Koning gemachtigd wordt om het strafbare gedrag nader te omschrijven, voor zover die machtiging voldoende nauwkeurig is omschreven en betrekking heeft op de tenuitvoerlegging van maatregelen waarvan de essentiële elementen vooraf door de wetgevende macht zijn vastgesteld.²⁴⁸

²⁴⁴ GwH 4 april 2019, nr. 50/2019, B.6 – B.7.

²⁴⁵ GwH 23 januari 2019, 7/2019, B.12.3 – B.12.4.

²⁴⁶ GwH 14 maart 2019, nr. 44/2019, B.8-B.9; GwH 26 september 2019, nr. 123/2019, B.2.2-B.2.3; GwH 10 oktober 2019, nr. 128/2019, B.7.1

²⁴⁷ GwH 14 maart 2019, nr. 44/2019, B.9.1; GwH 10 oktober 2019, nr. 128/2019, B.7.2.

²⁴⁸ GwH 10 oktober 2019, nr. 128/2019, B.9.1.

In 2019 bevestigde het Grondwettelijk Hof zijn vaste rechtspraak inzake het strafrechtelijk wettigheidsbeginsel in een aantal arresten.²⁴⁹ In een andere bijdrage wordt deze rechtspraak nader besproken.²⁵⁰

12. Evenredigheid van de straf

129. De wetgever heeft een zekere een beoordelingsbevoegdheid om te oordelen over de laakbaarheid van bepaalde feiten, de vaststelling ervan als een misdrijf, de ernst van dat misdrijf en de zwaarwichtigheid waarmee het kan worden bestraft. Het is aldus niet aan het Hof om bij de vraag naar verantwoording van verschillen in bestraffing dit oordeel opnieuw te vellen. Het Hof dient zijn onderzoek te beperken tot de gevallen waarin de keuze van de wetgever dermate onsamenhangend is dat ze leidt tot een kennelijk onredelijk verschil in behandeling of tot een kennelijk onevenredige straf. De keuze van de wetgever om de toestemming van de minderjarige die de volle leeftijd van zestien jaar heeft bereikt wel in acht te nemen wanneer een meerderjarige seksuele betrekkingen heeft met deze persoon, zodat deze feiten niet kunnen worden bestraft op grond van de artikelen 372 en 35 van het Strafwetboek, terwijl dit niet in acht wordt genomen wanneer een meerderjarig persoon deze minderjarige met toestemming aanzet tot ontucht teneinde driften van de minderjarige zelf te voldoen, zodat deze feiten wel kunnen worden bestraft op grond van artikel 379, eerste lid, van het Strafwetboek, is aldus verenigbaar met het gelijkheidsbeginsel.²⁵¹

130. De fiscale geldboete en belastingverhoging bij laattijdige aangifte uit de artikelen 444-445 van het WIB 1992 hebben een overheersend repressief karakter en zijn dus strafsancities (*supra* nr. 68).²⁵² De administratie dient dan ook te kiezen tussen een van beide sancties naargelang de ernst van de feiten die aan de belastingplichtige worden toegerekend, met inachtneming van het evenredigheidsbeginsel in strafzaken.²⁵³

13. Het rechtszekerheidsbeginsel en het vertrouwensbeginsel

131. Zowel het rechtszekerheidsbeginsel als het vertrouwensbeginsel komen regelmatig aan bod in de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof. Dit is bijvoorbeeld het geval wanneer het Hof oordeelt over de handhaving van de rechtsgevolgen van vernietigde bepalingen,²⁵⁴ wanneer het oordeelt over de noodzaak van een overgangsregeling,²⁵⁵ wanneer het een retroactieve²⁵⁶ of

²⁴⁹ GwH 28 februari 2019, nr. 31/2019, B.4-B.5; GwH 14 maart 2019, nr. 44/2019, B.14-B.16; GwH 8 mei 2019, nr. 60/2019, B.4-B.5; GwH 18 juli 2019, nr. 112/2019, B.11.3, B.19.2 en B.28.2; GwH 26 september 2019, nr. 123/2019, B.2.3; GwH 10 oktober 2019, nr. 128/2019, B.11.1-B.14.

²⁵⁰ D. BIJNENS, H. BORTELS en J. THEUNIS, "Behoorlijke wetgeving in de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof (2019-2020)", *TvW* 2021 (te verschijnen).

²⁵¹ GwH 28 mei 2019, nr. 89/2019, B.6-B.9.

²⁵² GwH 23 januari 2019, nr. 7/2019, B.12.3, met verwijzing naar GwH 3 april 2014, nr. 61/2014.

²⁵³ GwH 23 januari 2019, nr. 7/2019, B.12.3-B.12.4.

²⁵⁴ GwH 14 maart 2019, nr. 46/2019, B.7; GwH 6 juni 2019, nr. 96/2019, B.11.3; GwH 5 december 2019, nr. 194/2019, B.20.1-B.20.2.

²⁵⁵ GwH 14 maart 2019, nr. 41/2019, B.7.1-B.11; GwH 8 mei 2019, nr. 64/2019, B.12.1-B.12.2; GwH 10 juli 2019, nr. 109/2019, B.25-B.26; GwH 13 augustus 2019, nr. 117/2019, B.18.1-B.19.4; GwH 24 oktober 2019, nr. 148/2019, B.19.1-B.19.2; GwH 24 oktober 2019, nr. 152/2019, B.5-B.7; GwH 13 november 2019, nr. 174/2019, B.17.1-B.18.5; GwH 5 december 2019, nr. 195/2019, B.11; GwH 5 december 2019, nr. 198/2019, B.11.

²⁵⁶ GwH 4 april 2019, nr. 54/2019, B.3.2-B.6; GwH 10 juli 2019, nr. 109/2019, B.23; GwH 18 juli 2019, nr. 112/2019, B.35.2 en B.40.2-B.40.3; GwH 26 september 2019, nr. 126/2019, B.4; GwH 10 oktober 2019, nr. 132/2019, B.3; GwH

interpretatieve²⁵⁷ wet beoordeelt en wanneer het vaststelt of een lacune zelfherstellend is.²⁵⁸ In de reeds vermelde bijdrage over de beginselen van behoorlijke wetgeving komt deze rechtspraak over het rechtszekerheidsbeginsel en het vertrouwensbeginsel uitgebreid aan bod.²⁵⁹

14. Beginselen van behoorlijk bestuur

132. De algemene beginselen van behoorlijk bestuur zijn geen referentienormen waar het Hof rechtstreeks aan toetst, maar soms komen zij zijdelings aan bod in de rechtspraak. Zo benadrukt het Hof dat indien een schatter-expert geschrapt wordt van de lijst van erkende schatters-experten, zoals geregeld in artikel 3.3.1.0.9/1, § 2, van de Vlaamse Codex fiscaliteit (*supra* nr. xx), de Vlaamse belastingdienst bij het nemen van die beslissing de beginselen van behoorlijk bestuur dient na te leven. In geval van beroep tegen deze beslissing dient het beroepsorgaan eveneens de beginselen van behoorlijk bestuur na te leven.²⁶⁰ Ook wat betreft de regeling van de vervanging, het beheer en de bewaring van bestuursdocumenten moeten de Vlaamse regering, de voorziene selectiecommissies en de betrokken overheidsinstanties de algemene beginselen van behoorlijk bestuur naleven. Deze vereisen dat bestuursdocumenten niet voortijdig en op willekeurige wijze worden vernietigd.²⁶¹

In arrest 112/2019 over de Vreemdelingenwet (*supra* nr. xx) onderstreept het Hof dat de beslissingen van de bevoegde overheid afdoende gemotiveerd dienen te zijn, mede in het licht van het evenredigheidsbeginsel.²⁶² Iedere bestuurde heeft recht op de uitdrukkelijke motivering van bestuurshandelingen met individuele strekking. Artikel 62, § 2, van de Vreemdelingenwet bevat een uitzondering op deze uitdrukkelijke motivering indien redenen van staatsveiligheid zich daartegen verzetten. Het Hof oordeelt dat deze uitzondering slechts verenigbaar is met het recht op de uitdrukkelijke motivering van bestuurshandeling indien de bepaling zo geïnterpreteerd wordt dat zij een uitzondering op dat recht enkel mogelijk maakt in de hypothesen voorzien in artikel 4 van de wet van 29 juli 1991 betreffende de uitdrukkelijke motivering van de bestuurshandelingen.²⁶³ Het Hof herhaalt eveneens dat de beginselen van behoorlijk bestuur vereisen dat een vreemdeling dient te worden gehoord alvorens een maatregel genomen wordt die hem schade kan berokkenen. Dit is in het bijzonder zo wanneer er, bij een beslissing tot verwijdering, redelijke twijfel bestaat over het land van herkomst van de vreemdeling.²⁶⁴ Bovendien is het recht om te worden gehoord vóór het nemen van de beslissing tot de beëindiging van het verblijf en, in voorkomend geval, tot het inreisverbod, een algemeen rechtsbeginsel. De naleving van dit recht vereist echter niet dat de vreemdeling vooraf wordt gehoord door een derde

10 oktober 2019, nr. 133/2019, B.5-B.7; GwH 24 oktober 2019, nr. 152/2019, B.5-B.7; GwH 12 december 2019, nr. 200/2019, B.6-B.8 en B.12-B.21.

²⁵⁷ GwH 8 mei 2019, nr. 65/2019, B.2-B.5.2.

²⁵⁸ GwH 6 juni 2019, nr. 96/2019, B.11.2; GwH 19 juni 2019, nr. 99/2019, B.7.3; GwH 5 december 2019, nr. 197/2019, B.9.

²⁵⁹ D. BIJNENS, H. BORTELS en J. THEUNIS, "Behoorlijke wetgeving in de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof (2019-2020)", *TvW* 2021 (te verschijnen).

²⁶⁰ GwH 28 mei 2019, nr. 84/2019, B.23.1-B.23.2 en B.30.1.

²⁶¹ GwH 6 juni 2019, nr. 97/2019, B.9.4.

²⁶² GwH 18 juli 2019, nr. 112/2019, B.32.3 en B.42.2.

²⁶³ GwH 18 juli 2019, nr. 112/2019, B.79.1-B.79.4.

²⁶⁴ GwH 18 juli 2019, nr. 112/2019, B.45.5.

instantie die advies moet uitbrengen aan de administratieve overheid.²⁶⁵ Ook is dit recht niet absoluut; er zijn beperkingen mogelijk.²⁶⁶ Het Hof verduidelijkt overigens dat de wetgever, wanneer hij in de wet het fundamenteel recht opneemt om te worden gehoord vóór het nemen van een griefhoudende beslissing, er niet toe gehouden is zelf de details van de ingevoerde procedure te regelen teneinde de naleving van dat recht te waarborgen.²⁶⁷

15. De rechten van het kind

133. Artikel 22*bis* van de Grondwet en artikel 3, lid 1, van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) bepalen dat het belang van het kind in de eerste plaats in aanmerking genomen dient te worden bij elke beslissing die het kind aangaat.²⁶⁸ In de context van een vordering tot onderzoek naar het vaderschap betreffende het kind dat is geboren met behulp van een techniek van exogene medisch begeleide voortplanting, oordeelt het Hof in arrest 19/2019 dat het verhinderen van de gerechtelijke vaststelling van het vaderschap op onevenredige wijze afbreuk doet aan het recht dat rekening gehouden wordt met het hoger belang van het kind. De vaststelling van een tweede afstammingsband, waarin het recht van het kind op de bescherming en op het welzijn is verankerd, wordt immers behoudens uitzonderlijke omstandigheden geacht overeen te stemmen met zijn hoger belang. Daarbij komt dat wanneer het wensouderschap heeft geleid tot de geboorte van een kind, de vaststelling van de dubbele afstammingsband ten aanzien van de wensouders voor het kind onbetwistbaar een belangrijk element van zijn identiteit vormt. Om deze reden stemt die vaststelling, behoudens uitzonderlijke omstandigheden, overeen met de vereiste dat rekening gehouden wordt met het hoger belang van het kind.²⁶⁹

De vaststelling van een tweede afstammingsband moet echter niet altijd geacht worden overeen te stemmen met zijn hoger belang. Wanneer de moeder van het kind een vordering tot gerechtelijke vaststelling van het vaderschap instelt en de biologische vader zich hiertegen verzet, dient het belang van het kind steeds apart in aanmerking genomen te worden. Dit belang valt immers niet in alle omstandigheden samen met het belang van de moeder.²⁷⁰

134. Voor de vrijwaring van het hoger belang van het kind is het niet noodzakelijk dat ook de grootouders of het openbaar ministerie, in andere hypothesen dan die welke onder de openbare orde ressorteren, de erkenning van het vaderschap kunnen betwisten. Wanneer het belang van het kind dit vereist, kan er immers worden vermoed dat de persoon die het kind heeft erkend, de persoon die ingestemd heeft met die erkenning alsook de persoon die, in voorkomend geval, de afstamming opeist in beginsel het meest geschikt zijn om een vordering tot betwisting van de erkenning in te stellen. Bovendien beschikt het kind zelf over een recht om een vordering in te stellen tot betwisting van zijn eigen erkenning.²⁷¹

²⁶⁵ GwH 18 juli 2019, nr. 112/2019, B.75.1-B.75.5, met verwijzing naar HvJ 5 november 2014, C-166/13, Mukarubega, punt 45; HvJ 11 december 2014, C-249/13, Boudjlida, punten 34-39 en RvS 7 juni 2018, nr. 241.738.

²⁶⁶ GwH 18 juli 2019, nr. 112/2019, B.77.1-B.77.5, met verwijzing naar HvJ 11 december 2014, C-249/13, Boudjlida, punt 43.

²⁶⁷ GwH 18 juli 2019, nr. 112/2019, B.78.2.

²⁶⁸ GwH 7 februari 2019, nr. 19/2019, B.10.1-B.10.2; GwH 28 februari 2019, nr. 36/2019, B.18.1; GwH 29 augustus 2019, nr. 118/2019, B.9.1; GwH 29 augustus 2019, nr. 119/2019, B.6.6; GwH 28 november 2019, nr. 190/2019, B.5.

²⁶⁹ GwH 7 februari 2019, nr. 19/2019, B.10-B.12.

²⁷⁰ GwH 28 november 2019, nr. 190/2019, B.7-B.9.2.

²⁷¹ GwH 7 februari 2019, nr. 20/2019, B.6.2-B.7.2.

135. Hoewel het belang van het kind een primordiaal karakter heeft, heeft het daarom nog geen absoluut karakter. De bijzondere plaats die het belang van het kind opneemt in de belangenafweging neemt niet weg dat eveneens rekening gehouden moet worden met de belangen van de in het geding zijnde partijen. In het arrest over het statuut van de pleegzorger (*supra* xx) stelt het Hof dat de bevoegde overheden de mogelijkheid moeten hebben om *in concreto* een afweging te maken tussen de belangen van de verschillende betrokken partijen, waarbij het belang van het kind noodzakelijkerwijs in alle gevallen een voorrangspositie neemt. Het feit dat de familierechtbank enkel de mogelijkheid heeft om te weigeren de overeenkomsten over de pleegzorg te homologeren indien deze in strijd zijn met het belang van het kind voldoet aan deze vereiste, aangezien ten tijde van het sluiten van de overeenkomsten reeds oog was voor de belangen van de verschillende partijen.²⁷²

136. Elk kind heeft overeenkomstig artikel 7 van het IVRK vanaf de geboorte recht op een naam. Het is redelijk verantwoord dat de wetgever, voor het kind wiens afstamming eerst ten aanzien van een van beide ouders vaststaat en pas nadien ten aanzien van de andere ouder komt vast te staan, erin heeft voorzien dat de reeds toegekende naam slechts kan worden gewijzigd met instemming van beide ouders, die samen het meest geschikt kunnen worden geacht om het belang van het kind te kunnen beoordelen, zodat die naam bij onenigheid onveranderd blijft.²⁷³ Het akkoord van beide ouders is steeds vereist voor een wijziging van de naam van het kind. Dat dit tot gevolg heeft dat een wijziging van de naam van het kind enkel mogelijk is door slechts één ouder indien de andere ouder overleden is, en niet indien slechts één ouder het ouderlijk gezag uitoefent, maakt geen ongerechtvaardigd verschil in behandeling uit.²⁷⁴

137. Bij het opstellen van een erfovereenkomst kunnen minderjarigen alleen als vermoedelijke erfgenamen partij zijn. Bovendien kan de overeenkomst in kwestie voor die minderjarigen niet de verzaking van rechten in een niet opengevallen nalatenschap tot gevolg hebben. Daarbij komt dat de ouder of de voogd van de minderjarige van de vrederechter de bijzondere machtiging dient te verkrijgen om de minderjarige in de hoedanigheid van vermoedelijke erfgenaam in de erfovereenkomst te vertegenwoordigen. Met deze regeling wordt gewaarborgd dat bij elke beslissing die op een kind betrekking heeft, het hoger belang van dit kind de eerste overweging is.²⁷⁵

138. Bij het nemen van een beslissing tot beëindiging van het verblijf van een vreemdeling en bij de uitvoering van diezelfde beslissing, dient de overheid, krachtens artikel 22*bis*, vierde lid, van de Grondwet, in de eerste plaats rekening houden met het hoger belang van het kind, ook indien de wet dit niet uitdrukkelijk bepaalt.²⁷⁶ Dit houdt meer concreet in dat de overheid verplicht is om de evenredigheid van de beslissing te onderzoeken ten aanzien van het hoger belang van de minderjarige familieleden van de vreemdeling op wie de beslissing rechtstreeks of indirect betrekking kan hebben.²⁷⁷ Het Hof oordeelt dat deze voorwaarde impliciet vervat zit in artikel 44*bis*,

²⁷² GwH 28 februari 2019, nr. 36/2019, B.18.2-B.23.1.

²⁷³ GwH 7 februari 2019, nr. 21/2019, B.3-B.4; GwH 6 juni 2019, nr. 95/2019, B.11.3-B.11.4.

²⁷⁴ GwH 6 juni 2019, nr. 95/2019, B.17-B.22.

²⁷⁵ GwH 17 oktober 2019, nr. 137/2019, B.8.1-B.8.2.

²⁷⁶ GwH 18 juli 2019, nr. 112/2019, B. 41.2.

²⁷⁷ GwH 18 juli 2019, nr. 112/2019, B.32.3.

paragraaf 4, van de Vreemdelingenwet, waar deze bepaalt dat de minister of zijn gemachtigde rekening moet houden met de ‘gezinssituatie’ van de betrokkene.²⁷⁸

139. De hervorming van het belastingkrediet voorziet in een nieuwe regeling waarbij asielzoekers uitgesloten worden van het belastingkrediet voor kinderen ten laste zolang hun asielprocedure loopt. Het Hof oordeelt dat dit geen afbreuk doet aan het hoger belang van het kind, aangezien dit belang overeenkomstig de bestreden wet steeds primeert bij alle beslissingen met betrekking tot minderjarigen.²⁷⁹

140. Indien een gerechtelijke jeugdhulpmaatregel die is opgelegd door de jeugdrechter niet kan worden uitgevoerd met de nodige spoedeisendheid en de betrokken minderjarige hierdoor in een niet-aangepaste omgeving wordt geplaatst, kan dit aanleiding geven tot een schending van de rechten van het kind. Het Hof stelt in arrest 118/2019 dat hetzelfde geldt wanneer een jeugdrechter wordt geconfronteerd met een gebrek aan plaatsen in aangepaste inrichtingen of met de situatie dat geen van de inrichtingen de zorg kan verstrekken die de betrokken minderjarige vereist. De afwezigheid of de ontoereikendheid van adequate inrichtingen kunnen echter niet worden verweten aan de decretale regeling inzake de gerechtelijke jeugdhulpverlening, maar aan de uitvoering ervan, waarover het Hof zich niet vermag uit te spreken.²⁸⁰ De procedure voor de jeugdrechter zoals voorzien in het Decreet Integrale Jeugdhulp biedt de nodige waarborgen om de belangen van het kind te beschermen.²⁸¹ De verplichte beëindiging van de gerechtelijke jeugdhulpverlening door de jeugdrechter, zoals voorzien in artikel 54 van hetzelfde decreet, voorziet daarentegen niet in de nodige waarborgen. De jeugdrechter kan immers niet oordelen of de intrekking van een beschermingsmaatregel, zoals voorzien in dat artikel, in het belang van de minderjarige is. Bovendien staat tegen deze rechterlijke beslissing geen toegang tot de jeugdrechter open waarbij over die beslissing een debat op tegenspraak kan worden gevoerd en waarbij de minderjarige, zijn ouders, het openbaar ministerie en andere belanghebbenden kunnen worden gehoord.²⁸²

16. De vrijheid van handel en nijverheid

141. De vrijheid van ondernemen wordt gewaarborgd in artikel II.3 van het Wetboek van Economisch Recht, dat het decreet d’Allarde vervangt. Deze vrijheid wordt eveneens gewaarborgd door artikel 16 van het EU-Handvest. Artikel 23 van de Grondwet bevat echter geen verankering van de vrijheid van handel en nijverheid of de vrijheid van ondernemen.²⁸³ De vrijheid van ondernemen is bovendien geen absolute vrijheid. De bevoegde wetgever kan de economische bedrijvigheid van personen en ondernemingen regelen, waarbij deze pas onredelijk zou optreden indien de beperking op de vrijheid van ondernemen die hij oplegt niet noodzakelijk is of onevenredig is met het nagestreefde doel.²⁸⁴

²⁷⁸ GwH 18 juli 2019, nr. 112/2019, B.55.1-55.3.

²⁷⁹ GwH 23 januari 2019, nr. 3/2019, B.11.2 en B.14.

²⁸⁰ GwH 29 augustus 2019, nr. 118/2019, B.9.3-B.9.4.

²⁸¹ GwH 29 augustus 2019, nr. 118/2019, B.13; GwH 29 augustus 2019, nr. 119/2019, B.7.1.

²⁸² GwH 29 augustus 2019, nr. 119/2019, B.7.3-B.8.

²⁸³ GwH 6 juni 2019, nr. 94/2019, B.10.2-B.10.3; GwH 17 oktober 2019, nr. 141/2019, B.9.1-B.10.2.

²⁸⁴ GwH 6 juni 2019, nr. 94/2019, B.10.4; GwH 17 oktober 2019, nr. 141/2019, B.11; GwH 20 november 2019, nr. 183/2019, B.30.

In de veronderstelling dat het verbod op betalingen in contanten bij aankoop van oude metalen, koperkabels of goederen die edele stoffen bevatten door professionele handelaars een aantasting van de vrijheid van ondernemen vormt, zou die aantasting redelijk verantwoord zijn door het doel om de strijd aan te binden tegen het witwassen van geld en heling.²⁸⁵ Dit verbod houdt noch een beroving in van eigendom, noch een beperking van het vrije genot van contanten, aangezien de professionele handelaars de contanten die zij bezitten vrij kunnen plaatsen op een bankrekening.²⁸⁶

17. Fundamentele vrijheden EU

142. Het Unierecht is van steeds toenemend belang voor de grondrechtenbescherming in onze rechtsorde. De zogenaamde ‘fundamentele vrijheden’ van de Europese Unie, die in wezen economische vrijheden waarborgen, worden dan ook steeds vaker aangevoerd voor het Grondwettelijk Hof. Zij vallen vanwege hun bijzondere aard grotendeels buiten het bestek van deze bijdrage. Om hun toenemend belang in de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof te illustreren, geven we hierna toch een voorbeeld.

In het schorsingsarrest en het daarop volgende vernietigingsarrest die betrekking hadden op de wet van 7 april 2019, die een regeling van de distributie van geneesmiddelen door groothandelaars en groothandelaars-verdelers voorzag, bevestigt het Hof dat de Europese voorschriften inzake het vrij verkeer van goederen van toepassing zijn op deze regeling.²⁸⁷ Gezien het verbod van kwantitatieve invoer- en uitvoerbeperkingen en alle maatregelen van gelijke werking tussen de lidstaten uit de artikelen 34 en 35 van het VWEU, alsook de uitzonderingsmogelijkheden voorzien in artikel 36 van het VWEU, is de regeling van de distributie van geneesmiddelen door groothandelaars en groothandelaars-verdelers in strijd met artikelen 10 en 11 van de Grondwet, in samenhang gelezen met de regels inzake de interne markt van de Europese Unie.²⁸⁸

18. De sociaaleconomische grondrechten

143. Overeenkomstig artikel 23 van de Grondwet heeft eenieder het recht om een menswaardig leven te leiden. De onderscheiden wetgevers dienen, rekening houdend met de bevoegdheidsverdelende regels, de economische, sociale en culturele rechten te waarborgen en de voorwaarden voor hun uitoefening te bepalen. Artikel 23 van de Grondwet drukt enkel het beginsel van deze rechten uit, maar specificeert niet wat zij impliceren.²⁸⁹ Deze grondwetsbepaling bevat een *standstill*-verplichting die inhoudt dat de bevoegde wetgever het niveau van bescherming dat wordt geboden door de van toepassing zijnde wetgeving niet in aanzienlijke mate

²⁸⁵ GwH 17 oktober 2019, nr. 141/2019, B.12.1-B.12.2.

²⁸⁶ GwH 17 oktober 2019, nr. 141/2019, B.14.

²⁸⁷ GwH 18 juli 2019, nr. 116/2019, B.16-B.17; GwH 17 oktober 2019, nr. 146/2019, B.16-B.17.

²⁸⁸ GwH 17 oktober 2019, nr. 146/2019, B.17-B.18.

²⁸⁹ GwH 23 januari 2019, nr. 6/2019, B.6.1; GwH 14 maart 2019, nr. 44/2019, B.32; GwH 8 mei 2019, nr. 64/2019, B.7.1; GwH 10 oktober 2019, nr. 129/2019, B.6.2; GwH 10 oktober 2019, nr. 131/2019, B.6.2; GwH 17 oktober 2019, nr. 136/2019, B.23; GwH 7 november 2019, nr. 169/2019, B.13.1; GwH 14 november 2019, nr. 176/2019, B.19.1.

kan verminderen zonder dat daarvoor redenen zijn die verband houden met het algemeen belang.²⁹⁰

Artikel 23, eerste lid, van de Grondwet vereist niet dat de wetgever de bedoelde rechten voor ieder individu op dezelfde manier waarborgt. Deze grondwetsbepaling staat er dus niet aan in de weg dat die rechten voor sommige categorieën van personen worden beperkt en gemoduleerd, op voorwaarde dat voor het verschil in behandeling een redelijke verantwoording bestaat.²⁹¹

144. Om ontvankelijk te zijn, dient een middel te kennen geven welke referentienorm geschonden is, door welke bepaling, alsook uiteen te zetten in welk opzicht die referentienorm door de bedoelde bepalingen zouden zijn geschonden.²⁹² In het arrest over de Transgenderwet bijvoorbeeld (*supra* nr. xx) lieten de verzoekende partijen na uiteen te zetten in welk opzicht artikel 23 van de Grondwet geschonden werd, waardoor dit middelonderdeel onontvankelijk was en het Hof de wet dus niet getoetst heeft aan het recht op een menswaardig leven uit artikel 23 van de Grondwet.²⁹³

18.1. Het recht op arbeid en op de vrije keuze van beroepsarbeid (artikel 23, derde lid, 1°)

145. Aangezien het recht op billijke arbeidsvoorwaarden opgenomen is onder de economische en sociale rechten die dienen te verzekeren dat eenieder een menswaardig leven kan leiden, dient het billijke karakter van die arbeidsvoorwaarden te worden beoordeeld in het licht van de vereisten van het ‘menswaardig leven’.²⁹⁴ Het Grondwettelijk Hof oordeelt dat de bepalingen die de toegang tot de magistratuur voor parketjuristen regelen, berusten op een reden van algemeen belang en dus niet in strijd zijn met het *standstill*-beginsel. Het Hof dient bijgevolg niet na te gaan of deze bepalingen het niveau van bescherming van het recht op billijke arbeidsvoorwaarden in aanzienlijke mate beperken.²⁹⁵

146. Ook inzake het recht op collectief onderhandelen bevat artikel 23 van de Grondwet een *standstill*-verplichting. Het Hof oordeelt dat het decreet van 27 april 2018 betreffende de uitzendarbeid in de Vlaamse overheidsdiensten en de lokale besturen geen vermindering invoert van het bestaande beschermingsniveau, aangezien de wet van 19 december 1974 nog steeds dient te worden nageleefd bij het gebruik van uitzendarbeid. Bovendien laat het decreet in geen geval uitzendarbeid toe in het kader van een staking of een lock-out.²⁹⁶

18.2. Het recht op sociale zekerheid, bescherming van de gezondheid en sociale, geneeskundige en juridische bijstand (artikel 23, derde lid, 2°)

²⁹⁰ GwH 4 april 2019, nr. 49/2019, B.11.1; GwH 8 mei 2019, nr. 64/2019, B.7.2; GwH 23 mei 2019, nr. 80/2019, B.3.2; GwH 10 oktober 2019, nr. 129/2019, B.7.1; GwH 10 oktober 2019, nr. 131/2019, B.7.1; GwH 17 oktober 2019, nr. 136/2019, B.23; GwH 14 november 2019, nr. 176/2019, B.19.2.

²⁹¹ GwH 23 januari 2019, nr. 3/2019, B.13.2, met verwijzing naar GwH 27 juli 2011, nr. 135/2011, B.8.1.

²⁹² GwH 19 juni 2019, nr. 99/2019, B.5.2 en B.5.7.

²⁹³ GwH 19 juni 2019, nr. 99/2019, B.5.7.

²⁹⁴ GwH 14 november 2019, nr. 176/2019, B.19.1.

²⁹⁵ GwH 14 november 2019, nr. 176/2019, B.21.

²⁹⁶ GwH 14 november 2019, nr. 180/2019, B.11.1-B.11.5.

147. In arrest 6/2019 werd het Hof gevraagd om de nieuwe voorwaarde van tien jaar werkelijk verblijf in België voor de toekenning van de inkomensgarantie voor ouderen te toetsen aan het recht op sociale bijstand uit artikel 23, derde lid, 2°, van de Grondwet.²⁹⁷ Door een verblijfsvoorwaarde in te voeren van werkelijk verblijf in België gedurende tien jaar, waarvan vijf jaar zonder onderbreking, voorziet de wetgever in een aanzienlijke vermindering van het niveau van bescherming inzake maatschappelijke dienstverlening ten aanzien van de personen die een dergelijk wettelijk verblijf niet kunnen aantonen. Deze vermindering wordt niet verantwoord door redenen die verband houden met het algemeen belang, aangezien deze regeling noch bijdraagt aan de versterking van de band die de gerechtigden hebben met België en zijn stelsel van maatschappelijke dienstverlening, noch aan de beheersing van de budgettaire kosten van de inkomensgarantie voor ouderen. De regeling is dus in strijd met de *standstill*-verplichting inzake het recht op sociale bijstand.²⁹⁸

Dit is de tweede keer op korte tijd dat het Hof een regeling in strijd acht met de *standstill*-verplichting uit artikel 23, derde lid, 2°, van de Grondwet.²⁹⁹ Zoals blijkt uit wat volgt, oordeelde het Hof in alle andere gevallen dat er geen schending van het *standstill*-beginsel voorhanden was.

148. Eveneens over de inkomensgarantie voor ouderen oordeelde het Hof dat de maatregel waarbij de kleinkinderen van de gerechtigde oudere niet worden opgenomen in de bestaansmiddelendeler, tenzij wanneer zij werden geplaatst bij de gerechtigde, zijn echtgenoot of wettelijk samenwonende als gevolg van een gerechtelijke beslissing, niet in strijd is met de *standstill*-verplichting. Hoewel deze regeling wel degelijk een achteruitgang kan betekenen voor bepaalde categorieën van personen, wordt deze achteruitgang immers redelijk verantwoord door redenen van algemeen belang, namelijk het voorkomen van misbruik.³⁰⁰ Tot slot kan de invoering van een onweerlegbaar vermoeden inzake het gewoonlijk verblijf voor de toekenning van de inkomensgarantie niet worden geacht het beschermingsniveau aanzienlijk te hebben verminderd.³⁰¹

149. Met betrekking tot het recht op sociale bijstand heeft het Hof al eerder geoordeeld dat het de wetgever niet verweten kan worden dat de hulp tijdens de asielprocedure uitsluitend in materiële vorm wordt verleend, op voorwaarde dat rekening gehouden wordt met de specifieke behoeften van minderjarigen (*supra* nr. xx).³⁰² Het Hof is van oordeel dat de maatregel waarbij asielzoekers uitgesloten worden van het belastingkrediet voor kinderen ten laste zolang hun asielprocedure loopt geen aanzienlijke achteruitgang inhoudt van het recht op sociale bijstand van de betrokkenen die niet zou kunnen worden verantwoord door redenen van algemeen belang.³⁰³ Ook in het arrest over de meldingsplicht van sociale zekerheidsinstellingen (*supra* nr. xx) oordeelt het Hof dat de passieve informatieplicht het niveau van bescherming van de personen die een beroep doen op de sociale zekerheid of op de sociale bijstand niet in aanzienlijke mate vermindert.³⁰⁴

²⁹⁷ GwH 23 januari 2019, nr. 6/2019, B.5-B.9.8

²⁹⁸ GwH 23 januari 2019, nr. 6/2019, B.9.1-B.9.8.

²⁹⁹ Zie GwH 21 juni 2018, nr. 77/2018, B.15.1-B.17.4, vermeld in het vorige overzicht, *TBP* 2020, 146.

³⁰⁰ GwH 8 mei 2019, nr. 64/2019, B.9.1-B.11.

³⁰¹ GwH 23 mei 2019, nr. 81/2019, B.6

³⁰² GwH 23 januari 2019, nr. 3/2019, B.13.2, met verwijzing naar GwH 22 juli 2003, nr. 106/2003, B.7.7 en GwH 16 juli 2005, nr. 131/2005, B.7.3.

³⁰³ GwH 23 januari 2019, nr. 3/2019, B.13.3.

³⁰⁴ GwH 14 maart 2019, nr. 44/2019, B.31-B.33.1.

150. Hoewel socialezekerheidsbijdragen vallen onder het recht op sociale zekerheid dat wordt gewaarborgd bij artikel 23, derde lid, 2°, van de Grondwet, is dit niet het geval voor de nadere regels voor de invordering van die bijdragen wanneer zij geen afbreuk kunnen doen aan de essentie zelf van het recht op sociale zekerheid. Het Hof oordeelt dat een invorderingsprocedure door middel van een dwangbevel voor onbetaalde schuldvorderingen van de RSZ geen afbreuk kan doen aan de essentie van het recht op sociale zekerheid en bijgevolg het recht op sociale zekerheid niet kan schenden.³⁰⁵

151. De regeling waarbij personeelsleden van het openbaar ambt studiejaren kunnen afkopen om deze jaren in aanmerking te laten nemen voor de berekening van het pensioen, doet geen afbreuk aan de *standstill*-verplichting. Deze maatregelen brengen voor de meerderheid van de personeelsleden geen aanzienlijke achteruitgang van het bedrag van het pensioen teweeg en heeft voor sommigen net een positief gevolg. In ieder geval is de regeling verantwoord door redenen van algemeen belang, namelijk het harmoniseren van de pensioenstelsels van de werknemers uit de privésector en van de personeelsleden uit de overheidssector en het verzekeren van de houdbaarheid van de overheidsfinanciën op lange termijn.³⁰⁶

152. De bevoegde wetgever dient het recht op bescherming van de gezondheid te waarborgen en de voorwaarden voor de uitoefening van dit recht te bepalen. Hierbij is het de wetgever toegestaan machtigingen te verlenen aan de uitvoerende macht, voor zover die machtigingen betrekking hebben op de tenuitvoerlegging van maatregelen waarvan de wetgever het onderwerp heeft aangegeven.³⁰⁷ De bevoegdheid die aan de Koning wordt verleend inzake het berekenen van de regularisatiebijdragen voor het afkopen van de studiejaren voldoet aan deze voorwaarden.³⁰⁸ Dit is eveneens het geval voor de machtigingen aan de koning inzake het beëindigen van de bevrozing van ziekenhuisbedden, -functies en -diensten, voorzien in de artikelen 62/1 en 62/2 van de wet van 10 juli 2008.³⁰⁹

153. Het Decreet Lokaal Bestuur voorziet in een nieuwe regeling waarbij de randgemeenten en de gemeente Voeren, in tegenstelling tot de andere gemeenten, niet over de mogelijkheid beschikken om een bijzonder comité voor de sociale dienst op te richten. Het Hof oordeelt dat er geen sprake is van een achteruitgang van het beschermingsniveau van het recht op sociale bijstand dat de inwoners van de randgemeenten en de gemeente Voeren genieten, aangezien in deze gemeenten de raad voor maatschappelijk welzijn en het vast bureau rechtstreeks worden verkozen, waardoor er geen nood is aan een speciale regeling.³¹⁰

18.3. *Het recht op een behoorlijke huisvesting (artikel 23, derde lid, 3°)*

154. Met de nieuwe regeling die als voorwaarde voor het huren van een sociale woning stelt dat de huurder verplicht is over een niveau van taalvaardigheid van het Nederlands te beschikken dat overeenstemt met het niveau A1 van het Gemeenschappelijk Europees Referentiekader voor

³⁰⁵ GwH 4 april 2019, nr. 49/2019, B.11.1-11.3.

³⁰⁶ GwH 24 oktober 2019, nr. 148/2019, B.21-B.23.

³⁰⁷ GwH 23 januari 2019, nr. 1/2019, B.29.2-B.30; GwH 24 oktober 2019, nr. 148/2019, B.31.

³⁰⁸ GwH 24 oktober 2019, nr. 148/2019, B.32.1-B.34.

³⁰⁹ GwH 23 januari 2019, nr. 1/2019, B.29.2-B.30.

³¹⁰ GwH 7 november 2019, nr. 169/2019, B.13.1-B.13.4.

Moderne Vreemde Talen, wijzigt de wetgever de reeds bestaande inspanningsverbintenis die bestond uit bereidheid om het Nederlands te leren in een resultaatsverbintenis. Deze nieuwe regeling brengt volgens het Hof echter geen vermindering van het niveau van bescherming van het recht op huisvesting met zich mee.³¹¹

18.4. Het recht op de bescherming van een gezond leefmilieu (artikel 23, derde lid, 4°)

155. De opheffing van de mogelijkheid om namens de gemeente en namens de provincie in rechte op te treden via de milieustakingsvordering houdt een aanzienlijke vermindering in van het bestaande beschermingsniveau, aangezien dit in vele gevallen de enige weg was voor individuele burgers om het rechterlijk toezicht op onwettige handelingen te activeren. Deze vermindering van het beschermingsniveau is niet verantwoord door redenen die verband houden met het algemeen belang en schendt aldus de *standstill*-verplichting uit artikel 23 van de Grondwet.³¹²

156. Als gevolg van de wijziging van de definitie van het begrip verkavelen uit artikel 4.1.1, 14°, van de VCRO door artikel 52, 4°, van het decreet van 8 december 2017, is een omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden niet langer verplicht voor de opsplitsing van een perceel in één bebouwde en één onbebouwde kavel. Het Hof oordeelt dat dit een aanzienlijke achteruitgang is van het door de vroegere wetgeving geboden beschermingsniveau, die niet verantwoord kan worden door de doelstelling van administratieve vereenvoudiging.³¹³

157. Artikel 94 van het decreet van 8 december 2017 voorziet in een generieke afzwakking van het beschermingsniveau van alle 'landschappelijk waardevolle agrarische gebieden', zonder onderscheid in uitbreidingen en nieuwe inplantingen en zonder grondige en gebiedsgerichte benadering. Dit kan een aanzienlijke weerslag op het milieu hebben. Het Hof oordeelt dat dit een dermate aanzienlijke achteruitgang met betrekking tot het leefmilieu is dat het niet redelijk verantwoord is dat niet in inspraakmogelijkheden is voorzien. Bovendien is er geen enkel motief van algemeen belang aangevoerd dat deze aanzienlijke achteruitgang zou kunnen verantwoorden.³¹⁴

158. In arrest 46/2019 over de wijzigingen aan het Omgevingsvergunningsdecreet onderstreept het Hof dat het openbaar onderzoek aan het betrokken publiek een mogelijkheid biedt tot inspraak, die een waarborg biedt voor de vrijwaring van het recht op de bescherming van een gezond leefmilieu en een goede ruimtelijke ordening.³¹⁵

159. In arrest 37/2019 over de invoering van een lage emissiezone in Brussel stelt het Hof dat het van bijzonder belang is dat de uitstoot van schadelijke luchtverontreinigende stoffen wordt vermeden, voorkomen of verminderd om het recht op bescherming van de menselijke gezondheid en het leefmilieu uit artikel 23, derde lid, 2° en 4°, van de Grondwet te waarborgen. Hierbij dienen economische imperatieven en zelfs sommige fundamentele rechten, zoals het eigendomsrecht,

³¹¹ GwH 17 oktober 2019, nr. 136/2019, B.22-B.29.8.

³¹² GwH 10 oktober 2019, nr. 129/2019, B.7.2-B.13; GwH 10 oktober 2019, nr. 131/2019, B.7.2-B.13.

³¹³ GwH 23 mei 2019, nr. 80/2019, B.3.1-B.3.8.

³¹⁴ GwH 17 oktober 2019, nr. 145/2019, B.10.1-B.10.5.

³¹⁵ GwH 14 maart 2019, nr. 46/2019, B.5.2.

niet noodzakelijk voorrang te krijgen op overwegingen inzake de bescherming van het leefmilieu en de volksgezondheid.³¹⁶

160. Inzake de plaatsing van windturbines oordeelt het Hof dat aangezien de mogelijke gevolgen van de oprichting van windturbines in de door het decreet van 20 juli 2016 voorziene gebieden wel degelijk vooraf onderzocht dienen te worden, deze regeling geen afbreuk doet aan het bestaande beschermingsniveau van artikel 23, derde lid, van de Grondwet.³¹⁷

161. De bevoegdheden inzake het havengebied Antwerpen die door de wijziging van de wet van 19 juni 1978 aan de Vlaamse Regering en de Maatschappij voor het haven-, grond- en industrialisatiebeleid van het Linkerscheldeoevergebied worden gegeven, doen volgens het Hof geen afbreuk aan de toepasselijke regelgeving inzake ruimtelijke ordening en bescherming van het leefmilieu. Er is dus geen achteruitgang in het bestaande beschermingsniveau van een gezond leefmilieu.³¹⁸

18.5. *Het recht op gezinsbijslagen (artikel 23, derde lid, 6°)*

162. De wetgever is niet verplicht om alle essentiële elementen van het recht op gezinsbijslagen te regelen en kan de uitvoerende macht ertoe machtigen die te regelen. Het volstaat dat de wetgever bepaalt dat met de bestaansmiddelen rekening gehouden moet worden gelet op het niet-contributieve karakter van de gewaarborgde gezinsbijslag. Zowel in het stelsel van de gewaarborgde gezinsbijslag als in het stelsel van het recht op maatschappelijke integratie en het stelsel van de inkomensgarantie voor ouderen is de Koning gemachtigd te bepalen met welke inkomsten geen rekening wordt gehouden bij de raming of berekening van de bestaansmiddelen. Het feit dat de wetgever in het stelsel van de inkomensgarantie voor ouderen de Koning daarbij uitdrukkelijk opdraagt de regels te bepalen volgens welke het al dan niet belegd roerend kapitaal voor de vaststelling van de bestaansmiddelen in rekening wordt gebracht, terwijl een dergelijke uitdrukkelijke opdracht ontbreekt in het stelsel van de gewaarborgde gezinsbijslag, doet geen verschil in behandeling of beperking van het eigendomsrecht ontstaan. Indien uit de uitvoeringsbepalingen een verschil in behandeling zou voortvloeien, is het aan de verwijzende rechter zelf om dit te toetsen aan de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, in samenhang gelezen met artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij het EVRM.³¹⁹

163. De *standstill*-verplichting staat er niet aan in de weg dat de wetgever de ruimte heeft om te raken aan de nadere regels van de gezinsbijslagen. De wetgever behoudt de bevoegdheid om te oordelen hoe het recht op gezinsbijslag op de meest adequate wijze wordt gewaarborgd. Het inschrijven van het recht op gezinsbijslagen in artikel 23, derde lid, 6° van de Grondwet heeft als doel om te verhinderen dat een eventuele aanzienlijke vermindering van het recht op gezinsbijslag zou kunnen worden verantwoord door een verwijzing naar een compensatie door andere maatregelen op het vlak van sociale zekerheid of inkomensbeleid, tenzij die maatregelen specifiek gericht zijn op de last die de kosten van onderhoud en opvoeding van de kinderen inhouden voor de gezinnen. Op 1 januari 2019 is de gezinsbijslagregeling gewijzigd. Kinderen geboren vóór 1 januari 2019 geven recht op de vroegere regeling, terwijl kinderen geboren vanaf 1 januari 2019

³¹⁶ GwH 28 februari 2019, nr. 37/2019, B.17.2-B.17.3.

³¹⁷ GwH 28 februari 2019, nr. 33/2019, B.21.4-B.22.

³¹⁸ GwH 18 juli 2019, nr. 113/2019, B.10-B.15.2.

³¹⁹ GwH 27 juni 2019, nr. 105/2019, B.6-B.9.

recht geven op de nieuwe regeling. Indien dit zou worden ervaren als een aanzienlijke achteruitgang, zou die worden verantwoord door redenen van algemeen belang.³²⁰

19. De doelstelling van duurzame ontwikkeling

164. In de arresten inzake de opheffing van de milieustakingsvordering namens de gemeente en de provincies herinnert het Hof er nogmaals aan dat krachtens artikel 7*bis* van de Grondwet elke wetgever bij de uitoefening van haar bevoegdheden de doelstellingen dient na te streven van een duurzame ontwikkeling in haar sociale, economische en milieugebonden aspecten, hierbij rekening houdend met de solidariteit tussen de generaties. De milieustakingsvordering is een instrument waarmee inwoners namens de gemeente of provincie de naleving van zowel dit artikel als artikel 23, derde lid, 4°, van de Grondwet kunnen verzekeren.³²¹

Dominique De Meyst, *doctoraatsbursaal Universiteit Hasselt*

Simon Indesteege, *mandaatassistent Universiteit Hasselt*

Stijn Smet, *docent Universiteit Hasselt*

Jan Theunis, *hoofddocent Universiteit Hasselt, referendaris Grondwettelijk Hof*

Stijn Verbist, *docent Universiteit Hasselt, advocaat*

Merel Vrancken, *mandaatassistent Universiteit Hasselt*

³²⁰ GwH 5 december 2019, nr. 198/2019, B.18-B.21.

³²¹ GwH 10 oktober 2019, nr. 129/2019, B.6.2; GwH 10 oktober 2019, nr. 131/2019, B.6.2.